

Vilniaus universitetas
Filosofijos fakultetas
Psichologijos institutas

Justina Eismantaite

Klinikinės psichologijos studijų programa
Magistro darbas

Santykių patyrimas poroje: aš, mano partneris/-ė ir Aspergerio sindromas

Darbo vadovė: doc. dr. Neringa Grigutytė

Vilnius
2025

TURINYS

SANTRAUKA	4
SUMMARY	5
SVARBIAUSIOS SĄVOKOS	6
1. ĮVADAS.....	7
1.1. Aspergerio sindromo samprata	7
1.1.1. Aspergerio sindromo diagnostika	8
1.1.2. Neuroįvairovės požiūrio svarba	10
1.2. Aspergerio sindromo pasireiškimas suaugusiojo amžiuje	11
1.3. Santykiai poroje ir Aspergerio sindromas.....	13
1.4. Neuroįvairių porų kokybinių tyrimų apžvalga.....	17
1.5. Tyrimo problema ir tikslas	20
2. METODIKA.....	21
2.1. Teorinis tyrimo pagrindas	21
2.2. Tyrimo dalyviai.....	21
2.3. Tyrimo eiga ir instrumentai.....	22
2.4. Duomenų analizės metodai	26
2.5. Tyrimo patikimumo užtikrinimas ir etiniai aspektai	27
3. REZULTATAI	30
Aspergerio sindromą turinčio asmens perspektyva.....	30
3.1. Žvilgsnis į save: „mano diagnozė Aspergerio yra mano visas gyvenimas“	31
3.1.1. Savęs suvokimas: „tai yra tiesiog kitaip“	31
3.1.2. Kasdieniai iššūkiai: „Aspergeriams yra labai sunku“	32
3.2. Partneris mano akimis: „pajėgus susitvarkyti su tuo, kas aš esu“	33
3.2.1. Vertinami partnerio bruožai	33
3.2.2. Mano partneris irgi Aspergeris	34
3.2.3. Partneris „mane priima visokią“	34
3.2.4. Partneris kaip paramos šaltinis: „tas žmogus man reikalingas“	35
3.3. Santykių užmezgimas: „šiaip niekada nemaniau, kad aš norėsiu rimtų santykių“	36
3.3.1. Santykių pradžia per bendrumus.....	36
3.3.2. Impulsyvi santykių pradžia: „tiesiog tai atsitiko“	36
3.3.3. Neužtikrintumas dėl santykių	36
3.4. Partnerystės patyrimas: „būsim kartu, kol mums bus geriau kartu negu atskirai“	37
3.4.1. Pasitenkinimas santykiais	37
3.4.2. Partnerystės patyrimas per bendrumą	38
3.4.3. Abipusis tobulėjimas santykiuose: „norim surasti būdų kaip vienas su kitu būti“	39

3.4.4. Kas svarbiau: aš, jis ar mes?	40
3.4.5. Partnerystėje kylantys iššūkiai	40
Partnerio perspektyva	42
3.5. Aš kaip asmens su Aspergerio sindromu partneris	43
3.5.1. Savęs matymas kaip neekspresyvaus	43
3.5.2. Jausmų slopinimas dėl partnerės gerovės	43
3.5.3. Man nėra vietos: „stengiuosi prie jos taikytis“	43
3.6. Partnerė su Aspergerio sindromu mano akimis: „matau visumą kaip žmogų“	44
3.6.1. Vertinami partnerės bruožai: „daug kas patinka“	44
3.6.2. Partnerės su Aspergerio sindromu kasdienybė: „kuo giliau į mišką, tuo daugiau medžių“ ..	45
3.6.3. Partnerės su Aspergerio sindromu priėmimas	46
3.7. Santykių užmezgimas: „žiūrim kaip čia viskas bus“	47
3.7.1. Santykių pradžia per bendrumus	47
3.7.2. Nedrąsūs žingsniai į santykius	47
3.8. Partnerystės patyrimas: „neįsivaizduoju tiesiog gyvenimo be jos“	48
3.8.1. Pasitenkinimas santykiais: „po darbo labai noriu grįžti namo“	48
3.8.2. Abipusis tobulėjimas ir darbas santykiuose	49
3.8.3. Partnerystės iššūkiai	50
4. REZULTATŲ APTARIMAS	51
4.2. Žvilgsnis į save	52
4.3. Partneris/-ė mano akimis	54
4.4. Santykių užmezgimas	55
4.5. Partnerystės patyrimas	56
4.6. Tyrimo ribotumai, tolimesnių tyrimų kryptis	60
4.7. Praktinės rekomendacijos	60
IŠVADOS	62
LITERATŪRA	63
PRIEDAI	70
1 priedas. Kvietimas dalyvauti moksliniame tyrime	70
2 priedas. Informacijos apie mokslinį tyrimą lapas dalyviui	71
3 priedas. Informuoto asmens sutikimo forma	73
4 priedas. Socio-demografinių duomenų anketa dalyviams	74
5 priedas. Transkribavimo ženklai	75
6 priedas. Informacija apie interviu trukmę ir transkripcijų ilgį	76
7 priedas. Temų ir potemių formavimo pavyzdys taikant teminės analizės metodą	77

SANTRAUKA

Eismantaitė, J. (2025). *Santykių patyrimas poroje: aš, mano partneris/-ė ir Aspergerio sindromas*. Magistro darbas. Vilnius: Vilniaus universitetas, 77 psl.

Pastaraisiais dešimtmečiais Autizmo spektro sutrikimų, įskaitant ir Aspergerio sindromą, paplitimas sparčiai auga visame pasaulyje. Lietuvos kontekste dažniausiai tyrinėjami autistiški vaikai, tačiau suaugusiųjų su Aspergerio sindromu patirtys, o ypač poros santykių, lieka neatskleistos. Šio tyrimo tikslas yra atkleisti abipusį santykių patyrimą poroje, kai vienas iš partnerių turi Aspergerio sindromą. Tyrime dalyvavo 4 asmenys su Aspergerio sindromu ir 4 jų partneriai (5 moterys ir 3 vyrai). Visų dalyvių amžiaus vidurkis 34 m. Tyrimui atlikti pasirinkta kokybinė tyrimo strategija, duomenys rinkti pusiau struktūruoto interviu būdu, o duomenų analizei taikyta indukcinė teminė analizė. Rezultatai atskleidė skirtingas santykių patirtis poroje, kai vienas partneris turėjo Aspergerio sindromą. Buvo suformuotos keturios bendros temos: „Žvilgsnis į save“; „Partneris/-ė mano akimis“; „Santykių užmezgimas“ ir „Partnerystės patyrimas“. Šio tyrimo rezultatai gali prisidėti prie geresnio Aspergerio sindromą turinčių asmenų ir jų partnerių patirčių supratimo. Taip pat šio tyrimo įžvalgos gali būti vertingos asmenims, turintiems šį sutrikimą, ar esantiems santykiuose su Aspergerio sindromą turinčiu partneriu bei specialistams, dirbantiems su autizmo spektro sutrikimais.

Raktiniai žodžiai: Aspergerio sindromas, santykiai poroje, neurotipiškas, neuroįvairovė, autizmas

SUMMARY

Eismantaitė, J. (2025). *Experiencing relationships as a couple: me, my partner and Asperger's syndrome*. Master's thesis. Vilnius: Vilnius University, p. 77.

In recent decades, the prevalence of Autism Spectrum Disorders (ASD), including Asperger's syndrome, has been rapidly increasing worldwide. In the Lithuanian context, research most commonly focuses on autistic children, while the experiences of adults with Asperger's syndrome, particularly in the context of romantic relationships, remain underexplored. The aim of this study is to uncover the mutual experiences of couples in which one partner has Asperger's syndrome. The study involved 4 individuals with Asperger's syndrome and their 4 partners (5 women and 3 men), with an average age of 34 years. A qualitative research strategy was employed, data were collected through semi-structured interviews and analyzed using inductive thematic analysis. The results revealed diverse relationship experiences in couples where one partner has Asperger's syndrome. Four main themes emerged: "A Look at Myself," "My Partner Through My Eyes," "Establishing a Relationship" and "Experiencing Partnership". The findings of this study can contribute to a better understanding of the experiences of individuals with Asperger's syndrome and their partners. Additionally, the study's insights may be valuable for individuals with this condition, those in relationships with someone who has Asperger's syndrome, as well as professionals working in the field of autism spectrum disorders.

Keywords: Asperger's syndrome, couple relationships, neurotypical, neurodiversity, autism

SVARBIAUSIOS SĄVOKOS

Aspergerio sindromas – tai neurovystymosi sutrikimas, kuriam būdingi socialinio bendravimo sunkumai, siauri, pasikartojantys ir stereotipiniai interesai bei veiklos. Skirtingai nuo autizmo, šis sindromas nepasižymi kalbos ar intelekto sutrikimais (Pasaulio sveikatos organizacija, 2011).

Santykiai poroje – tai nuolatinis, dviejų žmonių įsipareigojimu paremtas ryšys, kuriame partneriai daro tam tikrą įtaką vienas kito mintims, jausmams ir veiksams (American Psychological Association, 2015).

Neuroįvairovė – tai natūralios žmonių įvairovės spektras, egzistuojantis neurovystymosi procese (Pellicano & den Houting, 2022).

Neurotipiškas – tai asmuo, kurio neurovystymasis patenka į diapozoną, kuris atitinka tipinį, „normalų“ vystymąsi (Pellicano & den Houting, 2022).

1. ĮVADAS

1.1. Aspergerio sindromo samprata

Aspergerio sindromas – tai neurovystymosi sutrikimas, kuriam būdingi socialinio bendravimo sunkumai, siauri, pasikartojantys ir stereotipiniai interesai bei veiklos. Skirtingai nuo autizmo, šis sindromas nepasižymi kalbos ar intelekto sutrikimais (Pasaulio sveikatos organizacija, 2011). Aspergerio sindromo apibrėžimui didelę įtaką turėjo austrų gydytojo Hans Asperger darbai (Attwood, 2013). Dar 1944 m. savo klinikoje jis pastebėjo neįprastus vaikus, kurie tarpusavyje buvo panašūs: jie turėjo įvairių elgesio, socialinio funkcionavimo ir integracijos sunkumų (Birt, 2015). Nors tuo laikotarpiu Europoje ir Amerikoje jau buvo pripažinti vaikų tyrinėjimai ir sparčiai vystėsi šios srities moksliniai tyrimai bei radosi įvairių teorinių modelių ar kitų mokslinių paaiškinimų, H. Asperger nepavyko rasti tinkamo aprašymo, kuris apibūdintų jo klinikoje besilankančių vaikų bruožus (Attwood, 2013). Susidomėjęs šios vaikų grupės išskirtinumu, jis nusprendė detalai aprašyti jų ypatumus mokslinėje publikacijoje ir tai apibūdino kaip autistinę psichopatiją (vok. *Autistischen Psychopathen*) (Asperger, 1944). Nepaisant to, kad pavadinimas implikuoja ryšį su asmenybės sutrikimu – psichopatija, kuris dabar laikomas antisocialiu asmenybės sutrikimu (American Psychiatric Association, 2013), H. Asperger savo studijoje aprašė ne tik šiems vaikams kylančius sunkumus, bet ir jų stiprybes. Buvo pabrėžiamas intelektualumas ir aukšto lygio gramatikos bei žodyno naudojimas (Attwood, 2013). Nors jis aprašė šių vaikų mąstymo, dėmesio ir emocinius ypatumus, išskirtinį dėmesį skyrė socialinių santykių užmezgimo sunkumams apibūdinti. Šių vaikų socialiniai gebėjimai buvo aprašomi kaip neįprasti ir neatitinkantys nei vieno įprasto raidos etapo. Jiems buvo sudėtinga užmegzti kontaktą su kitais vaikais, susirasti draugų, verbaliai ir neverbaliai bendraujant palaikyti pokalbį (Attwood, 2013).

XX a. antroje pusėje H. Asperger darbais susidomėjo britų psichiatrė Lorna Wing. Ji tyrinėjo raidos sutrikimus, o ypač autizmą, kadangi pati augino vaiką, kuriam buvo diagnozuotas šis sutrikimas (Attwood, 2013). L. Wing savo praktikoje pastebėjo, kad kai kurie vaikai su nustatyta autizmo diagnoze dėl veiksmingų ankstyvų intervencijų tapo labiau socialūs, o autizmo požymiai ženkliai sumažėjo. Tai buvo vienas iš veiksmų, paskatinusių L. Wing sukurti naują diagnostinę kategoriją pervadinant autistinę psichopatiją į Aspergerio sindromą (Wing, 1981). Taigi, 1993 m. ši diagnozė buvo įtraukta į Tarptautinės ligų klasifikacijos (toliau – TLK) 10-ąją leidimą (PSO, 1993), o po vienerių metų, į Psichikos sutrikimų diagnostikos ir statistikos vadovo (toliau – DSM) 4-ąją leidimą (APA, 1994). Atsiradus atskiroms Aspergerio sindromo ir Autizmo sutrikimų diagnozėms, mokslininkai skyrė nemažai dėmesio, kad atskirtų Aspergerio sindromą nuo aukštai funkcionuojančio autizmo (Hosseini & Molla, 2024). Visgi, dėl augančio supratimo, kad autizmo spektro sutrikimas apima skirtingo sunkumo ir požymių spektrą, Aspergerio sindromo diagnozė nebuvo atskirai įtraukta

nei į DSM-V (APA, 2013), nei į TLK-11 (WHO, 2019), o pateko į bendrą autizmo spektro sutrikimų kategoriją. Nepaisant to, kad Aspergerio sindromo pavadinimo naujose klasifikacijose nebelieka, pastarojo simptomatika sutampa su lengviausiais autizmo lygiais – tai dabar atitinka Autizmo spektro sutrikimą be kalbos ir intelekto sutrikimų (APA, 2013; WHO, 2019).

1.1.1. Aspergerio sindromo diagnostika

Nepaisant šių diagnostinių pokyčių, mokslininkų bendruomenėje vis dar kyla diskusijų dėl Aspergerio sindromo įtraukimo į bendrą autizmo sutrikimų spektrą bei keliama klausimai apie asmenų su Aspergerio sindromu tapatybės praradimą. Dėl šio sutrikimo istorinio konteksto, aiškaus ir suformuoto tokių asmenų klinikinio vaizdo, specialistai vis dar naudoja Aspergerio sindromo pavadinimą ir jį apibūdina kaip autizmo spektro sutrikimų potipį, kuriam nebūdingi kalbos ar intelekto sutrikimai (Hosseini & Molla, 2024). Taip pat mokslininkai siekia suprasti šios diagnozės panaikinimo poveikį asmenims, kuriems anksčiau diagnozuotas Aspergerio sindromas. Smith ir Jones (2019) savo kokybiniame tyrime siekė atskleisti skirtingas dalyvių patirtis apie tai, kaip jie priima diagnostinius pokyčius ir kaip tai veikia jų tapatybės suvokimą. Šio tyrimo rezultatai rodo, kad dalyvių reakcijos į pokyčius yra skirtingos – kai kurie visuomet jautėsi autizmo dalimi, o likusieji nepalaiko tokio sprendimo, nes Aspergerio sindromo diagnozė jiems buvo kaip išsigelbėjimas nuo autizmo sutrikimų stigmatizacijos visuomenėje. Huynh ir kolegų (2020) kokybiniame tyrime daugelis dalyvių akcentuoja neigiamus diagnozės pašalinimo aspektus: kadangi save laikė Aspergerio sindromo bendruomenės dalimi, panaikinus šią diagnozę jaučia grėsmę savo tapatybei, socialinei padėčiai ir finansinės paramos gavimo galimybėms.

Svarbu pabrėžti, kad Aspergerio sindromas Lietuvos kontekste vis dar diagnozuojamas, kadangi medicinos sistemoje remiamasi atnaujintu TLK-10-AM (PSO, 2011), kuriame Aspergerio sindromas priskiriamas įvairiapusių raidos sutrikimų grupei ir yra atskira diagnozė nuo kitų autizmo sutrikimų. Šioje klasifikacijoje Aspergerio sindromas apibūdinamas kaip neaiškos nozologinės reikšmės sutrikimas, kuris kaip ir autizmas, pasižymi kokybiniais bendravimo sutrikimais, ribotu, stereotipiniu, pasikartojančiu elgesiu bei veiklomis. Šis sutrikimas siejamas su vaikų nerangumu, o pasireiškiantys sunkumai dažniausiai išlieka paauglystėje ir suaugusiame amžiuje. Šis sutrikimas skiriasi nuo autizmo spektro sutrikimų tuo, kad nepasižymi kalbos ir kognityvinės raidos sulėtėjimu ar atsilikimu (PSO, 2011).

Aspergerio sindromas yra diagnozuojamas ne tik vaikams, paaugliams atitinkantiems anksčiau minėtus kriterijus, bet ir suaugusiems asmenims. Nepaisant to, iškyla tam tikrų diagnostinių iššūkių, dėl kurių Aspergerio sindromas suaugusiems nustatomas sudėtingiau. Mirkovic ir Gérardin (2019) pateikia keletą galimų priežasčių: 1) Gydytojams neretai trūksta informacijos apie asmens

ankstyvą raidos istoriją, kuri yra reikalinga šio sutrikimo diagnozavimui; 2) Gydytojams bendrai trūksta žinių apie autizmo sutrikimus ir jų pasireiškimą; 3) Aspergerio sindromas yra komorbidiškas su kitais sutrikimais, tokiais kaip depresija, socialinis nerimas, šizoidinis bei šizotipinis asmenybės sutrikimai, aktyvumo ir dėmesio sutrikimas, ir pan., todėl diferencinė diagnostika tampa apsunkinta. Anot Mirkovic ir Gérardin (2019), vėlyva Aspergerio sindromo diagnozė yra gana įprasta praktika, kadangi šie asmenys paprastai turi vidutinį arba aukštesnį, nei vidutinį intelektą ir taip geba kompensuoti patiriamus socialinius sunkumus. Pavyzdžiui, tokie asmenys socialinėse erdvėse geba maskuotis ir elgtis visuomenei priimtinu būdu, atrodyti „normaliais“, kad išvengtų neigiamos, su stigma susijusios patirties. Maskavimasis gali vykti tiek sąmoningai (keičiant veido mimikas, naudojant išmoktas taisykles), tiek nesąmoningai (slopinant savo tapatybės aspektus ir t. t.) (Miller et al., 2021). Tad asmenys su Aspergerio sindromu dėl savo intelektinių gebėjimų gana sėkmingai išmoka aiškių taisyklių, kurias taiko santykiuose su neurotipiškais žmonėmis ir taip užmaskuoja savo patiriamus sunkumus (Mirkovic & Gérardin, 2019). Taip pat svarbu pabrėžti, kad lytis turi reikšmingą įtaką autizmo spektro sutrikimų (įskaitant ir Aspergerio sindromo) diagnozavimui. Hendrickx (2024) akcentuoja, kad minėti sutrikimai mergaitėms ir moterims pasireiškia subtiliau, nei berniukams ar vyrams, todėl juos sunkiau pastebėti. Manoma, kad moterys yra labiau linkusios maskuotis ir geriau prisitaikę prie visuomenės lūkesčių, kas taip pat apsunkina ir vėlina Aspergerio sindromo atpažinimą bei diagnozavimą. Bargiela ir kolegų (2016) kokybiniame tyrime dalyvės moterys taip pat atsiskleidžia, kad joms pavyksta „apsimesti normaliomis“ ir specialistai neretai jų sunkumus praleidžia pro akis.

Kaip Mirkovic ir Gérardin (2019) teigia, socialinei aplinkai tampant sudėtingesnei ar vykstant reikšmingiems gyvenimo pokyčiams (profesinės veiklos pradžia, romantiniai santykiai ir pan.), naudojamos kompensacinės strategijos nebepadeda, žlunga, o Evans ir bendraautorių (2023) tyrime buvo nustatyta, kad didesnis autistinis maskavimo elgesys yra susijęs su didesniu nerimo jausmu, depresijos simptomais, žemesne saviverte ir mažesniu autentiškumo jausmu. Todėl dėl padidėjusių minėtų problemų, šie asmenys kreipiasi pagalbos į specialistus ir tokiu būdu gydytojai gali pastebėti atitinkamus simptomus bei diagnozuoti Aspergerio sindromą. Nors diagnozės ir būna pavėluotos, jos vis tiek reikšmingai prisideda prie šių asmenų ilgalaikių sunkumų paaiškinimo, savęs priėmimo ir suteikia informacijos apie Aspergerio sindromo simptomų įveikos strategijas (Lupindo & Shabalala, 2022).

Taigi, Aspergerio sindromas yra neurovystymosi sutrikimas, kuris turi savitą atsiradimo istoriją. Nors laikui bėgant keičiasi suvokimas apie autizmo spektro sutrikimus, dabartiniai diagnostiniai pokyčiai išlieka mokslininkų bendruomenės diskusijų dalimi. Asmenys, kuriems diagnozuotas Aspergerio sindromas, vis dar save tapatina su šiuo pavadinimu, o Lietuvos kontekste šis sutrikimas ir toliau diagnozuojamas. Aspergerio sindromas neretai nustatomas suaugusiems

asmenims, tačiau diagnozavimą apsunkina šių žmonių, o ypač moterų, simptomų maskavimas. Vis dėlto, diagnozė yra labai svarbi, kadangi ji įneša žmonėms daugiau aiškumo – padeda tiksliau suprasti save ir gauti reikalingą pagalbą.

1.1.2. Neuroįvairovės požiūrio svarba

Mokslinėje literatūroje galima pastebėti, kad didžioji dalis autizmo spektro sutrikimų tyrimų yra paremti medicininio modeliu, akcentuojant žmonių negalią ir apibūdinant šiuos sutrikimus kaip trūkumus, kuriuos reikia „ištaisyti“ (Hogan, 2019). Daugelis mokslininkų, tyrinėjusių autizmo sutrikimus, juos suvokė kaip smegenų vystymosi sutrikimą, nepageidaujamą nukrypimą nuo normos (Pellicano & den Houting, 2022). Šiuolaikiniai autoriai kritikuoja medicininio modelio suformuotą požiūrį apie autizmo spektro sutrikimus ir išskiria jo pagrindinius ribotumus: 1) Medicininis modelis pabrėžia asmens trūkumus ir kreipia dėmesį ne į tai, ką žmonės su diagnoze gali daryti, bet į tai ko negali; 2) Šis modelis yra individualistinis ir fokusuojasi tik į individą, praleisdamas socialinių veiksnių ir aplinkos vaidmenį jo gyvenime; 2) Fokusas yra nukreiptas į žmogaus išorę, o ne į tai, kaip pats asmuo subjektyviai patiria savo sutrikimą (Pellicano & den Houting, 2022). Vis dėlto, šiuolaikiniame pasaulyje šis požiūris, paremtas medicininio modeliu, palaipsniui nyksta ir pereinama prie humaniškesnio šių asmenų supratimo (Øverland et al., 2024).

Mokslinėje literatūroje galima pastebėti, kad suvokiant autizmo spektre esančius asmenis (įskaitant ir Aspergerio sindromą), vis labiau laikomasi neuroįvairovės požiūrio. Neuroįvairovė – tai sąvoka apibūdinanti natūraliai egzistuojančią skirtingo neurologinio funkcionavimo įvairovę tarp žmonių (LeFevre-Levy et al., 2023). Žmogaus smegenys ir protas gali vystytis pačiais įvairiausiais būdais tiek struktūriniame, tiek funkciname lygmenyse ir nors daugumos smegenys patenka į tipinį neurovystymosi diapozoną (Pellicano & den Houting, 2022), yra ir tokių asmenų, kurie patenka už jo ribų ir tuomet yra laikomi išsiskiriančiais nuo normos (Jumah et al., 2016). O neuroįvairovė apima visą šį žmonių spektrą – tiek su tipiniu, tiek su nutolusiu nuo normos neurovystymusi. Neuroįvairovės pozicija prieštarauja nuomonei, kad žmonių skirtingumas yra trūkumas, kurį reikia ištaisyti ir nesutinka, kad tipinis neurovystymasis yra kažkuo pranašesnis už išsiskiriantį. Taip pat laikomasi įsitikinimo, kad visi žmonės nusipelno būti gerbiami ir vertinami vien už tai, kokie jie yra (Pellicano & den Houting, 2022).

Apibendrinus, tiek mokslinėje bendruomenėje, tiek visuomenėje vyksta autizmo spektro sutrikimų suvokimo kaita – palaipsniui pereinama nuo medicininio modelio prie neuroįvairovės požiūrio. Tad ir asmenims su Aspergerio sindromu svarbu, kad kiti pabrėžtų ne jų trūkumus, o gerbtų ir vertintų tokius, kokie jie yra. Taip pat svarbu pabrėžti, kad šiame darbe bus minimi tyrimai su autizmo spektro sutrikimų diagnozės įvardinimu, kadangi naujausioje mokslinėje literatūroje

remiamasi TLK-11 (PSO, 2019), o Aspergerio sindromas įtraukiamas į šią diagnozę. Dėl šios priežasties bus analizuojami visi tyrimai, kuriuose į autizmo diagnozę bus įtraukiamas ir Aspergerio sindromas, todėl kartais Aspergerio sindromo ir autizmo pavadinimai bus naudojami pakaitomis.

1.2. Aspergerio sindromo pasireiškimas suaugusiojo amžiuje

Kadangi neretai Aspergerio sindromas diagnozuojamas jau suaugusiojo amžiuje, svarbu aptarti kokiais bruožais šie asmenys pasižymi ir kaip funkcionuoja kasdienybėje. Visų pirma, labai didelė dalis asmenų, turinčių šį sutrikimą, patiria sensorinių sunkumų (Robertson & Baron-Cohen, 2017). Kiekvienas sensorines problemas gali patirti skirtingai – vieniems asmenims tai paveikia visus pojūčius, o kitiems tik kai kurias sritis. Pavyzdžiui, daugelis Aspergerio sindromą turinčių suaugusiųjų patiria padidėjusį jautrumą įvairiems garsams. Šiems asmenims triukšmingoje aplinkoje gali būti sudėtinga susitelkti į tam tikrą garsą, kadangi jie priima visus stimulus vienodai, sudėtinga juos diferencijuoti, tad neretai dėl to patiriamos sensorinės perkrovos (Mirkovic & Gérardin, 2019). Taip pat pastebimas padidėjęs jautrumas lytėjimui – šie asmenys gali jausti didelį diskomfortą dėl drabužių etikečių ant kūno, kito žmogaus prisilietimų ir pan. Panašus jautrumas pasireiškia vizualiniams stimulams (regos jautrumas skirtingiems šviesos šaltiniams ir pan.), kvapams ir skoniui (Ennis-Cole, 2019). Visi šie sensoriniai sunkumai Aspergerio sindromą turinčiam asmeniui gali kelti didelį diskomfortą ar stiprias emocines reakcijas į skirtingus aplinkos dirgiklius taip apsunkinant kasdienį funkcionavimą, įskaitant ir santykius su kitais žmonėmis (Ennis-Cole, 2019). Taip pat svarbu pabrėžti, kad kai kuriems asmenims jutimai yra ne tik sustiprėję, o atvirkščiai – susilpnėję. Pavyzdžiui, gali būti pastebimas sumažėjęs skausmo pojūtis, abejingumas temperatūrų pokyčiams: nejaučiamas šaltis, karštis ir pan., kas taip pat gali apsunkinti kasdienybę (Mirkovic & Gérardin, 2019).

Aptariant Aspergerio sindromą turinčių asmenų pažintinius gebėjimus ir mąstymo ypatumus svarbu pabrėžti, kad tarp šių žmonių jie gali itin skirtis. Pavyzdžiui, vieni gali pasižymėti išskirtiniais pažintiniais ir mąstymo gebėjimais nuo pat vaikystės – pradėti anksčiau lankyti mokyklą, anksti ir savarankiškai išmokti skaityti, skaičiuoti, rašyti ir pan., o kiti gali patirti mokymosi problemų ir akademiškai atsilikti nuo kitų panašaus amžiaus vaikų, o vėliau ir suaugusiųjų (Attwood, 2013). Šiems asmenims sudėtinga suprasti kitų žmonių sarkazmą ar naudojamos kalbos perkeltinę prasmę, taip pat pastebimi kalbos vartojimo sunkumai socialinėse situacijose, kurie vadinami pragmatikos trūkumu (angl. *pragmatic deficits*) (Attwood, 2013; Humaira, 2015). Kitaip tariant, šiems asmenims sudėtinga vartoti kalbą socialiai tinkamu būdu, prisitaikant prie įvairaus konteksto, todėl pasitaiko situacijų, kuomet kalbantysis neatsižvelgia į tuometines sąlygas ir savęs nekontroliuodamas išsako

ką nors socialiai nepriimtino (Humaira, 2015). Aspergerio sindromą turintiems žmonėms taip pat būdingas nestandartinis, itin logiškas, nuoseklus mąstymas, o sprendimų priėmimas remiasi ne emociniu patyrimu, o logika paremtais sprendimo būdais (Molins et al., 2024). Šie asmenys yra labai pastabūs detalėms – lengviau pastebėti subtilius niuansus, nei visumą (Robertson & Baron-Cohen, 2017). Gebėjimas mokytis iš savo klaidų taip pat yra apsunkintas, nes jie teikia pirmenybę savo sukurta mąstymo sistemai, tvarkai, todėl sunku lanksčiai prisitaikyti prie kintančios aplinkos (Attwood, 2013). Su šiais mąstymo ypatumais yra susijęs ir pasikartojantis, stereotipinis Aspergerio sindromą turinčių žmonių elgesys. Jie linkę turėti siaurą interesų ir veiklų sritį, nusistovėjusias kasdienes rutinas bei tvarką, kurios jiems padeda jaustis komfortiškai ir saugiai, todėl neretai šie žmonės būna nelankstūs, vengia pokyčių, kas taip pat gali apsunkinti kasdienį funkcionavimą (Ennis-Cole, 2019).

Akcentuojant socialinį lygmenį, Aspergerio sindromą turintiems asmenims sudėtinga suprasti, ką kiti žmonės galėtų galvoti ar jausti, pastebimas empatijos trūkumas (Heasman & Gillespie, 2018). Le ir kolegų (2024) tyrimo rezultatai taip pat atskleidžia, kad aukštai funkcionuojantis autizmas, kuris prilyginamas Aspergerio sindromui, yra susijęs su mažesne kognityvine ir emocine empatija. Viena iš pagrindinių teorijų, aiškinančių šį empatijos deficitą yra proto teorija (angl. *Theory of mind*). Proto teorija dar kitaip apibūdinama kaip socialinis intelektas, mentalizacija arba kognityvinė empatija. Visi pastarieji konstruktai apibūdina gebėjimą suprasti, ką kiti žmonės jaučia, kokius įsitikinimus, ketinimus bei norus turi ir tai padeda numatyti jų elgesį įvairiose situacijose (Mathersul et al., 2013). O Aspergerio sindromą turintys asmenys turi šių gebėjimų deficitą, todėl jiems būna sunku suprasti neverbalinius ženklus, kurie atspindi kito žmogaus mintis ar jausmus (Attwood, 2013). Su mentalizacijos, empatijos gebėjimų stoka gali būti susijusios ir šių asmenų patiriamos intensyvios emocijos bei jų reguliavimo sunkumai (Samson et al., 2012; Samson et al., 2013). Aspergerio sindromą turintys asmenys dažnai patiria stiprų socialinį nerimą, kuris kartais pasireiškia kaip selektyvus mutizmas (Muris & Ollendick, 2021). Dėl patiriamo streso ir stiprios emocinės įtampos socialinėse situacijose, šiems asmenims pasidaro sunku kalbėti – jie sustingsta ir negali žodžiais paaiškinti, kas su jais tuo metu vyksta (Muris & Ollendick, 2021). Su socialiniu nerimu neretai būna susijęs polinkis vengti akių kontakto su kitais žmonėmis, todėl santykiuose prarandama nemažai reikšmingos neverbalinės informacijos (Attwood, 2013).

Apibendrinus, Aspergerio sindromą turintys asmenys kasdienybėje patiria nemažai iššūkių, kurie susiję su sensoriniais, kognityviniais, emociniais bei socialiniais sunkumais. Tai gali reikšmingai paveikti kasdienį šių žmonių patyrimą bei santykius su kitais žmonėmis.

1.3. Santykiai poroje ir Aspergerio sindromas

Žmonės yra socialinės būtybės, todėl tarpasmeninių santykių užmezgimas ir palaikymas tampa vienu iš svarbiausių poreikių (Tuzgöl Dost & Aras, 2021). Poros santykiai laikomi vienais reikšmingiausių, kadangi jie susiję su didesniu pasitenkinimu gyvenimu (Roberson et al., 2018) ir psichologine žmonių gerove (Kansky, 2018). Santykiai poroje – tai nuolatinis, dviejų žmonių įsipareigojimu paremtas ryšys, kuriame partneriai daro tam tikrą įtaką vienas kito mintims, jausmams ir veiksams (American Psychological Association, 2015). Kokybiškų santykių kūrimui ir ilgaamžiškumui labai svarbus partnerių pasitikėjimas (Simpson, 2007) ir įsipareigojimas vienas kitam (Machia, 2024). Kalbant apie asmenis su Aspergerio sindromu, svarbu pabrėžti, kad daugelis iš jų yra motyvuoti užmegzti draugystes, kurti bei palaikyti prasmingus ir ilgalaikius poros santykius (Bargiela et al., 2016; Crompton et al., 2020; Strunz, 2017). Øverland ir kolegų (2024) tyrime autistiški dalyviai atskleidė, kad jų gerai gyvenimo kokybei yra svarbūs santykiai su kitais žmonėmis, o Cresswell ir kiti (2019) akcentavo, kad artimi santykiai suteikia erdvę išreikšti savo emocijas, bendradarbiauti su kitais ir taip lavinti savo socialinius įgūdžius. Taip pat Aspergerio sindromą turintiems asmenims romantiniai santykiai padeda stiprinti savivertę (Beato & Correia, 2022), todėl tai atspindi santykių svarbą ir šiai žmonių grupei. Nepaisant to, kad šiems asmenims santykiai su kitais yra svarbūs, jų užmezgimas, palaikymas ir valdymas gali sukelti nemažai sunkumų (Crompton et al., 2020). Yew (2023) tyrime atsiskleidė, kad Aspergerio sindromą turintys asmenys nurodo didesnę socialinį vienišumą bei trumpesnius romantinius santykius, lyginant su neurotipiškais asmenimis, kas taip pat atspindi egzistuojančius santykių palaikymo iššūkius.

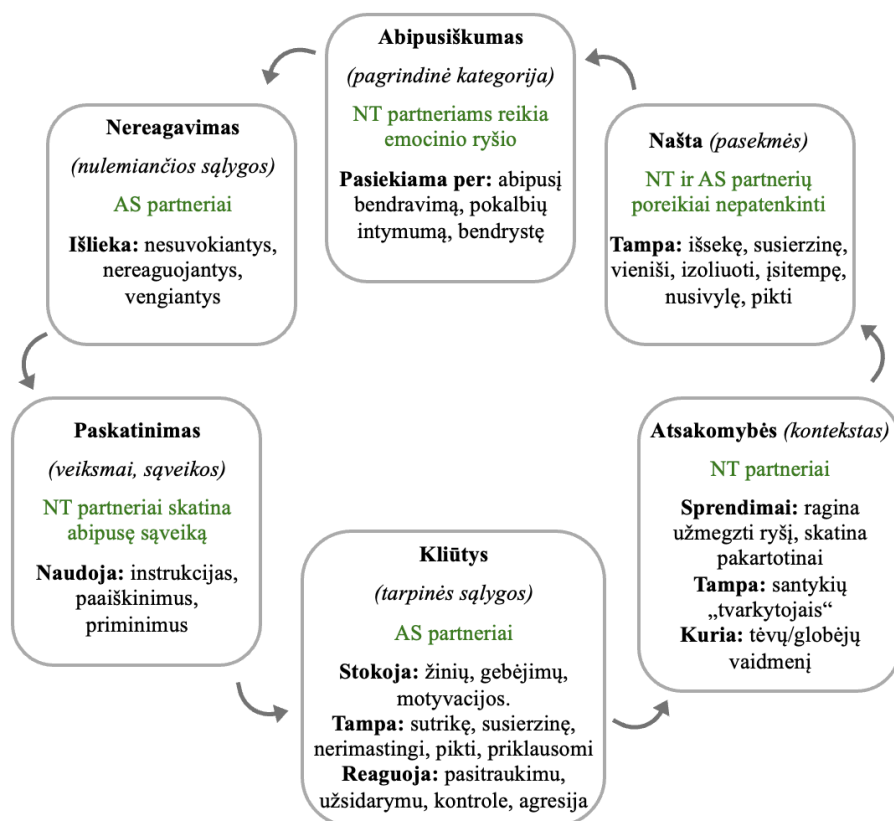
Poros santykiai dažniausiai vystosi palaipsniui. Pirmiausiai užsimezga dviejų nepažįstamų žmonių ryšys, tuomet dėl bendrų interesų, tarpusavio panašumų šis ryšys gali stiprėti ir peraugti į draugystę, kuri neretai išsivysto į romantiškus santykius (Singer, 1987 cit. iš Teoh et al., 2023). Santykių užmezgimas su asmeniu, kuris turi Aspergerio sindromą vyksta panašiai, bet pastebima ir tam tikrų skirtumų. Pavyzdžiui, Yew ir bendraautoriai (2021) nurodo, kad Aspergerio sindromą turintiems asmenims bendri pomėgiai ir interesai yra vienas iš pagrindinių kriterijų renkantis romantinį partnerį, kas santykiuose su neurotipiškais žmonėmis nebūtinai pasireiškia. Attwood (2013) taip pat akcentuoja, kad šių asmenų santykių pradžia dažniausiai vystosi dėl bendrų interesų, tačiau prideda, kad Aspergerio sindromą turintys asmenys prieš pradedant santykius neretai atsižvelgia į tam tikras potencialaus partnerio savybes. Pavyzdžiui, vyrai su Aspergerio sindromu linkę ieškoti partnerės, kuri kompensuotų jų patiriamus socialinius sunkumus ir pati būtų itin sociali ir emociškai prieinama, o moterys linkę ieškoti partnerių, kurie būtų panašūs į jų pačių asmenybę. Jos saugiau ir jaukiau jaučiasi, kai partneris taip pat nėra linkęs aktyviai dalyvauti socialiniame gyvenime (Attwood, 2013). Taip pat asmenims su Aspergerio sindromu, nepriklausomai nuo lyties, romantinių

santykių užmezgimas gali kelti didesnę nerimą ir neužtikrintumą dėl santykių ateities, nei neurotipiškiems žmonėms (Hancock et al., 2019).

Visgi, santykių užmezgimas yra tik pradžia, todėl svarbu suprasti kaip santykiai vystosi ir yra palaikomi toliau. Anot Reese-Weber (2015), santykių vystymasis apima pagrindines tris fazes: 1) Medaus mėnesio; 2) Santykių apibrėžimo; 3) Įtvirtinimo. Medaus mėnesio fazė apibūdina poros santykių pradžią, kuomet patiriami pozityvūs jausmai vienas kito atžvilgiu, iškyla mažai konfliktų ir partneriai siekia parodyti „geriausią“ savo versiją (Reese-Weber, 2015). Aspergerio sindromą turintys asmenys pirmoje santykių fazėje gali ribotai kalbėti, vengti atskleisti asmeninę informaciją apie save (ar atskleisti savo diagnozę), kadangi socialinėse situacijose yra įpratę maskuotis. Užmezgus romantinius santykius gali būti nedrąsu pilnai atsiskleisti kitam žmogui, siekiant išvengti galimos stigmatizacijos ar atmetimo reakcijos (Cook et al., 2021). Antroje – santykių apibrėžimo fazėje partneriai vienas prie kito jaučiasi laisviau, nebededama tiek pastangų, kad vienas kitam įtiktų. Atsiradus nesusipratimams, šie klausimai sprendžiami tarpusavyje. Kadangi antroje fazėje partneriai labiau vienas kitą pažįsta, jaučiasi saugiau (Reese-Weber, 2015), o nuolatinis maskavimasis išseikvoja daug energijos (Miller et al., 2021), labai tikėtina, kad asmenys su Aspergerio sindromu labiau atsiskleidžia kaip asmenybės ir partneriai gali juos pamatyti kitaip, nei matė iš pradžių. Paskutinėje – įtvirtinimo fazėje partneriai jaučiasi vienas kitam įsipareigoję, būna susiformavęs artimas tarpusavio ryšys. Visgi, šioje fazėje kyla įvairūs iššūkiai ir tenka spręsti konfliktus, todėl santykių palaikymui reikia įdėti nemažai pastangų (Reese-Weber, 2015). Paskutinėje fazėje Aspergerio sindromą turinčio ir neurotipiško partnerio santykiuose gali išryškėti daug konfliktų, susijusių su šio sutrikimo bruožų pasireiškimu. Pavyzdžiui, gali pasireikšti nesusipratimai komunikacijos ir emocijų interpretavimo bei išreiškimo srityse (Smith et al., 2020).

Svarbu pabrėžti, kad šiame darbe akcentuojami neuroįvairūs santykiai (t. y. poroje neurotipiškas ir Aspergerio sindromą turintis partneris), kadangi pavyko rasti tik vieną tyrimą, kuriame buvo nagrinėjami santykiai, kai abu partneriai turi Aspergerio sindromą. Šis tyrimas atskleidė, kad Aspergerio sindromą turintys asmenys patiria ženkliai didesnę pasitenkinimą santykiais su kitu tą patį sutrikimą turinčiu partneriu, lyginant su tais, kurie turėjo neurotipiškus partnerius (Strunz et al., 2017). Kadangi mokslinėje literatūroje rasta daugiau tyrimų, kuriuose vienas iš partnerių yra neurotipiškas, svarbu apžvelgti keletą aktualių teorijų ir modelių, aiškinančių tokių santykių ypatumus. Pavyzdžiui, Wilson ir kolegos (2017) pristato priklausomybės nuo paskatinimų ciklo modelį (angl. *Theoretical model of the prompt dependency cycle*), kuris apibūdina santykių dinamiką, kai neurotipiškam partneriui reikalingas emocinis ryšys, o partneris su Aspergerio sindromu to negali suteikti. Išsamus modelis pateiktas 1 paveiksle.

1 pav. Priklausomybės nuo paskatinimų ciklo modelis (Wilson et al., 2017).

Šis teorinis modelis siekia paaiškinti komunikacijos etapus poroje, kai vienas iš partnerių yra neurotiškas, o kitas turintis Aspergerio sindromą. Nors efektyvi komunikacija yra svarbi kiekvienos poros santykiuose ir reikalauja nemažai sąmoningų pastangų (Arumugam et al., 2021), galima pastebėti, kad neuroįvairios poros susiduria su unikaliomis problemomis, patirdamos daugiau komunikacijos iššūkių, ypač siekiant suderinti skirtingus partnerių poreikius (Wilson et al., 2023). Wilson ir bendraautorai (2017) tokią komunikaciją apibūdina kaip pasikartojantį, nesibaigiantį ciklą, kai abu partneriai poroje nepatenkina savo poreikių. Pavyzdžiui, šio komunikacijos ciklo pradžia galima laikyti neurotiško partnerio emocinio ryšio ir intymumo poreikius, kuriuos jis siekia patenkinti per pokalbį su savo partneriu. Asmenys, turintys Aspergerio sindromą, dažniausiai sunkiau identifikuoja partnerio emocinius poreikius, nes jiems patiems emocinis ryšys santykiuose gali būti mažiau reikšmingas. Todėl į šiuos partnerio poreikius neatsižvelgiama. Tad neurotiškas partneris vėl imasi iniciatyvos ir kalbasi su savo partneriu, jam pateikdamas instrukcijas, paaiškinimus apie emocinio ryšio kūrimą santykiuose. Tokiose situacijose Aspergerio sindromą turintys partneriai dėl gebėjimų ar motyvacijos stokos gali reaguoti įvairiai: nuo susierzinimo ar nerimo iki emocinio užsidarymo, pasitraukimo iš situacijos ir pan. Neurotiškas partneris dėl savo antrosios pusės pasyvumo ir vėl imasi atsakomybės bei atlieka dominuojantį globėjo vaidmenį. Vis dėlto, pastangos neatsiperka, dėl nuolatinio paskatinimo ciklo neurotiški partneriai išsenka, o emociniai poreikiai poroje lieka nepatenkinti (Wilson et al., 2017).

Visgi, šis modelis gali pasirodyti gana vienpusiškas, kadangi akcentuojamos tik partnerio pastangos kurti emociniu ryšiu pagrįstus santykius, o Aspergerio sindromą turintis partneris apibūdinamas kaip pasyvus ir vengiantis komunikacijos bei nesirūpinantis santykių gerove. Nors tyrimai rodo, kad Aspergerio sindromą turintys asmenys pasižymi empatijos ir socialinių įgūdžių trūkumu (Mathersul et al., 2013), svarbu akcentuoti, kad santykius formuoja ir palaiko du asmenys, todėl vertinga į šią santykių dinamiką pažvelgti ir kitu kampu. Pavyzdžiui, Milton (2012) pristatė teorinį požiūrį – dvigubos empatijos problemą (angl. *double empathy problem*), prieštaraujamas tradicinėms nuostatomis, kad dėl bendravimo sunkumų poroje atsakingas tik tas asmuo, kuris turi autizmo spektro sutrikimą. Kitaip tariant, dvigubos empatijos problema reiškia, kad partneriams, kurie turi labai skirtingą pasaulio suvokimą ir lūkesčius poroje, gali būti itin sudėtinga įsijausti į vienas kito perspektyvą. Nors tai yra viena iš priežasčių, kodėl neuroįvairių porų santykiuose dažnai kyla nesusipratimų, vis dėlto, svarbu tai suprasti kaip abiejų partnerių atsakomybę. Svarbu pabrėžti, kad poros santykiuose kyla sunkumų suprasti vienas kitą ne tik asmeniui su Aspergerio sindromu, bet ir jo neurotipiškam partneriui, todėl tai įrodo abipusių sunkumų egzistavimą, už kuriuos atsakingi abu partneriai (Milton, 2012; Milton et al., 2022).

Anot Sternberg (1986), vienas iš pagrindinių kokybiškų santykių komponentų yra meilė. Meilės trikampio teorija (angl. *Triangular theory of love*) akcentuoja, kad meilę sudaro trys pagrindiniai komponentai: intymumas, aistra ir įsipareigojimas. 1) Intymumas apima emocinio artumo ir ryšio jautimą su kitu žmogumi, 2) aistra apima tiek fizinį partnerio patrauklumą, tiek stiprias susižavėjimo emocijas, seksualinius troškimus, 3) įsipareigojimas apima sąmoningus trumpalaikius ir ilgalaikius sprendimus mylėti kitą žmogų ir išlaikyti šį meilės jausmą bei santykius ilgą laiką. Meilės jausmo stiprumas priklauso nuo šių trijų komponentų intensyvumo santykiuose (Sternberg, 1986). Visgi, meilės tipai gali būti skirtingi, priklausomai nuo to, kuris/kurie komponentai dominuoja. Pavyzdžiui, santykiuose gali dominuoti draugiška meilė (intensyvus įsipareigojimas ir intymumas, tačiau trūksta aistros), romantiška meilė (intensyvus intymumas, aistra, bet trūksta įsipareigojimo) ir pan. (Sternberg, 1986). Taigi, meilė, intymumas ir seksualumas yra labai svarbūs poros santykių gerovės elementai, tačiau trūksta mokslinių tyrimų bei supratimo kaip Aspergerio sindromą turintys asmenys tai patiria (Beato et al., 2024). Apžvelgus literatūrą, nepavyko rasti tyrimų, kuriuose išsamiai būtų atskleistas Aspergerio sindromą turinčių asmenų meilės patyrimas, tačiau rasti keli tyrimai, kurie analizuoja šių žmonių seksualumą (Aston, 2012; Beato et al., 2024).

Visų pirma, seksualinis pasitenkinimas poroje reikalingas santykių gerovės palaikymui (Beaulieu et al., 2022), o seksualiniams santykiams svarbus emocinis artumas, kuris padeda palaikyti geismą ir skatina seksualinę veiklą (Van Lankveld et al., 2018). Dėl Aspergerio sindromą turinčių asmenų emocinio palaikymo ir empatijos trūkumo, santykiuose su neurotipiškais partneriais dažnai iškyla problemos dėl intymumo ir seksualumo (Aston, 2012). Neurotipiškiems partneriams palaikant

intymumą santykiuose svarbios pagyros, jausmų išraiška žodžiais ir pan., tačiau Aspergerio sindromą turintiems asmenims gali būti sunku suprasti šių poreikių svarbą. Pavyzdžiui, partneris, turintis Aspergerio sindromą gali atlikti namų ruošos užduotį ir tai suprasti kaip pakankamą meilės įrodymą, todėl jam tampa nesuvokiama kodėl neurotiškam partneriui vis tiek trūksta emocinio palaikymo santykiuose. Seksą Aspergerio sindromą turintys žmonės dažniausiai supranta kaip fizinį procesą, kuris apima veiksmą, o ne žodžius, todėl jiems būna sudėtinga atsižvelgti į neurotiško partnerio seksualinius poreikius, jautriai reaguoti į partnerio jausmus tinkamai parenkant sekso laiką, vietą ir pan. (Aston, 2012). Kadangi Aspergerio sindromą turintys asmenys yra sensoriškai jautrūs, arba atvirkščiai – hipojautrūs, tai taip pat gali neigiamai paveikti seksualinius santykius (Aston, 2012; Beato et al., 2024). Pavyzdžiui, šie asmenys gali per daug jautriai reaguoti į partnerio prisilietimus ir jų vengti (Beato et al., 2024) arba dėl hipojautrumo susidurti su sunkumais patiriant orgazmą (Aston, 2012).

1.4. Neuroįvairių porų kokybinių tyrimų apžvalga

Apžvelgus mokslinę literatūrą galima pastebėti, kad tyrimų, siekiančių atskleisti santykių patyrimą poroje, kai vienas iš partnerių turi Aspergerio sindromą yra gana mažai. Iš to ką pavyksta rasti, galima pastebėti, kad dažniausiai tyrinėjami santykiai, kuriuose yra vienas partneris su Aspergerio sindromu, o kitas – neurotiškas (Millar-Powell & Warburton, 2020; Smith et al., 2020; Wilson et al., 2017; Wilson et al., 2023; Winn et al., 2016). Taip pat rasti tyrimai, kuriuose siekiama atskirai atskleisti neurotiško partnerio (Edge & Parker, 2025) ir autistiškų moterų santykių patyrimo perspektyvas (Sedgewick et al., 2019).

Tyrinėjant neurotiškų partnerių santykių patyrimą su autistais (įskaitant ir Aspergerio sindromą) partneriais, atsiskleidė, kad neurotiškiems partneriams sudėtinga išbūti su autistų partnerių dichotominiu mąstymu: viskas gerai arba viskas blogai. Tai neigiamai paveikia ir tarpusavio komunikaciją santykiuose, kadangi neurotiškas partneris geba skirtingose situacijose pamatyti ir pilkų atspalvių, o autistui partneriui sudėtinga suprasti šią perspektyvą ir norisi, kad partneris mąstytų taip, kaip jis (Edge & Parker, 2025). Daugelis neurotiškų partnerių save laiko ne antrosiomis pusėmis, o globėjais. Jie dažnai turi prisiimti atsakomybę už savo autistą partnerį, padėti buityje ir jį mokyti tam tikrų socialinių normų. Tai neigiamai paveikia partnerių fizinę ir psichologinę būseną, dėl emocinio ryšio ir empatijos stokos jie jaučiasi vieniši, o savo psichikos būkle rūpinasi tik už santykių ribų (Millar-Powell & Warburton, 2020). Winn ir kolegų (2016) tyrime atsiskleidė neurotiškų partnerių patyrimai dalyvaujant ir valdant konfliktus santykiuose su Aspergerio sindromą turinčiais partneriais. Išryškėjo, kad konfliktai santykiuose neretai kyla dėl autistiškų partnerių simptomų, tokių kaip griežtos rutinos laikymasis ir pan., o neurotiški partneriai neretai vengia konfliktų ir nebenori santykiuose eskaluoti įtampas, todėl pasitraukia. Taip pat

neurotipiški partneriai kai kurių konfliktų metu (ypač, kai Aspergerio sindromą turintys partneriai griežtai laikosi savo įsitikinimų, sunku keisti savo elgesį) išlieka pasyvūs, nusileidžia. Neurotipiški partneriai santykiuose prisiima daugiausiai atsakomybės planuojant įvairias veiklas, biudžeto klausimus ir pan. ir išsako, kad su autistiškais partneriais gyvena poroje, tačiau atskirus, individualius gyvenimus (Winn et al., 2016). Tai gali būti susiję su Beato ir Correia (2022) tyrimo rezultatais, kurie atsiskleidė, kad partneriams su Aspergerio sindromu gali reikėti nemažai asmeninės erdvės ir atsitraukimo prie savo veiklų ir pomėgių, todėl kito asmens integravimas į savo gyvenimą gali būti ap sunkęs. Kalbant apie neurotipiškų partnerių vidinį pasaulį, atsiskleidžia jų nepasitenkinimas, kuomet autistiškas partneris nesuteikia emocinio artumo, trūksta intymių pokalbių. Neurotipiški partneriai jautėsi neišgirsti ir teigė, kad švelnių, emocijomis paremtų pokalbių stoka mažino jų įsipareigojimą santykiams ir didino psichologinį atstumą su partneriu (Wilson et al., 2023). Nepaisant šių patiriamų santykių sunkumų, Edge ir Parker (2025) atskleidė, kad neurotipiškiems partneriams žinojimas apie diagnozės ypatumus padeda suprasti partnerį ir kartu santykiuose tobulėti, o požiūris į Aspergerio sindromą iš esmės yra pozityvus – neurotipiški partneriai savo santykių netapatina su šia diagnoze ir to nelaiko santykių kliūtimi. Smith ir kolegės (2020) taip pat atskleidė, kad diagnozės žinojimas neurotipiškam partneriui suteikia palengvėjimo jausmą.

Tyrinėjant partnerių su Aspergerio sindromu santykių patyrimą su neurotipiškais partneriais, atsiskleidė, kad dalyviai su šia diagnoze patys suvokia, kad jiems svarbus išskirtinis dėmesys, tad iš partnerių reikalinga įvairiapusė pagalba. Už šią pagalbą, ypač sprendžiant bendravimo ir kitus socialinius sunkumus, jie partneriams yra dėkingi (Millar-Powell & Warburton, 2020). Sedgewick ir kolegės (2019) atskleidė, kad autistiškoms moterims santykiai su partneriu buvo pagrindinis socialinis ryšys, kadangi turėjo mažai kitų draugų. Nors autistiškoms moterims santykiuose sunku perprasti savo partnerių perspektyvas ir suvokti situacijas, kurių nenumatė, savo santykius jos apibūdina kaip laimingus, ilgalaikius. Winn ir bendraautorai (2016) taip pat atskleidė kaip Aspergerio sindromą turintys partneriai išgyvena santykių konfliktus. Šiems asmenims itin sunku lanksčiai reaguoti į rutinos, tam tikrų susikurtų kasdienių ritualų ir daiktų vietos pokyčius, taip pat sudėtinga suprasti partnerių perspektyvą, todėl jiems reikia daugiau ir aiškesnės komunikacijos iš neurotipiškų partnerių pusės. Autistiški asmenys linkę konfliktus spręsti nuolat kalbėdami apie tam tikrą situaciją ar problemą, tačiau neretai dominuojančiu, neurotipišką partnerį pertraukiančiu būdu (Winn et al., 2016). Wilson ir kolegų (2023) tyrime atsiskleidė autistiškų asmenų emocinio bendravimo sunkumai su neurotipiškais partneriais. Pavyzdžiui, autistiškiems asmenims sudėtinga reikšti jausmus, todėl neretai šie asmenys teikia pirmenybę tiems pokalbiams, kurie nėra orientuoti į emocijas. Taip pat autistiški asmenys nurodo, kad jiems sunku savo partneriams rodyti švelnumą ir įsitraukti į gilius, prasmingus pokalbius.

Taip pat kai kurie tyrimai atskleidė bendrus abiejų partnerių patyrimus poroje (Millar-Powell & Warburton, 2020; Smith et al., 2020; Winn et al., 2016; Wilson et al., 2017; Wilson et al., 2023). Anot Millar-Powell ir Warburton (2020), neuroįvairių santykių esminiai bruožai yra rūpinimasis kitu ir pagalbos priėmimas. Smith ir kitų (2020) tyrime atsiskleidė neuroįvairių santykių raida, kuomet abu partneriai prisiminė pirmus susitikimus, iššūkius santykių pradžioje ir galiausiai abipusį įsipareigojimą tęsti santykius. Komunikacija apibūdinama kaip pagrindinis iššūkis poroje, o ypač santykių pradžioje, tačiau laikui bėgant poros atranda įvairių strategijų, kurios palengvina iškylančių iššūkių įveiką. Visgi, partneriai santykius apibūdina kaip teigiamus, ypač akcentuodami vienas kito stipriąsias būdo savybes. Winn ir kolegės (2016) išskyrė esmines temas, kaip abu neuroįvairūs partneriai santykiuose reaguoja į konfliktus. Visų pirma, abu partneriai konfliktinėse situacijose pasižymi emociniu reaktyvumu. Nepaisant šio partnerių emocionalumo, konfliktai santykiuose sprendžiami efektyviai: vyksta abipusis derinimasis ir priimami praktiški sprendimai. Na, o Wilson su kolegomis (2017) siekė patikrinti teorinį priklausomybės nuo paskatinimų ciklo modelį. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad neuroįvairiuose santykiuose atsiskleidžia visi anksčiau minėti komunikacijos etapai: neurotipiški partneriai siekia abipusiškumo, partneriai su Aspergerio sindromu nereaguoja, todėl neurotipiški partneriai patiria didelį emocinį vienišumą. Pastarieji nuolat skatina abipusiškumą, emocinio ryšio mezgimą, imasi atsakomybės ir stebi kaip jų partneriai su Aspergerio sindromu imasi įvairių strategijų, kad išvengtų tolesnės komunikacijos šia tema. Galiausiai, neurotipiški partneriai lieka emociškai ir fiziškai išsekę bei sprendžia klausimus ar tuose santykiuose pasilikti, ar iš jų pasitraukti. Na, o pasitraukti dažniausiai trukdo kaltės jausmas ir svarstymas, kad jų autistiški partneriai vieni nesugebės susitvarkyti su kasdienybėje kylančiais iššūkiais. Wilson ir kolegės (2023) taip pat duomenų analizei naudojo priklausomybės nuo paskatinimų modelį ir atskleidė panašius neuroįvairių porų santykių dėsningumus.

Remiantis Yew ir kolegų (2023) tyrimu, neuroįvairių porų santykių kokybės palaikymui labai svarbu, kad partneriai išsiaiškintų vienas kito poreikius ir suprastų kaip juos galima kuo efektyviau patenkinti. Prie Aspergerio sindromą turinčio asmens pasitenkinimo santykiais gali reikšmingai prisidėti neurotipiško partnerio jautrumas, empatiškumas, socialinė parama, padrąšinimas, domėjimasis jų poreikiais ir pan. Taip pat šiame tyrime išryškėjo, kad dalyviams su Aspergerio sindromu buvo itin svarbu, kad partneriai priimtų juos besąlygiškai – tokius, kokie jie yra (Yew et al., 2023).

1.5. Tyrimo problema ir tikslas

Pastaraisiais dešimtmečiais Autizmo spektro sutrikimų (įskaitant ir Aspergerio sindromą) paplitimas sparčiai auga visame pasaulyje (Santomauro et al., 2025). Nors Lietuvos kontekste tiksli informacija apie šio sutrikimo paplitimą yra ribota, remiantis Higienos instituto duomenimis ir „Lietaus vaikai“ valdybos pirmininke Kristina Košel-Patil, nuo 2013 m. iki 2021 m. autizmo atvejų padaugėjo beveik 400 %. Tai gali būti susiję su neuroįvairovės požiūrio atsiradimu, didesniu specialistų informuotumu ir geresne diagnostika. Visgi, šie asmenys itin pažeidžiami, o Lietuvos visuomenėje vis dar išlikęs ribotas supratimas apie Aspergerio sindromą, todėl neretai galima pastebėti ir stigmatizuojančio elgesio apraiškų šių žmonių atžvilgiu. Nepaisant to, kad Aspergerio sindromą turintys asmenys patiria bendravimo ir kitų sunkumų, jie vis tiek susiranda poras, kuria šeimas ir dėl to gilinimasis į jų santykių patyrimą galėtų padėti praktiškai pritaikyti žinias ir gerinti tokių asmenų kasdienį funkcionavimą. Taip pat pastebima, kad tyrimuose dažniausiai analizuojami autistiškų asmenų patyrimai (Chambers et al., 2019), o mažesnis dėmesys skiriamas jų partnerių išgyvenimams. Svarbu pabrėžti ir tai, kad daugiausiai tyrimų atliekama su vaikais ir paaugliais, turinčiais autizmą (Riaukaitė-Stankė ir Klizaitė, 2024; Thenhausen et al., 2017) ir kiek mažiau dėmesio skiriama jau suaugusių asmenų su Aspergerio sindromu patyrimui, o ypač romantinių santykių srityje. Nors užsienio literatūroje galima aptikti keletą tyrimų apie neuroįvairių porų patyrimus, Lietuvos kontekste tokių tyrimų rasti nepavyko. Todėl šio **tyrimo tikslas** – atskleisti abipusį santykių patyrimą poroje, kai vienas iš partnerių turi Aspergerio sindromą.

2. METODIKA

2.1. Teorinis tyrimo pagrindas

Šiam tyrimui atlikti pasirinkta kokybinė tyrimo strategija. Kokybiniai metodai akcentuoja žmonių patirtis, perspektyvą, subjektyvumą ir sudaro galimybę tyrinėti bei atskleisti subtilias detales apie kompleksiskus socialinius santykius. Šie metodai taip pat leidžia gauti išsamias, į individualią žmogaus patirtį orientuotas įžvalgas (Lim, 2024), todėl jie tinkami atskleisti Lietuvoje dar netyrinėtas, kompleksiškas asmenų, turinčių Aspergerio sindromą, ir jų partnerių santykių patirtis. Aspergerio sindromą turintys žmonės yra itin pažeidžiami, sunkiai užmezgantys kontaktą (Attwood, 2013), todėl svarbu sudaryti kuo saugesnę, į tarpusavio ryšį orientuotą aplinką, kad jie galėtų atvirai dalintis savo unikalia patirtimi. Labai svarbu išgirsti šių žmonių balsą ir giliau suprasti, kaip jie patiria poros santykius Lietuvos kultūriniame kontekste, kuris taip pat gali reikšmingai paveikti santykių dinamiką ir jų patyrimą.

Šiame darbe bus naudojamas teminės analizės metodas ir remiamasi Braun ir Clarke (2006) pateiktais principais. Teminė analizė – tai metodas, kuris padeda nustatyti, analizuoti ir pateikti surinktų duomenų temas. Ji padeda išsamiai aprašyti tyrinėjamą reiškinį ir nustatyti kas tarp surinktų duomenų yra bendro ir įdomaus (Braun & Clarke, 2012), neprisirišant prie konkrečios teorinės sistemos. Pastaroji yra lengvai prieinama, lanksti, todėl ją galima naudoti bandant atsakyti į bet kokio tipo tyrimo klausimus. Taip pat ji puikiai tinka tyrėjams, kurie tik pradeda susipažinti su kokybiniais tyrimais ir jų atlikimo būdu (Braun & Clarke, 2006).

Anot Braun ir Clarke (2013), temos gali būti nustatomos skirtingais būdais: indukciniu ir deduciniu. Šiame darbe pasirinkau naudoti indukcinę teminę analizę, kadangi iš anksto nesu susipažinusi su šia tema ir neturiu sukaupusi daug žinių tyrinėjamo reiškinio atžvilgiu. Kitaip tariant, atskiri kodai ir temos bus formuojami iš surinktų duomenų, siekiant kuo mažiau nutolti nuo dalyvių išsakytos pirminės informacijos (Braun & Clarke, 2012), kadangi asmenų su Aspergerio sindromu ir jų santykių tema Lietuvos kontekste dar netyrinėta.

2.2. Tyrimo dalyviai

Tyrimo dalyvių paieškai buvo naudojama tikslinė atranka ir dalinamasi kvietimu. Jame nurodyta pagrindinė, trumpa informacija apie vykdomą tyrimą ([žr. 1 priede](#)). Kvietimu buvo dalinamasi socialiniuose tinkluose, taip pat su organizacijos „Draugiški autizmui“ kūrėjomis, Vilniaus universiteto negalios reikalų koordinatore bei gyd. psichiatre, psichoterapeute Ramune Mazaliauskiene, kurios viena iš domėjimosi sričių yra autizmo spektre esantys asmenys. Šios specialistės skelbimu dalinasi su savo bendruomenių nariais ir taip padėjo pasiekti potencialius

tyrimo dalyvius. Surasti tyrimo dalyvius taip pat padėjo uždaros Facebook grupės „Mes spektre 18+“ moderatorės, kurios kelis kartus pasidalino kvietimu ten (tai grupė, kurioje yra virš 450 autistiškų suaugusių žmonių, todėl skelbimas buvo prieinamas nemažai žmonių grupei).

Prieš įtraukiant dalyvius į tyrimą buvo taikomi tokie imties homogeniškumo kriterijai: 1) visi dalyviai turėjo būti pilnamečiai asmenys, 2) turintys partnerį/-ę ir tyrime galintys dalyvauti abu 3) ir bent vienam iš partnerių turėjo būti diagnozuotas Aspergerio sindromas. Pastarasis tyrinėti pasirinktas dėl siekio išlaikyti tyrimo specifiškumą ir išvengti Autizmo spektro sutrikimui būdingo didelio heterogeniškumo (Motttron & Bzdok, 2020). Susidomėję tyrimu, potencialūs dalyviai patys kreipėsi nurodytais kontaktais ir teiravosi išsamesnės informacijos. Iš viso kreipėsi 9 Aspergerio sindromą turintys asmenys: 4 iš jų sutiko dalyvauti ir pakvietė kartu dalyvauti savo partnerius, o kiti 5 asmenys dėl skirtingų priežasčių tyrime nedalyvavo (vieno vyro su Aspergerio sindromu partnerė nesutiko kartu dalyvauti tyrime, kitos moters vyras nekalbėjo lietuviškai, o dar kitos trys moterys susidomėjo tyrimu, tačiau jau tariantis susitikimo laiką su jomis nepavyko susisiekti).

Laikantis tyrimų etikos nurodymų ir siekiant užtikrinti asmenų konfidencialumą, dalyvių socio-demografiniai duomenys pateikiami apibendrintai, kadangi tyrime dalyvavo poros ir siekiama išvengti rizikos, jog partneriai atpažins informaciją apie save, nes pokalbiai buvo vykdomi atskirai. Taip pat tolimesniuose aprašymuose bus naudojami pakeisti dalyvių vardai (pseudonimai). Šiame tyrime dalyvavo 8 pilnamečiai asmenys (4 poros), kuriems buvo diagnozuotas Aspergerio sindromas, ir jų partneriai. Iš viso tyrime dalyvavo 3 vyrai ir 5 moterys. Vyrų amžius svyravo nuo 20 iki 53 m. Vienas vyras turi aukštąjį universitetinį, o likusieji – vidurinį išsilavinimą. Moterų amžius svyravo nuo 18 iki 51 m. Dvi moterys yra įgijusios aukštąjį universitetinį išsilavinimą, o likusios – vidurinį. Svarbu pabrėžti, kad šio tyrimo imtyje Aspergerio sindromas diagnozuotas tik moterims. Jų teigimu, šis sutrikimas oficialiai diagnozuotas paauglystėje arba jau suaugusiojo amžiuje. Visų keturių porų santykių trukmė svyruoja nuo 3 mėn. iki 11 m. Visos poros nėra susituokusios: dvi poros gyvena kohabitacijoje, o likusios atskirai. Nei viena pora neturi vaikų (išskyrus vieną porą, kurioje vaiką turi tik viena partnerė su Aspergerio sindromu iš buvusių santykių). Viena pora homoseksuali, o likusios 3 – heteroseksualios.

Tyrimo imtis nėra didelė dėl dalyvių jautrumo socialiniam kontaktui, tačiau surinkti duomenys yra išsamūs ir pakankami tyrimo tikslams pasiekti bei teminės analizės metodui taikyti (Braun & Clarke, 2021).

2.3. Tyrimo eiga ir instrumentai

Šiam tyrimui vykdyti buvo suteiktas Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto psichologinių tyrimų etikos komiteto leidimas Nr. (1.13 E) 250000-KT-67. Tyrimo duomenys buvo renkami nuo

2024 m. kovo mėn. iki 2024 m. rugsėjo mėn. pabaigos. Dalyviams buvo suteikta galimybė dalyvauti pokalbyje ne tik susitikus gyvai, bet ir nuotoliu. Tai jautri žmonių grupė, kuriai sudėtinga palaikyti socialinius santykius su kitais žmonėmis, ypač nepažįstamais, todėl buvo atsižvelgiama į jų poreikius – suteikiama galimybė dalyvauti nuotoliu, kad jie jaustųsi kiek įmanoma saugiau, kas padėtų labiau atsiverti jau pokalbio metu.

Visi gyvi susitikimai (6 pokalbiai) buvo vykdomi Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos patalpose, kurios buvo puikiai pritaikytos pokalbio vykdymui: rami, saugi, fiziškai patogi aplinka. Taip pat buvo užtikrinama, kad kiekvienas dalyvis turėtų vandens. Nors tyrime dalyvavo poros, pokalbiai buvo vykdomi su kiekvienu dalyviu atskirai. Taip buvo stengiamasi užtikrinti saugesnes sąlygas dalintis išgyvenimais, kuriuos gali būti potencialiai nemalonu išgirsti kitam partneriui. Prieš pradėdant kiekvieną pokalbį prisistačiau pati, paminėjau šio tyrimo tikslą ir dalyvių paprašiau susipažinti su informacijos apie mokslinį tyrimą lapu ([žr. 2 priede](#)) bei informuoto sutikimo forma ([žr. 3 priede](#)). Dalyviams buvo sudarytos sąlygos „čia ir dabar“ gauti atsakymus į iškilusius klausimus. Taip pat esminė tyrimo informacija buvo pakartota žodžiu – akcentuota, kad pokalbiai bus įrašomi ir jų klausys tik tyrėja, garantuojamas konfidencialumas ir teisė bet kuriuo metu pasitraukti iš tyrimo, įvardinta galimybė pasakyti „stop“, jeigu tam tikra tema kalbėti nesinori. Buvo prašoma raštu išreikšti sutikimą/nesutikimą dalyvauti tyrime. Tik sutikus dalyvauti tyrime, dalyviams buvo duodama trumpa socio-demografinių duomenų anketa ([žr. 4 priede](#)), kurioje buvo prašoma pateikti su tyrimo tema susijusią informaciją, kuri gali būti naudinga analizuojant gautus duomenis.

Su viena pora pokalbiai vykdyti nuotoliu – vaizdo skambučiu per „Teams“ platformą. Pokalbiai abiem partneriams taip pat buvo vykdomi atskirai. Prieš nuotolinį pokalbį dalyviams elektroniniu būdu buvo nusiųstas informacijos apie mokslinį tyrimą lapas ir informuotas sutikimas, su kuriuo jie turėjo susipažinti iki numatyto pokalbio pradžios. Taip pat buvo prašoma, kad pokalbio metu dalyviai būtų vieni, pasirūpintų, kad jų erdvė būtų saugi, neblaškanti ir pan. Prasidėjus nuotoliniams pokalbiams pristatyta tokia pati informacija kaip ir dalyviams gyvų susitikimų metu, pasiteirauta ar kilo klausimų skaitant atsiųstą informaciją apie tyrimą. Esminis skirtumas nuo gyvų susitikimų toks, kad socio-demografinius duomenis ir sutikimą dalyvauti tyrime dalyviai išreiškė žodžiu, o ne raštu. Nors pokalbiai buvo vykdomi su vaizdu, dėl dalyvių komforto buvo įrašomas tik balsas. Dalyviai susipažinimą su tyrimo informacija patvirtino ir sutikimą dalyvauti tyrime išreiškė žodžiu jau pradėjus balso įrašymą. Po kiekvieno pokalbio dalyvių pasiteiravau kaip jie jaučiasi, kokių pastebėjimų turi ir pan.

Tyrimo duomenų rinkimui naudotas pusiau struktūruoto interviu metodas. Asmenų su Aspergerio sindromu romantinių santykių tema yra daugialypė, kompleksiška ir Lietuvos kontekste netyrinėta, todėl pusiau struktūruoto interviu metodas padėjo giliau suprasti šių asmenų subjektyvų patyrimą, suvokimą, įsitikinimus ir spontaniškai iškylančias temas (Minhat, 2015). Kadangi asmenys

su Aspergerio sindromu jaučia nerimą esant dideliame neapibrėžtumui, pusiau struktūruotas interviu įnešė šiek tiek struktūros, todėl dalyviams buvo aiškiau apie ką kalbėti. Nepaisant to, kad šis interviu buvo iš anksto apgalvotas ir struktūruotas, priklausomai nuo situacijos, jis buvo gana lankstus bei atsižvelgiant į reikalingumą, pokalbių eigoje buvo šiek tiek modifikuotas: buvo užduodami spontaniškai kilę tyrėjos tikslinamieji, gilinamieji klausimai bei sudaroma erdvė dalyviams dalintis iškilusioms mintims, emocijoms ir pan. Šis interviu metodas leido surinkti išsamius duomenis apie šių jautrių ir pažeidžiamų asmenų individualią patirtį (Braun & Clarke, 2013).

Siekiant suprasti paruoštų interviu klausimų tinkamumą pasirinktai imčiai, pirmasis pokalbis su dalyviu, kuris turi Aspergerio sindromą, buvo pilotinis. Po pirmojo interviu su dalyviu, iš jo gavau teigiamą grįžtamąjį ryšį ir remiantis juo nusprendžiau, kad numatytus klausimus galiu naudoti ir tolesniuose pokalbiuose bei įtraukti šio interviu medžiagą į duomenų analizę.

Toliau (1 lentelėje) pateikti pusiau struktūruoto interviu klausimai:

1 lentelė. Interviu klausimai

Pagrindiniai klausimai	Tikslinamieji klausimai
1. <i>Pradžios klausimas</i> : papasakokite apie save ir savo partnerį/-ę.	- Kaip užsimezgė draugystė? - Kaip tapote pora?
2. Kuo jums patinka Jūsų partneris/-ė?	- Kuo jis/ji Jus sužavėjo/patraukė? - Kokias partnerio/-ės savybes labiausiai vertinate?
3. Apibūdinkite savo santykius su partneriu/-e.	- Kokius pozityvius dalykus savo santykiuose galėtumėte išskirti? - Papasakokite apie iššūkius, kurie kyla Jūsų santykiuose bei kaip juos sprendžiate? - Ką Jūs su savo partneriu/-e galėtumėte daryti kitaip, kad santykiai būtų geresni?
4. <i>Skiriasi klausimai dalyviams su Aspergerio sindromu ir jų partneriams</i> :	
4.1. Kaip manote, kaip Aspergerio sindromas veikia Jūsų santykius su partneriu/-e?	- Pateikite konkrečių pavyzdžių, epizodų
4.2. Jūsų partneris/-ė turi Aspergerio sindromą, kaip manote, kaip tai veikia Jūsų santykius su partneriu/-e?	
5. <i>Pabaigos klausimas</i> : gal yra kažkas, ko dar Jūsų nepaklausiau, galbūt norėtumėte dar kuo nors pasidalinti kalbant apie santykius su Jūsų partneriu/-e ar apie Aspergerio sindromą?	

Pokalbių trukmė varijavo nuo 38 min. iki 1 val. 35 min. Interviu būdu surinkusi visus duomenis, perklausiau tyrimo dalyvių pokalbių įrašus ir juos transkribavau „Microsoft Word“ programoje. Naudojau sutartinius ženklus, kurie labiau padėjo įsijausti ir diferencijuoti tekstą ([žr. 5 priede](#)), o išsamesnė informacija apie individualių interviu trukmę ir transkripcijų ilgį pateikta [6 priede](#).

Tyrėjos santykis su tyrimo tema ir dalyviais – Autizmo spektro sutrikimų tyrimų lauke atsidūriau visai neplanuotai. Mano susidomėjimą šia tema paskatino peržiūrėta laida su gyd. psichoterapeute Ramune Mazaliauskiene, kurioje ji kalbėjo apie asmenis, kurie turi Aspergerio sindromą ir pristatė jų ypatumus bei patiriamus sunkumus socialiniuose santykiuose. Taip pat skaičiau 2024 m. išleistą Barboros Suisse ir Jurgitos Žalgirytės-Skurdenienės knygą „Autizmas – dalis manęs. Autistiški suaugusieji savo pačių žodžiais ir specialistų akimis“. Į šią knygą reagavau jautriai ir susidomėjusiai, kadangi tai veikiausiai pirmas skaitinys, kuris pristato autistiškų suaugusiųjų istorijas ir kviečia pažinti šių žmonių vidinį pasaulį bei kitokią kasdienybę Lietuvos kontekste. Perskaičius šią knygą supratau, kad tai yra labai jautri žmonių grupė, kuriai Lietuvoje vis dar yra skiriama mažai dėmesio ir trūksta bandymo suprasti ką šie žmonės patiria ir kaip prisitaiko mūsų visuomenėje. Pajaučiau vidinį impulsą su šiais žmonėmis pasimatyti ir jų išklausti bei suprasti apie jų bene didžiausius iššūkius keliančią santykių sritį. Žinojau, kad bus nelengva kalbinti žmones, kuriems sudėtinga eiti į socialinį kontaktą, tačiau stipri motyvacija tyrinėti autistiškus asmenis Lietuvos kontekste padėjo šiam tyrimui išvysti dienos šviesą. Taip pat pasirodė dar vertingiau atskleisti ne tik autistiškų asmenų, bet ir jų partnerių patyrimą – o kaip būnasi tokiuose santykiuose? Kokie saviti tokių santykių ypatumai išryškėja?

Taigi, šią temą rinkausi smalsumo vedina ir su šiais žmonėmis savo asmeniniame gyvenime nebuvau turėjusi jokio kontakto, todėl į tyrimo dalyvius galėjau žvelgti mažiau šališkai. Nors su šiais žmonėmis, kurie turi Aspergerio sindromą, asmeninio patyrimo neturėjau, jau interviu metu ir duomenų analizės procese pastebėjau savyje kylančius įvairiausius jausmus ir mintis. Visgi, gyvename sociume, turime prieigą prie įvairiausių informacijos šaltinių ir tam tikrų įsitikinimų neįmanoma išvengti. Tad stengiausi, kad mano subjektyvumas darytų kuo mažesnę įtaką duomenų analizei, todėl kilusius jausmus ir mintis teko atidžiai reflektuoti bei analizuoti vedant tyrimo dienoraštį. Kadangi dienoraštyje atvirai dalinausi savo išgyvenimais, kurie kilo šios temos tyrinėjimo kontekste, manau, kad svarbu šiame darbe pasidalinti bent viena ištrauka.

Ištrauka iš dienoraščio: „Kaip sunku atsitraukti nuo dalyvių patyrimų ir grįžti į savo gyvenimą... Atrodo, kad skaitydama interviu transkripcijas stebiu filmą apie dviejų žmonių santykius. Žinoma, dažnai tie santykiai įtraukia ir daugiau žmonių. Kaip įdomu susipažinti su dalyvių santykių dinamika, tarsi pati tuos santykių ypatumus stebėčiau gyvai, iš šono. Tyrinėdama Aspergerio sindromą kažkur giliai viduje tikėjau, kad šiems žmonėms ir jų partneriams santykiai kelia labai daug iššūkių, kurie visus santykius nudažo tamsiomis spalvomis... O pasirodo, kad šio tyrimo dalyviai

ne tik, kad vertina santykius ir sąmoningai bando įveikti iššūkius, bet ir deda be galo daug pastangų komunikacijos gerinimui, poreikių išsakymui ir pan. Jaučiu tam tikrą susižavėjimą šių žmonių užsidegimu, motyvacija „lipdyti“ santykius, net kai būna labai sunku“.

2.4. Duomenų analizės metodai

Interviu metodu surinktų duomenų analizei naudoju indukcinę teminę analizę. Svarbu pabrėžti, kad teminė analizė buvo atlikta dviem etapais. Pirmiausiai analizavau interviu su Aspergerio sindromą turinčiais asmenimis, o vėliau – jų partneriais. Šis analizės atlikimo būdas leido giliau suprasti kiekvienos grupės savitas patirtis ir atskleisti dvi skirtingas perspektyvas: kaip Aspergerio sindromas veikia santykius tiek iš asmens, turinčio šį sindromą, tiek iš jo partnerio pusės. Kitaip tariant, temas ir potemes dalyviams su Aspergerio sindromu bei jų partneriams formulavau atskirai.

Analizuodama šio tyrimo duomenis remiausi Braun ir Clarke (2006) nurodytais šešiais teminės analizės etapais:

1) Susipažinimas su duomenimis. Kadangi tyrimo duomenys surinkti pokalbio metu, pirmiausiai juos nuosekliai ištranskribavau „Microsoft Word“ programoje. Jau transkribavimo metu prasidėjo pažintis su duomenimis ir dienoraštyje žymėjau kilusias idėjas, jausmus. Pirmiausiai transkripcijas skaičiau paraleliai klausydamą garso įrašų, o vėliau kelis kartus skaičiau tik tekstą. Susipažinimo su duomenimis procese, parašėse pradėjau žymėti iškilusius kodus, pirmines idėjas. Stengiausi kuo giliau pasinerti į duomenis – nugrimzti, tarsi apsigyventi dalyvių pasaulyje. **2) Pirminių kodų generavimas.** Šiame etape iš naujo nuosekliai peržiūrėjau duomenis ir suformavau semantinius (tai, ką dalyviai tiesiogiai išreiškia žodžiais) ir latentinius (tai, ką patys dalyviai nutyli ir tyrėjas bando interpretuoti „tarp eilučių“) kodus. Kai kuriems duomenų segmentams suteikiau kelis pirminius kodus. Pirminių kodų generavimo procese nuolat stengiausi mintimis grįžti prie santykių ir Aspergerio sindromo temos, numatyto tyrimo tikslo bei bandžiau suprasti kalbančiojo dalyvio pasaulį, o ne jo pasakojimuose minimų asmenų (pvz., partnerio) patyrimą. Surinktų duomenų kodavimą atlikau naudodamasi ATLAS.ti programine įranga. **3) Temų paieška.** Išskirtus kodus iš naujo peržiūrėjau, o kai kuriuos apjungiau pagal prasmę. Kodus iš programinės įrangos ATLAS.ti perkėliau į Microsoft Excel programą ir dėl man asmeniškai patogesnio grupavimo būdo atspausdinau ant mažų popieriaus lapelių. Bandydama atrasti galimas temas ir potemes lapelius su kodais skirsčiau pagal prasmę į grupes. Jau skirstydama kodus į grupes, nuolat peržvelgdavau juos atspindinčius duomenų fragmentus (tiksliai dalyvių citatas). Sudarytoms kodų grupėms suteikiau preliminarinius pavadinimus. Taigi, šiame etape išskyriau pirmines – kandidatės temas ir potemes. **4) Temų peržiūra.** Šiame etape dar kartą peržvelgiau pirmines temas bei potemes ir jas sudarančius kodus. Iš naujo perskaičiau visas atrinktas ištraukas ir apsvarsčiau ar duomenys prasmingai dera tarpusavyje,

neprieštarauja vieni kitiems ir sudaro vientisą, logiškai susijusį modelį. Nepaisant to, atsižvelgiau, kad skirtingos temos turėtų aiškius bei lengvai atpažįstamus skirtumus. Kai kurias temas ir potemes sujungiau bei pervadiniau, o kai kurias pašaliniau. Tuomet visus surinktus duomenis peržiūrėjau iš naujo ir jau egzistuojančioms temoms bei potemėms priskyriau naujų kodų, kurie ankstesniuose etapuose buvo praleisti. **5) Temų apibrėžimas ir tikslinimas.** Toliau gilinantį į duomenis siekiau suprasti atskirų temų ir potemių esmę ir kaip jos bendrai dera su visais duomenimis. Stengiausi sukurti jas geriausiai atspindinčius pavadinimus, kurie aiškiai, iliustratyviai nusakytų temų ir potemių esmę. Temų ir potemių formavimo pavyzdys pateiktas [7 priede](#). **6) Ataskaitos parengimas.** Šiame etape siekiau kuo aiškiau papasakoti istoriją, kurią atskleidžia tyrimo duomenys. Buvo svarbu išsamiai ir pagrįstai aprašyti išskirtas temas ir potemes, kad ataskaita būtų įtraukianti, nuosekli ir logiška. Kadangi šiame tyrime Aspergerio sindromas diagnozuotas tik moterims, o viena pora – homoseksuali, siekiau kiek įmanoma sumažinti jų identifikavimo riziką, tad temų ir potemių pavadinimuose bei dalyvių citatose naudojau neutralų terminą: „Partneris“ ir vienos partnerės vardą pakeičiau į vyrišką. Taip užtikrinau konfidencialumą, neatskleidžiant partnerio lyties. Analizei iliustruoti ir temų tinkamumui įrodyti pateikiau ryškias pokalbių ištraukas.

Svarbu akcentuoti, kad skirtingi duomenų analizės etapai (duomenų kodavimas, temų išskyrimas, apjungimas bei apibrėžimas) buvo derinami su magistro darbo vadove doc. dr. Neringa Grigutyte.

2.5. Tyrimo patikimumo užtikrinimas ir etiniai aspektai

Apžvelgus mokslinę literatūrą galima pastebėti, kad vis dar nėra vieningo požiūrio kokius kriterijus ir sąvokas naudoti kokybiniame tyrime. Vis dėlto, daugelis mokslininkų remiasi kokybinių tyrimų filosofija, neįtraukiant kiekybiniuose tyrimuose įprasto validumo kriterijaus. Todėl didelė dalis tyrėjų naudoja kokybinių tyrimų patikimumo (angl. *Trustworthiness*) sąvoką, kuri nusako kiek kokybinio tyrimo rezultatais galima pasitikėti (Kocaman, 2024). Tad siekiant išlaikyti šio tyrimo kokybę, šiame darbe remiausi Yardley (2000) išskirtais kokybinių tyrimų patikimumo kriterijais.

Pirmiausiai buvo laikomasi pirmojo kriterijaus – **jautrumas kontekstui** (angl. *Sensitivity to context*). Kadangi pati buvau mažai susipažinusi su tyrinėjama tema, prieš atliekant šį tyrimą pasidomėjau apie Aspergerio sindromą turinčių asmenų ypatumus Lietuvoje. Supratau, kad tai yra itin pažeidžiami asmenys, todėl ir priėjimas prie jų turi būti jautrus, empatiškas. Atsižvelgdama į šių asmenų socialinį jautrumą, sudariau sąlygas tyrime dalyvauti ne tik gyvai, bet ir nuotoliu, kad tai dalyviams sukeltų kuo mažiau diskomforto. Siekiant suprasti numatytų interviu klausimų tinkamumą šiai imčiai, prieš visus pokalbius klausimai buvo aptarti su magistro darbo vadove ir dar viena eksperte, tuomet buvo atliekamas pilotinis tyrimas. Taip pat užtikrinau **įsitraukimą ir tikslumą**

(angl. *Commitment and rigour*). Prieš atliekant indukcinę teminę analizę, baigiau 20 ak. val. trukmės Fenomenologinių tyrimų instituto ir jo vadovės Agnės Matulaitės organizuotus praktinius kokybinių tyrimų mokymus „Mini įvadas į kokybinius tyrimus ir teminę analizę“. Mokymų metu išsamiai susipažinau su teminės analizės metodu ir turėjau galimybę įgytas žinias seminarų metu pritaikyti praktiškai. Po mokymų kruopščiai sekiau Braun ir Clarke (2006) nurodytus teminės analizės žingsnius, o tyrimo rezultatų kokybės užtikrinimui skirtingi duomenų analizės etapai buvo derinami su baigiamojo darbo vadove (duomenų kodavimas, temų išskyrimas, apjungimas bei apibrėžimas). Tiek duomenų rinkimo procese, tiek jų analizės metu buvau labai įsitraukusi (kelis kartus klausiau balso įrašų, transkribavau, o po to, stengdamasi labiau įsigilinti į dalyvių patyrimą, skaičiau transkripcijas). Viso tyrimo metu reflektavau ir rašiau tyrimo dienoraštį, kad mano šališkumas turėtų kuo mažiau įtakos duomenų analizei. Siekdama būti naivia tyrėja, literatūros analizę rašiau tik po duomenų analizės ir rezultatų aprašymo. Taip pat užtikrinau tyrimo **skaidrumą ir darnumą** (angl. *Transparency and coherence*). Šiame darbe išsamiai aprašiau tyrimo dalyvių paiešką, viso tyrimo eigą ir duomenų analizės procesą. Taip pat atskleidžiau savo, kaip tyrėjos, poziciją – kokį „žinių bagažą“ atsinešiau į šį tyrimą. Siekdama pagrįsti interpretacijų tinkamumą, pateikiau tikslius duomenų segmentus, kurie tai atspindėtų. Taip pat užtikrinau, kad pasirinkta tyrimo strategija, duomenų rinkimo ir analizės metodai padėtų pasiekti iškeltą tyrimo tikslą. Siekiau, kad šis tyrimas turėtų tam tikrą **įtaką ir reikšmingumą** (angl. *Impact and importance*) – jis savo naujumu gali būti reikšmingas Lietuvos kultūriniame kontekste bei gauti tyrimo rezultatai gali padėti tiek specialistams, tiek Aspergerio sindromą turintiems asmenims bei jų partneriams geriau suprasti santykių ypatumus ir taip prisidėti prie santykių gerinimo, pavyzdžiui, kuriant pagrįstas intervencijas.

Akcentuojant šio tyrimo etinius aspektus, svarbu prabrėžti, kad šiam tyrimui vykdyti buvo suteiktas Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto psichologinių tyrimų etikos komiteto leidimas Nr. (1.13 E) 250000-KT-67. Taip pat tyrimo etika buvo užtikrinama laikantis dalyvių laisvanoriškumo principo – potencialūs dalyviai patys kreipėsi į mane dėl dalyvavimo tyrime. Kiekvienas interviu buvo vykdomas tose pačiose, saugiose, privačiam pokalbiui pritaikytose patalpose visiems dalyviams vienodai (išskyrus vieną porą, kuri dalyvavo nuotoliu). Nepaisant to, kad vieną porą apklausiau nuotoliu, prieš pokalbį juos informavau, kad pasirūpintų privačia ir saugia aplinka. Prieš kiekvieną interviu dalyviams suteikiau išsamią informaciją apie tyrimą ir pateikiau informacijos apie mokslinį tyrimą lapą, sudarydama galimybę gauti visus atsakymus į iškilusius klausimus. Siekiant užtikrinti dalyvių konfidencialumą ir anonimiškumą pakeičiau visų dalyvių vardus (suteikiau pseudonimus) ir iš interviu transkripcijų pašalinau informaciją, kuri leistų identifikuoti asmens tapatybę. Taip pat svarbu pabrėžti, kad tyrime dalyvavo viena homoseksuali pora, todėl, kad nebūtų galima jos identifikuoti, buvo pašalinamas lyties aspektas – Aspergerio sindromą turinčių dalyvių partneriai buvo vadinami neutraliu terminu „Partneris“ ir visiems buvo suteikiami vyriški vardai-pseudonimai. Taip

pat atsietai nuo duomenų saugojau dalyvių asmeninę informaciją (pvz., užpildytus informuotus sutikimus) ir garantavau konfidencialumą ne tik tyrimo eigoje, bet ir aprašydama rezultatus. Tik dalyviams susipažinus su informacija ir pasirašius informuoto sutikimo formą pradėjau pokalbį ir balso įrašymą. Dalyviai buvo informuoti apie galimybę bet kada pasitraukti iš tyrimo. Po kiekvieno interviu dalyvių teiravausi apie jų savijautą ir, esant poreikiui, trumpai aptardavome jiems iškilusius klausimus, pastebėjimus.

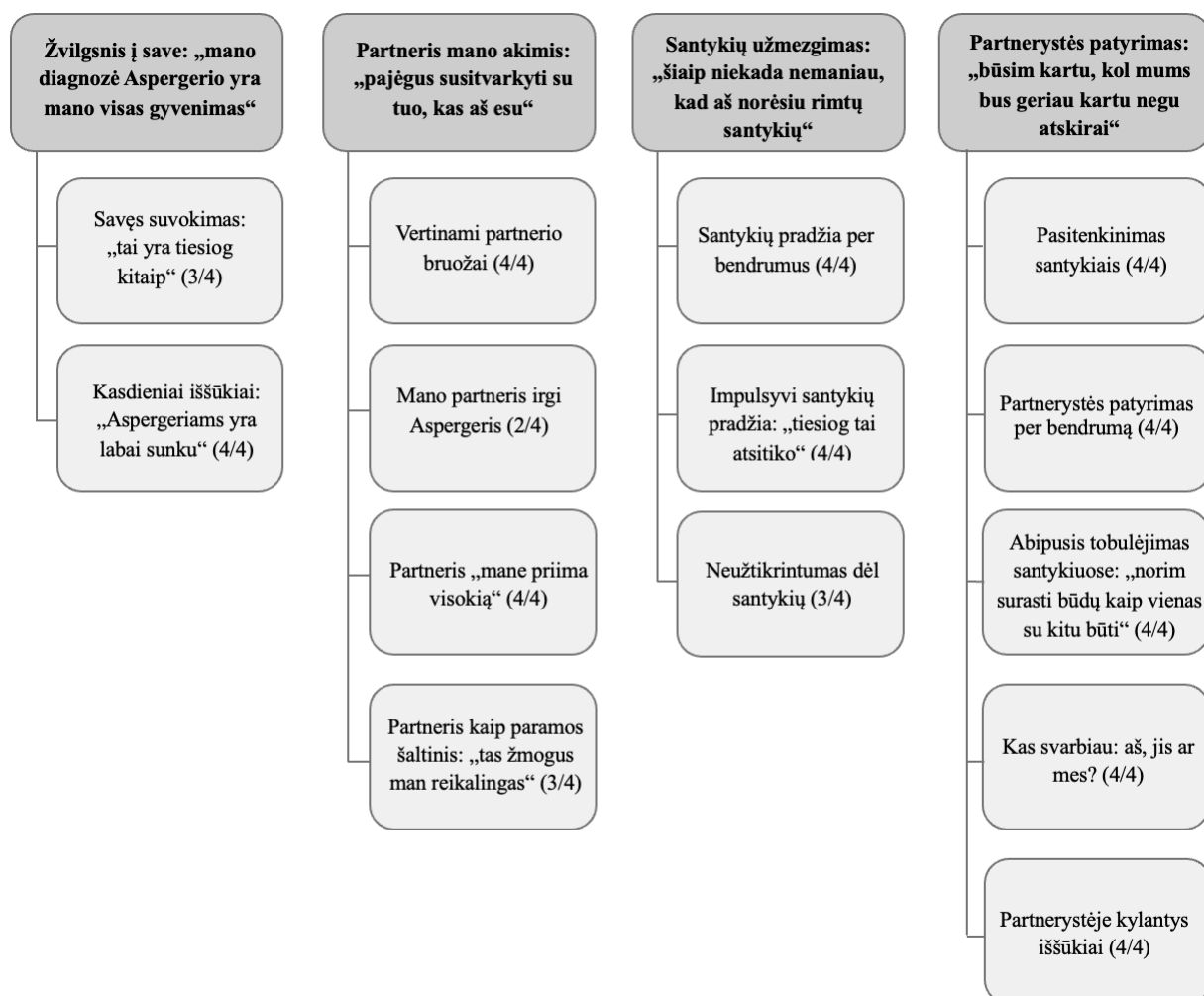
3. REZULTATAI

Šiuo tyrimu siekiau atskleisti abipuses santykių patirtis poroje, kai vienas iš partnerių turi Aspergerio sindromą. Kadangi Aspergerio sindromą turintiems asmenims ir jų partneriams interviu vedžiau atskirai, tai duomenų analizę atlikau dvejais etapais: pirmiausia, analizavau Aspergerio sindromą turinčių asmenų, o vėliau – jų partnerių patirtis. Todėl ir tyrimo rezultatai bus pateikiami tiek iš Aspergerio sindromą turinčio, tiek iš partnerio perspektyvos.

Aspergerio sindromą turinčio asmens perspektyva

Išanalizavus Aspergerio sindromą turinčių dalyvių interviu atskleistos keturios temos, apibūdinančios santykių patirtis poroje su romantiniu partneriu: 1) Žvilgsnis į save: „mano diagnozė Aspergerio yra mano visas gyvenimas“, 2) Partneris mano akimis: „pajėgus susitvarkyti su tuo, kas aš esu“, 3) Santykių užmezgimas: „šiaip niekada nemaniau, kad aš norėsiu rimtų santykių“, 4) Partnerystės patyrimas: „būsime kartu, kol mums bus geriau kartu negu atskirai“. Išsamesnė informacija apie nustatytas temas ir potemes pateikta 2 paveiksle.

2 pav. Teminės analizės metu išskirtos temos ir potemės (dalyvės su Aspergerio sindromu)

**Prie potemių pateikti skaičiai nurodo, kelių dalyvių duomenimis (iš galimų 4) buvo remiamasi sudarant potemę.*

Pirmoji tema atskleidžia kaip Aspergerio sindromą turinčios dalyvės suvokia ir patiria save, įskaitant ir iššūkius, su kuriais tenka susidurti savo kasdienybėje. Antroji tema atskleidžia kaip suvokiamas ir patiriamas partneris: nuo vertinamų būdo savybių ir elgesio ypatumų įvardijimo iki emocinio bei praktinio partnerio svarbumo dalyvių su Aspergeriu gyvenime. Trečioji tema atskleidžia santykių užmezgimo patyrimą: viena vertus, jie prasideda per bendras veiklas, kita vertus – santykiai apibūdinami kaip spontaniški, netikėti ir keliantys neužtikrintumo dėl ateities jausmus. Ketvirtoje temoje atskleidžiama kaip Aspergerio sindromą turinčios moterys patiria santykius su savo partneriais: akcentuojama santykių vertė, teigiamos emocijos, bendrumo svarba (bendros veiklos, požiūris, gyvūnai ir pan.), abipusės pastangos santykiuose tobulėti. Nepaisant to, išryškėja ir santykiuose patiriami iššūkiai (vienas kito suvokimo, komunikacijos ir pan.) bei pusiausvyros palaikymo tarp artumo ir individualumo ypatumai.

3.1. Žvilgsnis į save: „mano diagnozė Aspergerio yra mano visas gyvenimas“

3.1.1. Savęs suvokimas: „tai yra tiesiog kitaip“

Didžioji dalis dalyvių pasidalino kaip suvokia save kaip asmenybę. Pavyzdžiui, per šio sutrikimo prizmę Jurgita apibūdina save kaip **ne iki galo subrendusią**: „*o aš dar turiu tokio labai aaa... kažkokio infantilumo savyje*“ ir **tiesmukišką**: „*nuolat būna, nes aš sakau tai, ką aš galvoju. Aš jau dabar išmokau to nesakyti taip <...>, tu gali įvilkti į kitokius žodžius, bet vis tiek dažniausiai būna, kad nu aš pasakau ką aš galvoju (nusijuokia)*“. Lina apibūdina save kaip turinčią nemažai „**vyriškų**“ **bruožų**, kurie siejami su Aspergerio sindromu. Dalyvė savirefleksijos dėka suprato, kad nori atrasti savo moteriškąją pusę ir deda daug pastangų. Šiuos bruožus Lina apibūdina taip: „*tai aš dar galvoju, kad mano tas <...> Aspergeriškumas... lenda <...> kaip aš sakau, vyriškas mąstymas. Galbūt aš tiesiog tokias drauges nu... pasirenku, kurios panašios į manim, į mane, kad vyriško tipo, nu kaip... vyriško tipo, kad linkusios imtis iniciatyvos ir ten spręsti ir daryti, ir būti savarankiškos <...> aš turiu polinkį dominuoti <...> ta emocijų raiška labai labai tokia silpna*“. Dalyvės atskleidžia, kad pasižymi **analitišku mąstymo stiliumi**: „*Kaip aš sakau, aš negaliu nieko daryti, kol aš nesuprantu*“ (Lina), „*Mmm... aš žinau, kad asmenys su Aspergerio sindromu yra linkę būti labiau tokie analitiški, matematiški, nu man labai patinka matematika...*“ (Agnė). Lina taip pat dalijasi, kad yra **įžvalgi įvairioms smulkioms detalėms**, kas irgi yra apibūdinama per Aspergerio sindromo prizmę: „*aš irgi tą turiu, kad aš žinau, kad kitiems žmonėms neįdomu, o man atrodo, kad kiekviena detalė yra labai svarbi, nes nu kaip... Aspergeris yra labai pastabus detalėm*“.

Nepaisant to, kad dalyvės geba įvardinti tam tikras savo charakterio savybes, mąstymo stilių ir pan., joms vis tiek **sudėtinga tiksliai apibrėžti savo tapatumą** ir galutinai suprasti: o kas aš esu? Agnė pasakoja apie savo nuolatinį maskavimąsi ir negalėjimą būti savimi, kas trukdo suprasti koks

žmogus esi iš tikrųjų: „Yra tos taisyklės, kurių laikaisi, kurias išmokau, kad žmonės nepagalvotų, kad esu kažkokia nenormali (nusijuokia)“, tačiau to neįvardina kaip minuso, tai veikia apibūdina kaip privalumą: „<...> mano visas gyvenimas yra VAIDYBA (nusijuokia). Ir nu... aš esu prie to pripratus, aš jau, man taip... kad turiu maskuoti... nu tai yra mano gyvenimo dalis <...> man kartais patinka būti vis kitokiu žmogumi, vis kitokį susikurti charakterį“. O Jurgita savo tapatumo vaizdo nepastovumą apibūdina per kasdienes situacijas: „aš tai esu tas degtukas, kur aš kažką perskaitau, (padaro išgąsčio garsą): „Viskas, aš būsiu tokia“ <...> ir atrodo – viskas, va aš čia... čia mano asmenybė“.

Dalyvės visus savo bruožus apibūdino per Aspergerio sindromo prizmę, kadangi šį sutrikimą laiko **neišvengiama asmenybės dalimi**. Šį sutrikimą Agnė priima kaip savo įprastą, natūralią būseną: „Nu... atrodo kartu ir gal pamiršti kažką ir tai vis tiek yra tavo dalis ir tau tai yra normalu, gal kažkam kitam tai nėra normalu, bet tau tai yra normalu“, o Lina savo kitoniškumą vertina kaip privalumą, netgi dovana: „Ir kai sako, kad nu... tarkim, tai yra kažkoks trūkumas – tai nėra trūkumas. Tai koks TU esi, tau suteikia tam tikrų privalumų <...> tai yra dovana, duota tau, kad tu pradėtumei žengti, ar ne, sąmoningumo keliu ir kai tu pradedi tuo eiti, tai turi kitą kokybę. Tai vat aš irgi kaip sakau, kas yra privalumas, kas yra trūkumas?“.

3.1.2. Kasdieniai iššūkiai: „Aspergeriams yra labai sunku“

Visos dalyvės dalinosi apie savo patiriamus kasdienius iššūkius, kurių pagrindine priežastimi laiko Aspergerio sindromą. Dalyvėms ypatingai didelius sunkumus kelia **sensorinis jautrumas**, prie kurio tenka nuolat prisitaikyti: „Nes aš turiu labai didelį jautrumą, ten sakykim, šviesai, garsams ar... kažkokiam maistui labai... <...> Kartais garsas mane stimuliuoja ir aš galiu garsiai užsileisti muziką, bet kartais man to yra per daug, nes aš girdžiu viską. <...> ir dar jeigu susideda kažkoks vat garsas <...> man tuo metu būna per daug <...> Nu aš sakau, namuose, man pavyzdžiui, nu jokio garso neturi būti, turiu omenyje, telefono garso ar ten aaa... kompiuterio.“ (Jurgita). Agnė pabrėžia, kad sensorinius sunkumus patiria nuolat: „bet aš visada... ta hyper-sensitivity yra...“, o Monikai kartais būna sunku nuspėti kada jautrumas pasireikš: „Tiesiog būna kartais <...> nesitiki, kad bus tas priepuolis, nežinau kaip čia pasakyti, bet jis gali būti, net jeigu ten nebūna kažkokių labai ir garsų, ir šviesos, tiesiog kartais vat dėl nieko. Būna, kad ir be jokių trigerių tas prasideda“.

Kaip dar vienas iššūkis įvardinamas **tvarkos poreikis ir nerimas**, jeigu aplinkoje įvyksta kokių nors pokyčių: „Bet sakykim <...> baldų stovėjime ar kambariai, čia jau mano toksai, ar ne, kur kur... kaip kažką padėti lentynoje ir ir ten knygas, jeigu man sukeiti vietom, man jau nervas ima, jau negerai, tada aš pradėdau save... aaa... atsiranda tas toksai nerimas dėl kažko tai, žinai, nu vat knygos vat kaip sudėtos...“ (Jurgita). Agnė taip pat patiria nerimo jausmus ir mini **selektyvų**

mutizmą: „Tiesiog žodžiai man neina per burną, toks selective mutism, man atrodo taip vadinasi, būna, kad užsina... <...> aš nekalbu, nes aš... man nerimas kyla, o dėl nerimo man užsidaro burna (nusijuokia)“ bei **nerimą dėl akių kontakto:** „nemėgstu akių kontakto, aaa, OKEY. <...> man vaikinai, nu buvo pasakęs, kad norėtusi to daugiau akių kontakto, bet supranta, kad man yra problemų, kad man nerimas... nu toks, nu nemalonus jausmas kyla kada aš į akis žiūriu...“. Be nerimo jausmų, dalyvės apskritai **patiria intensyvias emocijas ir susiduria su jų valdymo sunkumais:** „Jo, pas mane gal <...> didžiausia problema yra su emocijų valdymu <...> tas emocinis sproginimas jis būna labai, žinai... (juokiasi), labai didelis.“ (Jurgita), „Nu, kadangi emocijos eina staigiai, ar ne, vienas ir dešimt“ (Lina), „pas mane emocijos taip pat yra labai, kartais gali būti perdėtos...“ (Agnė). Jurgita taip pat stengiasi sąmoningai išmokyti socialinių taisyklių, nes jai pačiai **sudėtinga intuityviai suprasti** kaip reikėtų elgtis tam tikrose situacijose: „Aš, atrodo, kaip ir dirbu su tuo, ten skaitau, pavyzdžiui, ten visokias, nežinau... etiketo knygas ar ten kūno kalbos knygas, kaip atpažinti kažkokias situacijas, kaip ką... <...> gal tai yra kaip ir daugumai autistiškų žmonių, mes tai žiūrim kaip į mokslą, kad tai yra kažkoks mokslas. Bet kitiems žmonėms tai yra intuityvus elgesys, tai yra intuicija kaip ką daryti. Ir, kai tu bandai perkąsti intuiciją su savo loginiu mąstymu, nu aišku, kad nieko nesigauna. Nu tikrai.“ (Jurgita).

3.2. Partneris mano akimis: „pajėgus susitvarkyti su tuo, kas aš esu“

3.2.1. Vertinami partnerio bruožai

Visos dalyvės lakoniškai ir aiškiai išskyrė savo partnerių būdo bruožus, kuriuos labai vertina ir mato kaip stipriasias puses. Pavyzdžiui, partneris apibūdinamas kaip **ryžtingas:** „kad... nežiūrint visko, nesėkmių vis tiek... nenuleidžia rankų ir bando vėl ir vėl“ (Lina), „jis labai, kaip čia... ryžtingas sakyčiau.“ (Monika). Taip pat kaip asmenybės bruožas išskiriamas **atkaklumas:** „bet jis jeigu kažką pradeda daryti, tai padarys iki galo, net jeigu ten užteks ilgai laiko arba ten labai daug reikės jėgų, tai bet vis tiek pabaigs savo veiklą.“ (Monika), **tvirtumas:** „Ir galbūt aš jaučiu iš jo, kuris visą laiką, nu jisai turi turbūt savo kažkokią viziją, ir jisai geba palaikyti, nenusileisti, savo poziciją. Kartais mane tai erzindavo pradžioje, bet vėliau aš supratau tai, kad jis nenusileidžia, tai mane augina.“ (Lina). Lina taip pat **vertina partnerio emocijų kontrolę** ir tai laiko tikro vyriškumo bruožu: „<...> nu vat jis kažkodėl sako, kad tai yra vat ne alfa patino savybė, bet aš nuo vaikystės maniau, kad santūrumas ir ta tvirtybė tokia vidinė kur, kad vyras nesitaško emocijom ir ten nepuola kumščiais kažką spręsti – aš tai laikiau tikruoju vyriškumu“. Agnei didelį įspūdį daro partnerio **darbštumas:** „Man patinka, <...> kad jis irgi yra pasi- nerandu žodžio... labai daug daro <...>, labai darbštus jisai... ir tai mane žavi“. Jurgita savo partnerį apibūdina kaip **ramų:** „Jis turi savyje tą... nežinau... vidinę ramybę kažkokią“. Taip pat akcentuojamas **mielumas:** „ir šiaip jis labai mielas (nusijuokia),

gerai, gal irgi galiu pridėt, jis... tiesiog atrodo, kad kai aš jį stebiu – viskas, ką jis daro yra labai miela“ (Agnė), ir **švelnumas**: „kad moka būti švelnus“ (Lina). Galiausiai, dalyvės išsakė, kad labai vertina savo partnerio **intelektualumą**: „Mhm... aš dar daug minėjau jo moksliskumą tą, nu tą irgi labai vertinu“ (Agnė), „Jis labai protingas“ (Lina).

3.2.2. Mano partneris irgi Aspergeris

Pusė tyrimo dalyvių šiek tiek nedrąsiai pasidalijo savo mintimis apie tai, kad, jų nuomone, ir jų partneriai turi Aspergerio sindromą. Nors tai nėra oficialiai diagnozuotas sutrikimas, dalyvės pastebi savo partnerių neįprastą elgesį bei kitus asmenybinius ypatumus, kurie leidžia **įtarti Aspergerio sindromo buvimą**: „čia nežeidžiant jo aišku, jis kartais daro tokius neįprastus dalykus, tipo... man irgi kartais pasirodo, kad jis turi Aspergerį, bet nieko nediagnozuojam, saviagnostika neužsiiminėjam čia, bet jis yra dalykų, kur jis atrodo kitaip kažką padaro“ (Agnė), „Nu... Aš nežinau, ar jis iki galo sutinka, nesutinka su tuo, kad jis yra autistiškas, bet jis yra tipiškas pagal aprašymą – visiškai autistas (juokiasi) <...> visa jo aplinka žino, kad jis yra kitoks. Jis irgi žino, kad jis yra kitoks, bet aš manau, kad vyrai nelabai nori įsivardinti, kad būtent tai yra autizmas“ (Lina).

3.2.3. Partneris „mane priima visokią“

Visos dalyvės išsakė, kad jaučiasi visiškai **priimtos savo partnerių**. Pavyzdžiui, Monika dalinasi savo pozityviu patyrimu, kuomet sulaukė priėmimo iš savo partnerio, kai pasakė apie savo diagnozę: „man labai buvo malonu, kai aš jam papasakojau apie savo diagnozę ir jis labai ramiai sureagavo, nes dažniausiai būna, kad žmonės, jeigu papasakoji, tai būna arba: „Negali būti, tu gi neatrodei, tu kaip ir normaliai kalbi <...> ir pan.“. Agnė dėl besąlygiško priėmimo santykiuose gali būti savimi ir nesislėpti už „kaukių“, tapti pažeidžiama, ir dėl to nesijausti prastai: „nes vis tiek esu linkus maskuoti, maskuoti savo tą diagnozę ir demaskuoti, DEMASKUOTIS... (juokiasi) namuose... vis tiek tas... <...> galiu savim būti, tikrai <...> kada aš laisvai galiu prie jo fidget‘int, nu <...> su kažkokiu daiktu žaisti <...> Ir hyperactive galiu su juo būti, nu žodžiu, tikrai galiu unmask‘inti prie jo ir labai komfortabiliai jaučiuosi prie jo tai darydama“. Lina taip pat dėl partnerio priėmimo patiria teigiamas emocijas: „Aaa... mane džiugina, kad jis suteikia erdvę man keistis, man būti visaip, kaip man norisi“. Na, o Jurgitai be galo svarbu, kad jos partneris ją **priima be jokių Aspergerio sindromo etikečių ar stigmatizavimo**: „jis jau supranta, kad nu čia jau yra mano dalykas. Čia tas... tai nebūtinai, kad čia: „ai, čia tas tavo Aspergeris“, ne, tiesiog tai esu aš <...> Jis mane priima ne kaip sindromą, bet kaip žmogų, kaip jau esantį su tokiom savybėm“.

3.2.4. Partneris kaip paramos šaltinis: „tas žmogus man reikalingas“

Beveik visos dalyvės išsako, kad jų partneriai užima labai reikšmingą vietą jų gyvenime. Pavyzdžiui, Jurgita pasidalino jautria istorija apie savo mamos draugo netektį ir apie tai, kaip po šio įvykio suprato, koks **svarbus ir reikalingas partneris** yra jos gyvenime: „jeigu jo staiga neliktų, man pasidarytų labai, nu blogai, žinai.. Nu aš negalėčiau taip vat... <...> Kažkaip vat ateina viduj tas suvokimas, kad tau tas žmogus yra reikalingas“. Agnei be galo svarbi partnerio emocinė parama, ir, kad jis tampa **paguodos šaltiniu**: „bet jis vis tiek sutiko skirti man valandėlę susitikimui, paguost mane, kada buvau labiausiai sužeista, emociškai sužeista... visada jis, visada galiu jam paskambinti, kada man yra negerai, jis visada mane paguos (tylos pauzė)“. Taip pat dalyvėms svarbu, kad partneris **rūpinasi jų gerove**: „kad ir, pavyzdžiui, jeigu susižeidžiu aš netyčia, jis iš karto prieis, susižeidžiu nu čia ir fiziškai ir metaforiškai“ (Agnė), „Tai, visų pirma, gal aaa... jam tikrai dažniau reikia, kaip čia pasakyti... rūpintis manimi, nei reikėtų, jeigu aš neturėčiau Aspergerio sindromo, nes tikrai reikia nemažai pagalbos“ (Monika). Partneris taip pat **atsižvelgia į dalyvių poreikius**: „Kai pasakau, kad kažko nemėgstu – jis to nedaro.“ (Agnė), „Visą laiką pasiklausia: „ar galiu, pavyzdžiui, klausytis be ausinių?“. Sakau: „nu gerai, dabar klausykis“ arba ten sakau: „nu, prisimažink garsą“ <...> Bet jis tai vis tiek padaro dėl manęs, tai... tai vat tas, man atrodo, yra svarbu, nes tu gerbi partnerio poreikį“ (Jurgita).

Kadangi dalyvėms su Aspergerio sindromu socialiniai santykiai yra didžiulis iššūkis, jos labai vertina, kad **partneriai joms padeda socialinėse situacijose**: „man yra labai malonu, kad jeigu mes sutinkam naujus žmones <...>, tai jis daro viską, kad jie suprastų kas čia yra per diagnozė, kaip jinai veikia <...> ir vat paaiškina, kad aš to nedaryčiau, nes tikrai aš pavargau visiems aiškinti (nusijuokia) kaip veikia Aspergerio sindromas“ (Monika), „vyras mane kaip kartais vat pagelbėja iš tų socialinių situacijų <...> aš labai tai vertinu, kad kiti gali man kažkuo tai irgi padėti <...> tuo metu gaunasi, kad jam reikia gelbėti situaciją <...> nu kažkaip numuilit, kad aš ne iš piktumo tai pasakau, ne iš blogos valios ar aš nenoriu įžeisti kito žmogaus ir pan.“ (Jurgita). Kaip minėjau anksčiau, dalyvės patiria nemažai sensorinių sunkumų, todėl joms itin svarbu, kad **partneriai juos padeda įveikti**: „man labai dažnai reikia <...>, kad mane ten arba labai stipriai apkabinti, arba jeigu aš guli lovoj, kad ant manęs, ant viršaus atsigulti <...>, nes man kartais reikia labai, kad mane kažkaip ten suspaustų, kad vat vat taip sensoriškai irgi labai būna, kad reikia <...> kai perku kažkokius naujus drabužius, jis, visų pirma, eina ir nukerpa visas etiketes, kurios ten yra, nes man yra labai, man yra tiesiog čia sensoriškas košmaras.“ (Monika). Jurgita taip pat išsako, kad kasdienybėje jai labai **padeda racionalus partnerio požiūris** į skirtingus dalykus, kuris ją sustabdo nuo impulsyvaus veikimo: „Ir kur aš sakau, ten pamačiau: „Noriu atostogų, greitai varom, nu nežinau, kažkur“ ir jis sako: „Ne, žiūrėk, finansiškai gal dabar nelabai apsimoka“ <...> kur detales

iš anksto susižiūri ir panašiai <...> „Nu davai, einam, darom, paveikiam ką nors“ – man užaina tuo metu, bet aš neapgalvoju visų variantų, o jis: „Ne, nu čia nesąmonė, nedarom“, aš pagalvoju po kelių dienų: „Jo, gal ir nesąmonė“.

3.3. Santykių užmezgimas: „šiai niekada nemaniau, kad aš norėsiu rimtų santykių“

3.3.1. Santykių pradžia per bendrumus

Visos dalyvės dalinosi, kad jų ir partnerių **draugystė užsimezgė per bendrą veiklą ir pomėgius**: „*Mes susipažinome abu savanoriavimo grupėje <...>“ (Agnė), „Aaa... turėjom nemažai bendrų pamokų <...> ten labiausiai ir susibendravom, nes ten labai daug reikia... aaa... darbo komandose <...> ir dažnai buvom vienoj grupėj ir pradėjom kalbėti ir jo... ir ten prasidėjo draugystė“ (Monika). Svarbu pabrėžti, kad dalyvės bendras veiklas apibūdino gana specifiskai, susipažinimo istorijas papasakojo išsamiai ir iliustratyviai, tačiau dėl dalyvių konfidencialumo pasirinkau šiame darbe to neatskleisti. Visgi, manau, kad bendrųjų interesų temą partneriams susipažįstant puikiai atspindi ši Agnės išsakytą mintis: „*kai aš pastebėjau, kad jis irgi savo namuose turi <...> gal tai lėmė mano susidomėjimą juo didesnę (šiek tiek nusijuokia), kadangi tai mano labai svarbi dalis... hyperfiction ar special interest, kaip ten vadinasi... tai jo, mes abu tokį interesą turime bendrą*“. Taigi, bendri interesai buvo visų dalyvių santykių pradžią skatinantis veiksnys, kuris padėjo gana saugioje terpėje megzti ryšį ir intymiau susipažinti.*

3.3.2. Impulsyvi santykių pradžia: „tiesiog tai atsitiko“

Nors pažintis ir draugystė mezgėsi gana lėtai ir nuosekliai, visos dalyvės perėjimą į romantinius santykius išgyveno kaip **impulsyvų**: „*prisigėrėm ir permiegojom*“ (Jurgita). Dalyvės santykių pradžią taip pat patyrė kaip **greitą, netikėtą**: „*Va... ir mes susitikom, žiūrėjom kažkokius filmus <...> Ir, man atrodo, sekančią dieną atvažiavo ir paklausė: „Ar tu nori, kad aš pasilikčiau?“ Aš pasakiau, kad noriu. Ir mes pradėjom kartu gyvent. Nors realiai aš nesitikėjau, <...> aš įsivaizdavau, nu... kažkokį tai, nežinau, vieną vakarą, ar kaip... O po to aš tiesiog stebėjau kaip jisai persiveža daiktus (juokiasi) ir buvo labai keista...“ (Lina), „*Per susirašinėjimą prasidėjo kažkoks flirtas ir paskui tas viskas labai greitai, per savaitę realiai kažkaip gavosi <...> kai susitikom, tai prisipažinom ir prasidėjo jau santykiai, o ne draugystė*“ (Monika), „*Kažkaip labai greitai ten viskas atsiskleidė per kelias savaites praktiškai...*“ (Jurgita).*

3.3.3. Neužtikrintumas dėl santykių

Beveik visos dalyvės po tokios netikėtos santykių pradžios, patyrė **neužtikrintumą dėl santykių ateities**: „*AHA, nes tu pats nesi užtikrintas, nu ta prasme, tuo metu: „Tai kas čia bus?“*

<...> nežinai kas kas įvyks toliau. Po kiek laiko tu išsiskirsi? Po kiek laiko tai atsibos?“ (Jurgita), „kai viskas prasidėjo, mes buvom kaip ir... niekam nepapasakojom nieko... ir patys buvom šiaip nu... kaip čia pasakyti... nu nedrąsiai viskas tas prasidėjo“ (Monika), „Tai aš visą laiką galvoju, kad kiek stipriai mes pasistumsime į priekį, <...> kas kokių kelių rinksis, bet aš niekada nežinau kaip gali nutikti. Aš galiu eiti tuo keliu, <...> bet aš niekada nežinau, galbūt aš ir pradėsiu gyventi atsiskyrėlio gyvenimą“ (Lina). Toks neužtikrintumas dėl santykių pradžios atrodo visiškai suprantamas – dalyvėms tai buvo arba pirmieji romantiniai santykiai, arba ankstesni santykiai paliko neigiamą pėdsaką: „Man tai buvo šiek tiek sunku pripažinti, tačiau man atrodė, kad mano <...> praeitas partneris šiek tiek minimaliai sexual abuse buvo...“ (Agnė), „Nes šiaip aš manau, kad daugiausiai santykiai trukdavo du metus. Paskui daugiausiai ką aš galėdavau išverti, tai buvo du metai“ (Lina).

3.4. Partnerystės patyrimas: „būsime kartu, kol mums bus geriau kartu negu atskirai“

3.4.1. Pasitenkinimas santykiais

Visos dalyvės išsako, kad santykiais yra patenkintos, juose jaučia emocinį tarpusavio ryšį, partneriai padeda vienas kitam. Pavyzdžiui, Monika savo partneriui jaučia labai šiltus jausmus ir siekia juos parodyti veiksmais – tai įvardija kaip **meilę**: „Aš labai jį myliu <...> labai atvirai vienas kitam parodom ir pasakom, kad mylim. Pavyzdžiui, ammm, jeigu aš laikiu jo iš darbo, <...> aš visada einu ir nuperku jam kažkokią mažą dovanėlę <...> aš visada noriu jam viską padovanoti (nusijuokia)“. Taip pat santykiai patiriami kaip **ramūs**: „Ramybė... Ammm... man labai šiuo metu trūko <...> labai streso daug, tai tikrai jaučiuos šiuo metu ramiai su juo... lyg viskas bus gerai“ (Agnė), paremtus **saugumo jausmu**: „Nes... bet vis dar išlikęs tas saugumo ir stabilumo jausmas nuo pat pradžių iki dabar <...> Ir mano partneris <...> yra to dalis. Tai... man tai yra toks absoliutus ramybės uostas, visiškai, visiškai tas prieglobstis.“ (Jurgita), „Moteriai svarbiausia saugumas. Tai galbūt pagrindinė savybė“ (Lina).

Visos dalyvės santykiuose patiria **pozityvias emocijas, dažnai juokiasi** ir tai apibūdina kaip teigiamą savo santykių patyrimą: „Iškyla žodis juokas, nes kada su juo būnam ir jis ir aš labai daug juokiamės. Vienas kitą prajuokiname <...> Atrodo, kad <...> juokiuosi gal ne dėl to, kad jis juokina, o juokiuosi, nes man kyla daug teigiamų emocijų su juo ir tas juokas ne dėl tų jokus ateina, o dėl to <...> kaip aš sugebėjau su tokiu geru žmogumi susidraugauti, vos ne taip (nusijuokia)“ (Agnė). Pozityvias emocijas santykiuose suteikia ir **bendri pasiekimai**: „Tada keikėmės aišku, po kurio laiko, kad ten ilgai, per daug užsivedėm darbo, bet vat matai rezultatą ir faina.“ (Jurgita), „ir mes abu ir jis, ir aš šiais metais tapome valdybos dalimi (juokiasi), galim tuo pasidžiaugt.“ (Agnė)

Pasitenkinimą santykiuose didina ir **stiprus draugiškas ryšys**, kuris yra tarsi santykių pagrindas: „Ir aš galvoju kas mūsų santykius palaiko gerais yra ta draugystė, vienas kito adekvatus

suvokimas, kad tu gali neturėti <...> lytinių santykių kelis mėnesius, bet tai nereiškia, kad jūs romantiškai atitolę.“ (Jurgita). Santykiai taip pat **orientuoti į pagalbą vienas kitam**, kas taip pat prisideda prie pasitenkinimo santykiais: „Žinau, <...> kad galiu pas jį ateiti bet kuriuo laiku, ten jam paskambinti, parašyti, kad jis <...> atsakys ir galės pabūti su manimi, jeigu man reikės to... ir taip pat aš esu pasiruošęs jam duoti tą patį. Irgi, jeigu man paskambins, parašys, ateis, atvažiuos, aš visada jį palaikysiu, būsiu šalia.“ (Monika). O Jurgita pabrėžia, kad nepaisant jos ir partnerio skirtumų, poroje išlieka **ilgalaikis santykių suderinamumas**: „Mano antroji pusė yra už mane 12 metų vyresnė, tai jis toks labiau, nežinau, susitupėjęs, subrendęs atrodo <...> jo ramybė ir mano.. toks emociingumas aaa... <...> ilgalaikėj perspektyvoj tai.. tai labai pasiteisino“.

3.4.2. Partnerystės patyrimas per bendrumą

Kaip jau minėjau anksčiau, visos poros susipažino dalyvaudamos bendrose veiklose ir turėdamos panašių interesų. Šie bendrumai išliko reikšmingi ir santykiams vystantis – **bendri interesai** ir toliau stiprina porų tarpusavio ryšį: „turim aaa... panašių pomėgių. Aaa... lankėm kartu gan ilgą laiką laipiojimą. Tai... šiaip aš pradėjau laiptoti anksčiau, jam tiesiog parodžiau, bet jam irgi labai patiko ir mes kartu laipiojom, tai irgi buvo labai smagu“ (Monika), „Mes mėgstam panašią muziką, žinai. Mes ten važinėdavom į tuos pačius festivalius ar vat kažkokie pomėgiai yra, kurie vis tiek yra sąlyčio taškas net be romantinių intencijų“ (Jurgita). Taip pat dalyvėms svarbus **laiko leidimas kartu**, kuris taip pat stiprina bendrystės jausmą: „ir aš jo paprašiau peržiūrėt dar kartą, labai norėjau ir jis sutiko, tai man tai yra malonu labai... kad jam irgi, nu sutinka peržiūrėt dalykus, kuriuos aš noriu kartu.“ (Agnė), „Mmm... Na, ir norisi daug laiko su juo leisti, norisi su juo kažkur nuvažiuot ir nueit“ (Monika). Bendri interesai ir veiklos suartina poras, tačiau ilgalaikio ryšio išlaikymui yra ypač svarbios panašios **partnerių vertybės ir požiūris**: „kas man irgi svarbu, aaa... mūsų labai panašus politinis požiūris, ammm... politiniai, nacionaliniai, įvairūs klausimai mūsų labai sutampa <...> Man tai imponuoja labai apie vat... nežinau... meilę Lietuvai, meilę tėvynei, visos va tokios kažkokios vertybės, kurios yra ne tarpusavio, bet apskritai...“ (Jurgita), „Kažkiek panašus galbūt mūsų požiūris į daugelį dalykų, nu, gal į esminius dalykus sakyčiau gan sutampa vertybės“ (Lina). Santykiuose suartina ir **bendri įsipareigojimai, atsakomybės**: „Mūsų katinas, kaip čia pasakyti, mus suartina <...> Pavyzdžiui, <...> jam buvo kažkas problemos su sveikata, tai mes tiesiog paėmėm viską ką reikia, nuvažiavom į kliniką, ten sėdėjom, laukėm, kai bus analizės ten, rezultatai ir panašiai <...> smagu, kad yra dar kitas žmogus ir, kad tu būtent su partneriu tą viską išgyveni“ (Monika), „Mes auginam gyvūnus – turim savo tris vaikus, kaip mes vadinam ir mes esam už juos atsakingi, mes tame esam... turim tą tėvų rolę (nusijuokia), žinai, kur reikia vaikus auklėti, pašerti, vedžioti, ten suteikti jiems visą prieglobstį, meilę, veterinarinę pagalbą ir visa kita. Ir tai mus sieja, tai yra tokios bendros pareigos ir rūpesčiai namuose“ (Jurgita).

3.4.3. Abipusis tobulėjimas santykiuose: „norim surasti būdą kaip vienas su kitu būti“

Ši potėmė apibūdina visų dalyvių sąmoningas pastangas kurti tarpusavio santykį. Ypatingas dėmesys skiriamas **nuolatiniam darbui su savimi**: „aš pradėjau suprasti, <...> kad aš esu pasirengęs dėl to, kad aš labai daug jau nuveikiau su savim. Aaam... Kelias tikrai nebuvo lengvas, ir aš suvokiau, kad tu turi tapti tuo žmogumi, su kuriuo tu pats norėtum būti. Tai va, tai... aš stengiuosi tapti tuo žmogumi, su kuriuo man norėtusi būti.“ (Lina), „Man nėra, kad aš vieną kartą to išmokau ir aš jau taip darysiu. Tą įgūdį reikia nuolat palaikyti, savęs... savistabos, savęs stebėjimo, savirefleksijos.“ (Jurgita). Lina, kuri skyrė labai daug metų asmeniniam tobulėjimui išsako, kad be savistabos būtų per daug sudėtinga kurti santykį su kitu žmogumi: „Kol aš... neįgijau tam tikro sąmoningumo ir neišsprendžiau daug daug visokių problemų, nu tai yra neįmanoma“. Santykis su partneriu suvokiamas kaip **nuolatinių pastangų reikalaujantis bendras darbas**: „nu tai yra darbas, tu ieškai kaip išbūti su tuo žmogum, kuris tau svarbus ir kartais būna, kad atrodo: „O tu Dieve, kaip aš noriu <...> nebegyvent kartu <...> Tai yra nuolatinis darbas santykiuose ir manau, kad tai reikia daryti nuolat. Ne taip, kad vieną kartą taip padarysiu ir bus. Čia yra toksai vat... Darbas tarpusavyje.“ (Jurgita), „labai irgi vertinu, kad aaa... mes abu <...> stengiamės padaryti viską, kad <...> santykiai būtų geri ir smagūs, abiem būtų komfortiškiau.“ (Monika).

Prie abipusio tobulėjimo prisideda ir **atvira minčių, emocijų raiška** santykiuose: „Aš labai vertinu, kad jis prie manęs labai reiškia savo emocijas, nebijo išsiverkti, nebijo parodyti kada jam liūdna, ar kada labai džiaugiasi. Ir visada man pasako kaip jaučiasi, to neslepia, tai aš labai vertinu...“ (Agnė), „Nėra tokio dalyko kaip ten, pavyzdžiui, jis supyko, tiesiog kažkur, nežinau, išėjo, man į žinutes neatsakinėja ir aš nežinau ką man galvot... Tokio nebūna, tai man šitas yra labai labai svarbu. Mes visą laik viską aptariam“ (Monika). Apskritai, santykiuose yra labai svarbi **komunikacija**, kurios pagalba dalyvės gali partneriams aiškiai išreikšti savo poreikius ir taip spręsti įvairius nesusipratimus: „Mhm... nu jeigu kažkas man nepatinka, nu aš jam esu linkus papasakoti... jis manęs paklauso ir išsprendžia problema (nusijuokia)“ (Agnė), „NU... jo, paaiškinam, sakyčiau, vienas kitam, kad nu va taip va yra, kad aš galvoju, aš jaučiu va taip. Ir tada bandom su tuo kažkaip... susitaikyti, nežinau kaip čia pasakyti...“ (Monika). Komunikacijos būdu taip pat **ieškoma kompromisų**, kurie taip pat padeda atrasti būdą kaip būti vienas su kitu: „Arba tada bandau pasiklausti, jeigu matau, kad jis yra poilsio pozicijoje, pavadinkim taip (nusijuokia), nežinau, ten įsidrėbęs fotelyje <...> bet man tuo metu kažko prireikia, <...> tai aš jau tada pasiklausiu, žinai, kad: „Ar galėtum, pavyzdžiui, dabar?“, sako: „Ne, nu aš noriu pailsėti“, „Gera“ – sakau, „Gal tada pabandom po pusvalandžio? Ar galėtum po pusvalandžio?“, „Gerai“ – sako, po pusvalandžio tada vat pasikalbam“ (Jurgita), „Nu susitaikom tiesiog, kad vat nuu, jis nemėgsta <...> nu nieko, kažkaip išgyvensim. Su sese nuvažiuosiu <...> o jis pasėdės, palauks, kol grįšiu.“ (Monika). **Abipusis**

augimas partnerystėje dalyvėms kelia teigiamus jausmus, jos tame mato prasmę: „Nu va tas, nežinau, tas augimas ir tapsmas kažkuo tai... Man galbūt daugiausiai teikia pasitenkinimo, nes aš matau tame kažkokį progresą, pokyčius ir, kad vyksta judėjimas. Kad mes būdami kartu atrandam drąsos daryti tam tikrus dalykus, <...> kur tarkim, nežinau ar išdrįstumėm, jeigu būtumėm po vieną.“ (Lina), „Tai mane... mane gal žavi, <...> kad ir kaip mes besikeičiam, atrodo keičiamės skirtingai, bet mes vis tiek kažkaip susieinam ir randam tą bendrą... kažkokį bendrą sugyvenimo, buvimo kartu tašką kur mes galim išbūti kartu.“ (Jurgita). Santykiai taip pat apibūdinami kaip **dinamiški, kintantys laike**, kas taip pat atspindi nuolatinį abipusį augimą: „Nu, kaip aš sakau, tam tikruose etapuose tam tikri dalykai mums yra svarbūs. Paskui iš jų išaugi, jie pasidaro nebesvarbūs“ (Lina).

3.4.4. Kas svarbiau: aš, jis ar mes?

Ši potėmė atskleidžia visų dalyvių balanso paiešką tarp asmeninių ir partnerio poreikių. Santykiuose stengiamasi **išlaikyti savo individualumą**, neištirpstant kitame: „Mes irgi veikiame kartu kažką ir mes irgi turim bendrų dalykų, bet mes vis tiek esam atskiri asmenys <...> aš turiu žiūrėti į jį kaip į atskirą asmenį, turintį savo poreikius.“ (Jurgita), „Nu.. mes gebam būti šalia vienas kito... Aaam... Nu vat galbūt tas ir yra, kad mes gebam gyventi savo gyvenimus šalia vienas kito.“ (Lina), taip pat abiem partneriams **svarbi asmeninė erdvė**: „Tai aš džiaugiuosi, kad mano partneris <...> man leidžia pabūti sau, leidžia užsiimti ten savo hobiais kažkokiais, žinai, kur... tiesiog duoda erdvę tau būti savimi <...> duodi tada tokį... kaip čia... tylos laiką, ar ne, jam, nežinau, persirengti, pabūti tiesiog, nekamantinėti, neklausinėti.<...> duoti jam to laiko <...> atskirai JAM. Ir aš labai vertinu, kai jis man tai duoda.“ (Jurgita). Nepaisant individualumo poreikio, išreiškiamas **rūpestis dėl partnerio poreikių, gerovės**: „Tai aš... mes irgi apie tai kalbėjome, tai kaip ir bandau labiau iniciatyvą rodyti, yra sunkoka, nu bet vis tiek nu.. suprantu, kad ir jam yra svarbu. Ir man šiaip yra svarbu, kad jis jaustųsi gerai, tai...“ (Monika). Tačiau vėl kaip svarbūs iškyla asmeniniai poreikiai ir **santykių nauda „man“**: „Aišku, iš kitos pusės, aš visada dar žiūriu ir į <...> naudas <...> ta kohabitacija yra labai apskritai man naudingas dalykas, nes mes galim... šiuo metu mes esam susitvarkę jau taip, kaip man yra reikalinga, kad nebūtų over kažkokios stimuliacijos ir panašiai. <...> ir tai ekonomiškai labai naudinga, be abejo. <...> Tai aš į tai žiūriu, kad tai yra.. aš niekada nesu viena ar vieniša, jeigu reikia aš galiu kalbėtis, jeigu reikia mes galim išvis nesikalbėti“ (Jurgita).

3.4.5. Partnerystėje kylantys iššūkiai

Šioje potėmėje aptariami santykiuose kylantys sunkumai, kuriuos išsakė visos tyrime dalyvavusios moterys. Kai kuriuos iššūkius dalyvės sieja su savimi, laikydamos **save jų priežastimi**: „Nu žodžiu, kad mano vyrui kyla su manim iššūkių, tai tikrai (juokiasi) <...> nu aš tikrai nesu stabili

(juokiasi). *Aaa... Tiek, nežinau.. tiek emocių prasme.. <...> didžiausia problema yra su emocijų valdymu ir dėl mano šitų savybių yra.. yra santykis nestabilus.*“ (Jurgita). Agnė išsako, kad kartais jaučiasi kalta dėl savo **intensyvių emocijų**: „*pas mane emocijos <...> kartais gali būti perdėtos <...> kažkada... čia jau mano kaltė, ant jo buvau supykusi ir kokią valandą su juo nešnekėjau, toj pačioj patalpoj mes buvom .hh <...> po to, kai aš šiek tiek atsidarinėjau, gal nebe taip pykau aš iš karto jį apkabinėjau, atsiprašinėju*“, o kitos dalyvės patiria didelius **buities iššūkius**, prie kurių įveikos turi prisidėti ir jų partneriai: „*man labai sunku yra <...> buitiniame gyvenime, ten kažką nežinau, <...> jis man pasako: „sutvarkyk butą“ ir man yra tiesiog šakės. Aš nesuprantu, ką man reikia daryti, aš neįsivaizduoju... aš, nu... nežinau, aš galiu pradėti ten... aaa.. tvarkyti, pavyzdžiui, spintą ir tiesiog visa-, visus drabužius iškrauti ant grindų, sėsti ir sėdėti pusvalandį ir galvoti: „ką man dabar daryti?“.* Tai jis man labai padeda“ (Monika), „*dažniausiai vyrui kyla iššūkių su manimi, nes aš galiu grįžus nusimest batus viduryje kambario ir man jie netrukdo, vyrui aišku, kad trukdo. Tada tuos batus šuo išnešioja ir tada vienas batas atsiduria lauke, kitas miegamajame – lovoj. Vėlgi, žinai.. tada vat atsiranda vat tas toksai: „nes tu nepasidėjai, nu tai dabar tu turi eit ir susitvarkyt“, o aš nenoriu tuo metu tvarkytis, tai...*“ (Jurgita).

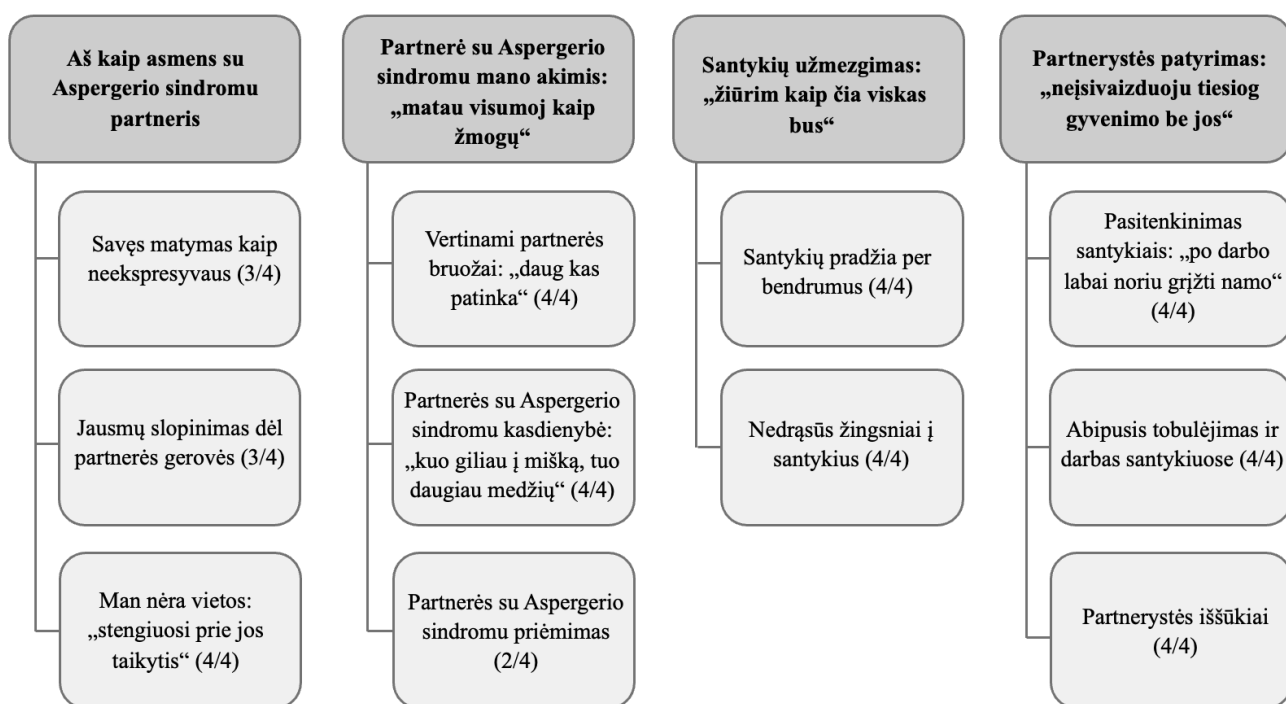
Kiti sunkumai poroje kyla ne tik dėl Aspergerio sindromo raiškos santykiuose, bet ir dėl abiejų partnerių atsakomybės. Taigi, kaip nemažas tarpusavio iššūkis poroje įvardijamas **sunkumas suprasti vienas kito perspektyvą**: „*galbūt jisai galvoja, kad aš daug ko reikalauju. Va... nes dažnai <...> jeigu aš kažką aš sakau, jis priima kaip kokią tai reikalavimą, kad jis keistųsi arba, kad jis kažką tai darytų. Bet mes esam ne kartą su juo kalbėję, kad iš esmės aš tiesiog noriu išsakyti savo poziciją, o tas būdas kaip jis priima, tai jau, nu jisai su tuo irgi dirba.*“ (Lina), „*aš suprantu, kad iš vyro pusės jis man dažnai sako: „nu vat kodėl tu kartais nori garsiau, kartais tyliau?“.* Jis gal to nesupranta kaip, kad mano smegenys gali skirtingu metu būti vienaip stimuliuojamos arba kitaip“ (Jurgita). Taip pat neretai kyla **komunikacijos iššūkių**, dėl kurių tampa sunkiau vienas kitą suprasti: „*iš vyro būtų toks kaip nedasakymas kažko, o iš mano būtų pusės jam manau yra tas iššūkis, kur aš per daug, tas oversharin ‘imas, kur ten, žinai, kažką <...> kalbi kalbi kalbi ir nežinau ar pasakau esmę ir jis vis tiek tada nieko nesupranta, žinai. Jam būtų geriau, jei aš pasakyčiau vieną sakinį, aiškų sakinį ir viskas būtų aišku.*“ (Jurgita). Lina kaip dar vieną iššūkį įvardina partnerio **sunkumus reikšti emocijas**: „*Nu tai aš esu iš tų tenai, kur <...> „ar tu mane myli?“ – „Aha... Nu taigi aš tau esu sakęs prieš du metus“, ar ne (juokiasi). Nu aš nesuprantu <...> Tai aš vieną kart pasakiau, nu kaip ir, kad niekas čia nesikeičia, kodėl turėčiau dar kartą ir dar kartą <...> ir aš sakau: „bet tu žiūrėk, nu kiek tau reikia pastangų apversti liežuvį, kad tiesiog imti ir tai pasakyti?“.* Paskui būna koks kitas etapas, kad žmogus ne vietoj, nelaiku sako arba nenuoširdžiai (juokiasi)“. O Jurgita išsako, kad kyla sunkumų su partneriu **derintis tarpusavyje**: „*ta jo charakterio ramybė ir mano užsidegimas kartais aaa... duoda tai, kad mes neran- nerandam bendros, nežinau, veiklos ar veikimo. Aaa... kur man norisi*

kažkokios truputėlį aktyvesnės veiklos laisvalaikiui kartu, o jam norisi kažko ramesnio. Tai vat, kartais būna sudėtinga surasti veiklą, ką mes veiksime“.

Partnerio perspektyva

Išanalizavus partnerių interviu atskleistos keturios temos, apibūdinančios romantiškų santykių su partnere, kuri turi Aspergerio sindromą, patyrimą: 1) Aš kaip asmens su Aspergerio sindromu partneris, 2) Partnerė su Aspergerio sindromu mano akimis: „matau visumoj kaip žmogų“, 3) Santykių užmezgimas: „žiūrim kaip čia viskas bus“, 4) Partnerystės patyrimas: „neįsivaizduoju tiesiog gyvenimo be jos“. Išsamesnė informacija apie nustatytas temas ir potemes pateikta 3 paveiksle.

3 pav. Teminės analizės metu išskirtos temos ir potemės (partneriams)

**Prie potemių pateikti skaičiai nurodo, kelių dalyvių duomenimis (iš galimų 4) buvo remiamasi sudarant potemę.*

Pirmoje temoje išryškėja kaip partneriai suvokia save per partnerės, turinčios Aspergerio sindromą, prizmę. Atskleidžiamas savęs suvokimas, emocinės raiškos ypatumai ir savęs kaip antraplanio patyrimas santykiuose. Antroji tema apibūdina kaip santykiuose suvokiama ir patiriama partnerė su Aspergerio sindromu: nuo jos priėmimo, vertinamų būdo bruožų iki sudėtingos jos kasdienybės. Trečioji tema atskleidžia santykių užmezgimo patyrimą: draugystė prasidėjo per bendras veiklas, o romantiniai santykiai vystėsi nedrąsiai, palaipsniui. Ketvirtoje temoje atskleidžiama kaip partneriai patiria santykius su Aspergerio sindromą turinčia partnere: akcentuojama santykių vertė, abipusės pastangos tobulėti ir santykiuose kylantys iššūkiai.

3.5. Aš kaip asmens su Aspergerio sindromu partneris

3.5.1. Savęs matymas kaip neekspresyvaus

Beveik visi partneriai gana lakoniškai ir nesiplečiant pasidalino kaip jie suvokia save. Pavyzdžiui, Remigijus, kuris pats svarsto ar nėra autistiškas, pasakojo, kad jam **trūksta emocinės raiškos**: „*Aš nepasižymiu emociniu plepėjimu, emocija kalba <...> Ooo... šitą.. kompensacija, nu ta prasme, kad aš galiu pasakyti kažkokius žodžius, bet, kadangi tai vis tiek nėra emocinė kalba, tai ta kompensacija jinai neveikia...*“. Kiti partneriai pasakojo, kad jiems **trūksta spontaniškumo**: „*Ir aš tiesiog <...> dažniausiai, kai įvyksta kokia nors... nee... nuu... aaa... situacija, kurios aš nenuspėju, aš tiesiog... aaa.. sustoju, sakau sau: „palauk, kas čia vyksta?“*, biški bandau įvertinti, ką aš galiu padaryti, ar aš kažką galiu padaryti ir... tada dažniausiai aš... labiau galvoju, negu darau...“ (Jonas), „*Nu aš žinau, kad kiti žmonės gali kalbėti negalvodami, ką kalba (juokiasi), o aš taip negaliu (toliau juokiasi) <...> paauglystės laikais pastebėjau, kad <...> mokykloje mokiausi, kiti ten jau instrumentą šiek tiek įvaldę – jie jau gali improvizuoti. Aš improvizuoti niekaip.*“ (Remigijus). O Darius mato save kaip gana **pasyvų**: „*[Pasako partnerės vardą] labai mėgsta organizuoti... labai gerai organizuoja kažkur dalykus, aš tai esu pasyvus toksai, pasyvesnis žymiai esu... iš manęs iškaulinti kažką ten... (juokiasi).*“ (Darius)

3.5.2. Jausmų slopinimas dėl partnerės gerovės

Ši potėmė atskleidžia, kad beveik visi partneriai slopina savo neigiamus jausmus potencialiai apsaugant jautrią partnerę nuo emocinio krūvio. **Neigiamų emocijų slopinimą** itin gerai iliustruoja šie pokalbių pavyzdžiai: „*Aaa... JO... iš tikrųjų... norėčiau daugiau sakyti, bet... jo, šiaip norėčiau daugiau truputį išsakyti, bet čia vėlgi, tiesiog detalės*“ (Jonas), „*Man svarbu, kad artimas žmogus dėl manęs... kaip čia... nepatirtų diskomforto. Kažkaip taip. <...> aš stengiuosi įvykdyti man keliamus reikalavimus ir panašiai, sunku pasakyti ne*“ (Remigijus). Taip pat Dariaus neekspresyvumas atsiskleidžia per **konfliktų vengimą**: „*Aš pats labai nemėgstu visokių pykčių labai, man barniai šeimoj, man yra baisiausias dalykas (nusijuokia). Tai aš stengiuos kažkaip... nežinau, atsigauti, ramiai pabūti, po kiek laiko gal išsisprendžia arba pasišnekam, <...> bet dažniausiai matau, kad... yra kažkokie pykčiai, kažkokia tai... aš tiesiog ramiai duodu nusistovėti*“ (Darius).

3.5.3. Man nėra vietos: „stengiuosi prie jos taikytis“

Visi partneriai save apibūdina kaip prisitaikančius, besirūpinančius partnerių su Aspergerio sindromu gerove. Tarsi santykių apibūdinime išnyksta „Aš“. Pavyzdžiui, Remigijus dalinasi, kad santykiuose kartais **neturi galimybės dalintis savo gyvenimu** su partnere: „*Tai.. nu tai.. jinai turėjo*

man ką papasakot, man buvo tai įdomu ir aš turėjau savo nuomonę visokiais šitokiais kuom pasidalinti, o vat ką aš dirbu – aš nelabai galiu jai papasakot (juokiasi), nes ten nu visiškai... <...> jai nesuvokiami dalykai... <...> todėl negalim, negaliu, nu neturiu, nėra galimybės dalintis savo... (nusijuokia) gyvenimu.“. Jonas **prisitaiko prie partnerės mitybos ypatumų**, todėl keičia ir savo maisto racioną: „Irgi aš... bandau atsižvelgti į tai... ir klausiu kartais jeigu, nežinau, pasigaminu patiekalą, aš pats savo namuose, nežinau, atsiunčiu nuotrauką ir klausiu ar gal norėtumei šitai pavalgyti? Kartais jinai man sako: „ne, atsiprašau, čia yra paprikų“, na, ir aš suprantu, kad jo... gal reiktų tada šitą patiekalą pasižiūrėti kaip... kaip jis gaminasi be paprikų, ar skonis tas pats ar vis tiek galima jį valgyti <...> Nu, vėlgi, grįžtant prie to arfid temos – razinos, nepatinka jų tekstūra burnoje jai... aš jeigu... jeigu yra patiekale razinų, aš atkreipiu į jas dėmesį irgi...“. Partneriams taip pat tenka **prisitaikyti prie kitų antrosios pusės poreikių** ir tokiu būdu nustumti šalin savuosius: „Nu būna kartais, ten, pavyzdžiui, nelabai galėčiau, nu galiu, bet... labai reiktų atsiklausti ir labai manau sunku, pavyzdžiui, savo draugus pasikviesti su vaikais... Nu, aš stengiuosi, kad tokio dalyko nebūtų <...> Tiesiog jinai blogai jausis, kad to nebūtų – stengiamės išvengti to.“ (Darius), „<...> jeigu aš matau, kad ji yra užsiėmus su studijomis ar dar kitom veiklom, aš... na nesistengiu jos atitraukti nuo pačių studijų, kad labiau kreiptų į mane dėmesį...“ (Jonas). Taip pat partneriai linkę **prioritizuoti antrosios pusės gerovę**: „o tiesiog, jei kažko nesuprantu... ten... gal patyliu ar nusileidžiu ir tiek nu... stengiuosi žiūrėti, kad jai būtų geriau nuo to ir... jo...“ (Darius), „Norisi, kad partneriui būtų aaa... būtų gera, nu ta prasme, kad jisai patirtų teigiamas emocijas, kad jo gyvenimo kokybė būtų kuo aukštesnė ir norisi dėti pastangas partnerio gyvenimo kokybei didinti“ (Remigijus).

3.6. Partnerė su Aspergerio sindromu mano akimis: „matau visumoj kaip žmogų“

3.6.1. Vertinami partnerės bruožai: „daug kas patinka“

Šią potemę iliustruoja Dariaus išsakyta mintis apie jo pirminį susižavėjimą partnere: „Kažkuo išsiskyrė, net negaliu pasakyt kuom tikrai... krenta į akį ir... tuo metu net pasakyt sunku“. Dalyviams gana lengvai pavyko išskirti vertinamas partnerių, turinčių Aspergerio sindromą, savybes. Pirmiausiai, partnerę iš kitų išskyrė jos **fizinis patrauklumas**: „Jo jo, aišku galima būtų pasakyt, suprantamas faktas, kad labai graži“ (Marijus), „Šiaip simpatiškas... nu simpatiška, man tuo metu buvo labai gražus žmogus ir dabar yra (nusijuokia)“ (Darius). Marijus žavisi savo partnerės **ekspresyvia veido išraiška**: „Jinai gyva, labai... nežinau, čia paprastai tokia gal dėl to sindromo gali būti, bet labai labai gyva pas ją mimika, man visą laiką patikdavo, kai ant veido galima matyt visas emocijas, viską, ten ir antakiai gyvi ir viskas... na, labai gerai matosi“. Taip pat partnerės pasižymi **geru humoro jausmu**: „<...> na, nežinau, humoro jausmas gal dar prisidėjo... <...> man patinka jos <...> humoro jausmas“ (Jonas), „Geras humoras“ (Darius), „Na.. humoro jausmą... labai mes...“

*tam sutapom, nes kažkaip <...> iš karto ten darėm kažkokį išvis nesuprantamą absurdą, bet mum... niekas nesupranta ką mes jiems sakom daryt, bet mum taip juokinga“ (Marijus). Remigijų itin žavi jo partnerės **siekis spręsti, o ne ignoruoti problemas**: „Nu tas vat norėjimas spręsti problemas, tas proaktyvus santykis su gyvenimu <...> ir nu... ir šiaip man jinai buvo įdomi tuo, kad domisi mmm... kaip čia pasakyti... mmm... Domisi problemų šaknimis ir <...> ieško sprendimų, o nebėga nuo problemų“. Taip pat partnerė apibūdinama kaip **smalsi**: „Nežinau, bent jau man jinai pasirodė ganėtinai smalsi irgi su... aaa... matosi, kad jai patinka [sako studijų pavadinimą], jos studijuojamas dalykas.“ (Jonas), **protinga**: „Ir... na, ir jinai, nors ji ir nesutinka, bet jinai labai protinga. Jinai labai daug skaitanti, tikriausiai dėl to, kad pradėjo nuo dvejų metų skaityt...“ (Marijus), **autentiška**: „na, tai tiesiog, jinai yra autentiška. Galbūt vienas viską sujungiantis žodis yra, kad jinai yra autentiška.“ (Jonas) ir kaip **geras žmogus**: „Ir šiaip, kaip žmogus labai geras“ (Marijus).*

3.6.2. Partnerės su Aspergerio sindromu kasdienybė: „kuo giliau į mišką, tuo daugiau medžių“

Šioje potemėje dalyviai atskleidžia, kaip Aspergerio sindromas pasireiškia jų partnerių kasdienybėje, pateikdami išsamų apibūdinimą. Potemė pavadinta Remigijaus citatos ištrauka, kuri iliustratyviai apibūdina šioje potemėje pateikiamas partnerių, su Aspergerio sindromu, iššūkių kupinas patirtis: „daugiau susipažinome, <...> sužinojau daug daugiau ypatybių ir ir... kad kad kuo giliau į mišką, tuo daugiau medžių (nusijuokia)“. Pavyzdžiui, Jonas akcentuoja, kad jo partnerė patiria nemažai problemų, kurias sukelia jos **sensorinis jautrumas**: „jinai yra... nu labiau jautresnė <...> visiems pojūčiams... aaa irgi... lytėjimas, jeigu kaip nors staiga paliečiu ją, jinai, na truputį išsigąsta... rega – nepatinka labai ryškios šviesos... su uosle... <...> jinai atrodo lyg ir daugiau užuodžia už mane, yra jautresnė <...> dar kyla tokios labiau kasdieninės problemos, na pavyzdžiui, mes einam gatve, garsiai pravažiuoja motociklas, aš... na, man tas garsas nėra labai malonus, jai yra dar nemalonesnis“ (Jonas). Marijus išsako, kad jo partnerei kasdienybėje yra be galo **svarbi struktūra / planas**: „Aaa... dauguma žmonių viską taip supranta žodyje „sutvarkyti stalą“, jai va būtinai tas planas... Ir mokydamosi, jai irgi labai svarbus planas, nes, nežinau... na sako: „padarykit tą“ – „o kaip? Kokia struktūra? <...> Daug sunkumų buitiniame gyvenime, tai vat tam kažką suplanuot, paaiškint, padėt, tai vat stengiuosi visada kuo aiškiau“ ir, kad ji yra linkusi **prisirišti prie rutinos**: „bet ji sako: „NE, aš prie tos daktarės pripratau“. Jonas apibūdina partnerės patiriamus **valgymo sunkumus**: „jinai yra man sakiusi, kad turi arfid... aš neprisimenu kaip lietuviškai tai išsiverčia, bet nu... sutrikimas kur... <...> kai kuris maistas tiesiog... nu nuo jo norisi, nežinau... vemt, pykina“, **netvarkingumą**: „Jos butas <...> nėra labai tvar- nu gerai, jis yra ganėtinai tvarkingas, bet... kai kurie dalykai tiesiog nėra, na... bent jau man atrodo, kad čia būtų galima viską lengvai sutvarkyti, sudėlioti į vietas...“. Darius kasdienybėje dažnai pastebi partnerės **tiesmukiškumą**:

„Aaam... kartais jinai neapgalvotai gali pasakyt kažką tai tam žmogui... nežinau, ko paprastas žmogus, kaip aš, gal... pagalvočiau ką sakyt ir kaip tai sakyti. Ten nežinau, gali pasakyti, kad tu negražus žmogus arba ten dar kažką tai... nu... įžeist gali tą žmogų, bet jinai nuoširdžiai pasako tai, ką galvoja, o ar tai reikėtų sakyti?“, ir **impulsyvumą**: „Puolam tą, puolam aną daryti <...> pas ją yra toks kur labai užsidega daug daryti darbų, po to tų darbų puse nebūna atlikta ir... guli <...> ten pradėjo pjaut kažką, ten lentą kokią – numes, paliks, bet pabaigs kažkada, bet vat... tai aš labai daug pristabdau tokius dalykus“ (Darius).

Taip pat apibūdinamos partnerių **itin stiprios reakcijos į stresą**: „Būna labiau užsidarius savyje <...> ir būna nesupranti kas vyksta... atrodo, kad ten jau vertėsi viskas... kažkas jai netinka, jinai ar kažkokioj kelionėj būna, aplinkiniai žmonės kažkas suerzina ir tada reiškia taip...“ (Darius), „jinai yra man sakiu, kad kartais tiesiog nu... įeina į tokį disociacijos... disocijuojasi nuo visos aplinkos ir tiesiog negali, na, reaguoti į kitus žmones, kalbėti su jais ir tiesiog... na jaučiasi negerai.“ (Jonas). Partnerė labai **jautri socialinei aplinkai**: „Šiaip socialiniai, vat tas... ta baimė sutikti naujus žmones, ką ir kaip su jais daryt“ (Marijus), „Bet nu taip, gal su šitais žmonėmis iš tikrųjų yra taip, kad aplinka juos labiau, greičiau suerzina. Labai staigiai gali pasikeisti ten... nuotaikos dar kažką tai...“ (Darius). Jonas išsako, kad partnerė socialinėse erdvėse **linkusi maskuotis**: „man ji yra sakiusi, kad, pavyzdžiui, kalbant su kitais žmonėmis ji tikrai maskuoja... nu bando sudėlioti teisingus veido bruožus, teisingą šypseną, kūno kalbą... bent jau asmeniškai aš to nelabai pastebiu, tačiau irgi tai... na visas tas kabutėse teisingai sudėliojimas to dialogo su kitu žmogum, net ir su kūno kalba... tam reikia energijos“, o Remigijus svarsto, kad jo partnerė yra **emociškai atsiribojusi**: „Jinai slepiasi slepiasi savyje už sienos, aaa.. nu vat tos emocijos, <...> jinai gyvena įtampoje dėl, nu vat tas nesaugus prieraišumas kur pradėjau minėti...“. Marijus pasakoja, kad jo partnerė neretai jaučiasi **atskirta nuo kitų**: „Nes vis vien ji irgi pergyvena, kad ji neįtraukta į tą gyvenimą, kažką praleidžia ir kažkaip yra jai jausmas, kad: „Va, aš kažkokia ne tokia ir ne taip gyvenu“.

3.6.3. Partnerės su Aspergerio sindromu priėmimas

Šioje potemėje atsiskleidžia dalyvių pasakojimai apie tai, kad jie stengiasi visiškai priimti savo partneres su Aspergerio sindromu. Pavyzdžiui, Darius su savo **partnerės ypatumais tiesiog susitaikė**: „Aš neskaitau, kad tai labai blogai kažkas tai... nes jei būtų blogai, tai nesitęstų tie santykiai... tiesiog, ką žinau... <...> Nu man tai atrodo paprastai, tu arba su tuo susitaikai, arba tau gerai, netrukdo, nemaišo <...> aš tiesiog ramiai priimu ir man... nematau labai problema, kad būtų...“. Taip pat partnerės **individualūs poreikiai yra pripažįstami ir priimami**: „Pas ją visa šeima su iPhone'ais ir mes diskutavom diskutavom diskutavom ir aš supratau, kad jai ir gerai, kad nėra tų funkcijų, tų galimybių daug viską keist, personalizuoti labai, kad vat jai gerai, kad mažai,

iškart viskas padaryta ir nereikia nieko kitaip daryt.“ (Marijus), *„O jinai labai užsidegus, bet ir gerai, užsidegimas toks kur jai to reikia, man atvirkščiai, reikia labiau ramesnio tokio dalyko, užtikrintesnio galbūt...“* (Darius). Dalyviai išsakė, kad **žinių apie Aspergerio sindromą turėjimas** buvo svarbus veiksnys, **padėjęs labiau priimti partneres**: *„Na, gal būtų lengviau, geriau, jeigu nuo pat pradžių žinočiau kaip ką padaryt, nes <...> būdavo, kad na... prašau, nežinau, paprastai <...> išplauti indus, klausia: „O kaip, o ką?“ ir vat ten prasidėdavo sunkumų, o aš sakau: „Paprastai išplauti“ nebuvo dar to pagrinde supratimo kaip, kas... O dabar, kai jau kažkaip įsitraukiau į visą tą...“* (Marijus), *„teko man biški pasidomėti kas tai yra ir kodėl taip yra... kodėl taip svarbu yra ir <..> daug ką sužinojau, daug ką paaiškino <...> Kol tu nežinai, neišsiaiškini tokių dalykų, o po to tiesiog priimi, nu ir viskas okey“* (Darius). Apskritai, partneriai į savo antras puses su Aspergerio sindromu žiūri kaip į žmogų ir **netapatina su diagnoze**: *„Ten Aspergeris ar autizmas ir panašiai... Aš ją matau visumoj kaip žmogų, priimu, kuris man yra fainas, geras, man su ja miela būti ir... ir tiek. <...> Nežiūriu į tai kaip į autizmą kažkokį“* (Darius), *„Nes visi mes žmonės, paprastai šiek tiek skirtingi, na ir kas? Visi vis vien skirtingi, prie visų reikėtų prisitaikyti“* (Marijus).

3.7. Santykių užmezgimas: „žiūrim kaip čia viskas bus“

3.7.1. Santykių pradžia per bendrumus

Visi dalyviai dalinosi, kad jų ir partnerių su Aspergerio sindromu **draugystė užsimezgė per bendrą veiklą ir pomėgius**: *„Na gerai, mes <...> esam buvę sportininkai ir... kažkokia pradžia tenais, kažkokie tai kontaktai.. Tiesiog gal kai bendrauji, tam burbulė esi ir daug metų, ir... diena iš dienos tu juos matai, treniruojiesi, būni ir taip gaunasi, kad kažką tai atrandi kitame žmoguje galbūt ir kažkas patinka“* (Darius), *„Ir [sako partnerės vardą] atsiliepė... nu, tiesiog įsėdo į mašiną važiuot į tą renginį. Ir taip mes pirmąkart matėmės kelionėje, ten atgal plepėjom apie tai kas kas kas rūpi ir... nu kadangi renginys vis tiek teminis, iš iš... iš mano interesų srities ir taip pat kadangi jinai važiavo, reiškia ir jos interesų srities“* (Remigijus). **Bendri interesai ir veiklos** buvo tas veiksnys, kuris **stiprino partnerių tarpusavio ryšį**: *„Bendri pomėgiai buvo vat tas [sako sporto šakos pavadinimą], meilė gamtai, politinės pažiūros, ten... gyvūnų mylėjimas ir taip suveda suveda, kad turi... kai tai artima siela ir ir jo...“* (Darius), *„Mes abu kaip ir mėgstam [sako specifinį interesą]. Jinai juos kolekcionuoja, aš irgi turiu kokius 20 <...> Jinai turi daugiau, bet... tas... irgi šitas bendras interesas taip su- suartino mus“* (Jonas).

3.7.2. Nedrąsūs žingsniai į santykius

Skirtingai nei dalyvės su Aspergerio sindromu, jų visi partneriai romantinių santykių pradžią patyrė ne kaip impulsyvią, o **palaipsniui besivystančią**: *„Nu iš pradžių tai buvo su draugų grupe...“*

o paskui jau mes viens su vienu bendravom, truputį vis labiau kalbėjomės, vis įvairesnėmis temomis, labiau asmeninėmis ir, na, taip po truputį užsimezgė santykiai.“ (Jonas), „*Aaa, kaip pora? (atsidūsta), nu taip ir tapom (juokiasi), net nežinau kaip man pasakyti... Kad gal taip nedideliais žingsniukais, palaipsniui, kažkaip <...> važinėdavom į varžybas, viską. Nu nu ir po biški užsimezgė santykiai ir važinėjom vienas pas kitą vakarus leist kartu. Nu, taip ir užsimezgė*“ (Darius). Pavyzdžiui, Jonas santykius pradėjo su **neužtikrintumo jausmu**: „*Tai yra mano tokie pirmi kaip ir romantiniai santykiai... Ammm... neįsivaizduoju kur viskas eis, aš... <...> Nu, ir aš daugmaž pritariau... žiūrime kaip čia viskas baigsis... (šiek tiek nusijuokia)*“, o Marijus pasakoja, kad jo partnerė romantinių santykių pradžioje tikėjosi, kad Marijus **išsigąs jos Aspergerio sindromo diagnozės**: „*Mes pradėjome santykius ir po poros dienų sako man, kad va: „Manau, kad turiu tau pasakyti, kad va, turiu tokią tokią diagnozę“ ir <...> aš toks: „Okey, ką man kaip geriau daryti, kad tau būtų geriau?“, nes kažkaip, na, jau būtų <...> kažkaip nepagarbiai būtent ir sau, ir jai <...> pasakyti: „O, ne, ate“. Aišku ji gal ir galvojo, kad taip ir bus, bet pagalvojau, kad, na, kodėl nepabandyti? Viskas gali būti gerai, bus blogai ir man, ir jai, nu tai pabandėm svarbiausiai“.*

3.8. Partnerystės patyrimas: „neįsivaizduoju tiesiog gyvenimo be jos“

3.8.1. Pasitenkinimas santykiais: „po darbo labai noriu grįžti namo“

Visi dalyviai jaučia pasitenkinimą savo santykiais su Aspergerio sindromą turinčia partnere ir juos **išgyvena kaip pozityvius**: „*su mūsų santykiais tai čia... taip sakant, viskas dar labai... mmm... nėra ko skųstis. Viskas labai gerai <...> aš esu patenkintas santykiais*“ (Remigijus), „*Jeigu vat, taip dabar kaip šauna į galvą, tai labai paprastai – po darbo labai noriu grįžti namo ir man labai patinka būti namuose.*“ (Darius), „*Aišku... yra ir tos, taip sakant, romantinių visko... dalykų, bet kažkaip labai taip lengvai... beveik be kažkokių nesusipratimų, be... pykstinimų*“ (Marijus). Santykiuose taip pat labai **svarbus juokas ir teigiamos emocijos**: „*vis tiek turi išlikti toks žaismingumas, humoras, aaa... irgi mes.. (juokiasi), mes... kartais viens iš kito truputį žaismingai pasityčiojam, aišku vien tik juokai čia*“ (Jonas), „*aš visą laiką kažkaip pirmu metu kažkaip taip gal bandžiau vengti ir kokių nors juokų apie tai <...> Po to pakalbėjome, jinai sako: „Viskas gerai, jeigu ką – aš pasakysiu“ (nusijuokia) na, ir tada visur pradėjau ten juokauti apie tai į dešinę, į kairę. Labai linksma, kai kokie nors draugai, kurie jau ne taip artimi prie mūsų, aš kažką pajuokauju ir jie žiūri: „Tu visai...? Ką tu darai?“ (juokiasi)*“ (Marijus). Santykiai yra **paremti draugyste**: „*Nu nežinau, kartais jaučiasi lyg mes esam tiesiog labai labai geri draugai*“ (Jonas), „*Na, gal tai ir būtų, iš dalies, labiau panašu iš šono gal ir net į draugystę, nes dėl to fakto, kad labai greitai susidraugavome, tai ir liko ta pagrinde... draugystė tarp mūsų.*“ (Marijus). Apskritai, labai **gera su partnere būti kartu**: „*Yra jausmas, kad tai yra žmogus, su kuriuo norisi būti.*“ (Remigijus), **net tylos pauzės yra jaukios**: „*tie tylūs momentai, tos*

pauzės, nu... nėra... nu, jos yra natūralios. Jos nėra kokios nors... kas nors keista, lyg... norėtum, aaa... pratęsti temą su žmogum, kad tiesiog...“ (Jonas). Na, ir pasitenkinimą santykiais didina **abipusis pasitikėjimas ir palaikymas**: „*Man atrodo, kad mes vienas kitu ganėtinai stipriai pasitikim <...> vienas kitą palaikom*“ (Remigijus).

3.8.2. Abipusis tobulėjimas ir darbas santykiuose

Visi dalyviai išsakė, kad santykiai yra paremti nuolatinėmis pastangomis ir siekiu tobulėti. Pavyzdžiui, Marijus santykius apibūdina kaip **nuolatinį darbą**: „*gal ir gerai, kai nėra viskas labai lengva, nes tada tu <...> kažkaip stengiesi ir tau ramiau, kai supranti, kad viskas ne paprastai, o tai darbas <...> Tai visą laiką šitie nesupratimai išeina pas mus į mokymus ir darbą*“. Partneriai stengiasi **kartu spręsti iškilusias problemas**: „*jeigu iškyla problema <...> jai ar man, tai mes bandom spręsti ją kartu <...> nekreipiant dėmesio į tai, kaip ta problema iškilo, tiesiog sprendžiam problemą*.“ (Jonas), „*Kažkaip įvedėm kaip taisyklę – pirmiausiai apkabint, sužinot ką geriau padaryt, kad taptų geriau, jei žmogus nežino, tai pasiūlyt kelis dalykus ir tada jau vat, kažkaip ramiai vienas kitam padedant stengiamės, dirbam*“ (Marijus). Neretai sprendžiant iškilusius sunkumus tenka **ieškoti kompromisų**: „*JO, mes kalbamės, aišku, būna ten iš pradžių pykstam vienas ant kito, bet čia kitaip, na, gal pas nieką ir nebūna, bet visada eina va tos kalbos, pasitarimai, kompromisai ir taip toliau*.“ (Marijus), „*tai nu... nesupranta, nu paaiškina kodėl ir... aš bandau paaiškinti kodėl taip aš galvočiau ir kažkokį bendrą randame...*“ (Darius). Visgi, iškilusių problemų sprendimas, įskaitant kompromisų paiešką, neįmanomas be veiksmingos **komunikacijos**: „*Mes klausomės ko kitas nori, aiškinamės kaip ką geriau padaryt, ten nežinau, jeigu nusiminę ar dar kažkas*“ (Marijus), „*Nu... bandom spręsti kalbėjimo būdu*“ (Remigijus).

Dalyviai pasakoja, jog santykiams **skiria daug dėmesio ir pastangų**: „*nu aš tikrai norėčiau padėti, aš jai aaa... neseniai esu siuntęs video, kaip būtų galima kai kuriuos šitus dalykus mažinti jų poveikį <...> Stengiuosi kiek galiu...*“ (Jonas), „*Ir vat kiekvieną kartą prieš odontologą labai ilgai ir sunkiai ten aš, jau kartais ir mama prisijungia ir labai ilgai reikia vat susitart, pasakyt ten... <...> ji nelabai moka dėl to savo gerumo atstovaut save. Tai va tą... mokinamės*“ (Marijus). Nors dalyviai stengiasi dėl partnerių su Aspergerio sindromu gerovės, jie **santykiuje ir patys tobulėja**: „*Nu ir dabar atėjo noras pasakyti, kad tuose santykiuose man ir apie save daug kas paaiškėjo ir iš to aš pasidariau išvadas ir ir... nu pakeičiau savo sprendimus gyvenime*“ (Remigijus), „*Na, man šiaip ir pačiam gal geriau šituose planų sudarymuose, struktūros supratimas, nes irgi tapo tas tvarkymasis, mokymasis ir viskas lengviau, nes nu kažkaip gal tai ir lengviau, kai tu sudarai sau planą, pagal tą planą kažką darai. O socializuojant ją irgi pats nemažai mokausi, nes prieš tai ir man ir jai buvo iššūkis kažkam paskambinti. O čia VA teko pasimokyti pačiam skambinti*“ (Marijus). Na, o Darius džiaugiasi

abipusiu darbu ir išsako, kad **laikui bėgant santykiai pagerėjo**: „Bet dabar sakyčiau netgi geresni santykiai, nes jie tokie... stabilūs, nusistovėję, jau žinai ko tikėtis iš partnerio ir <...> sakau, tai yra brandesni santykiai ir ir... labiau net sakyčiau vertinami, bent jau aš taip manau“.

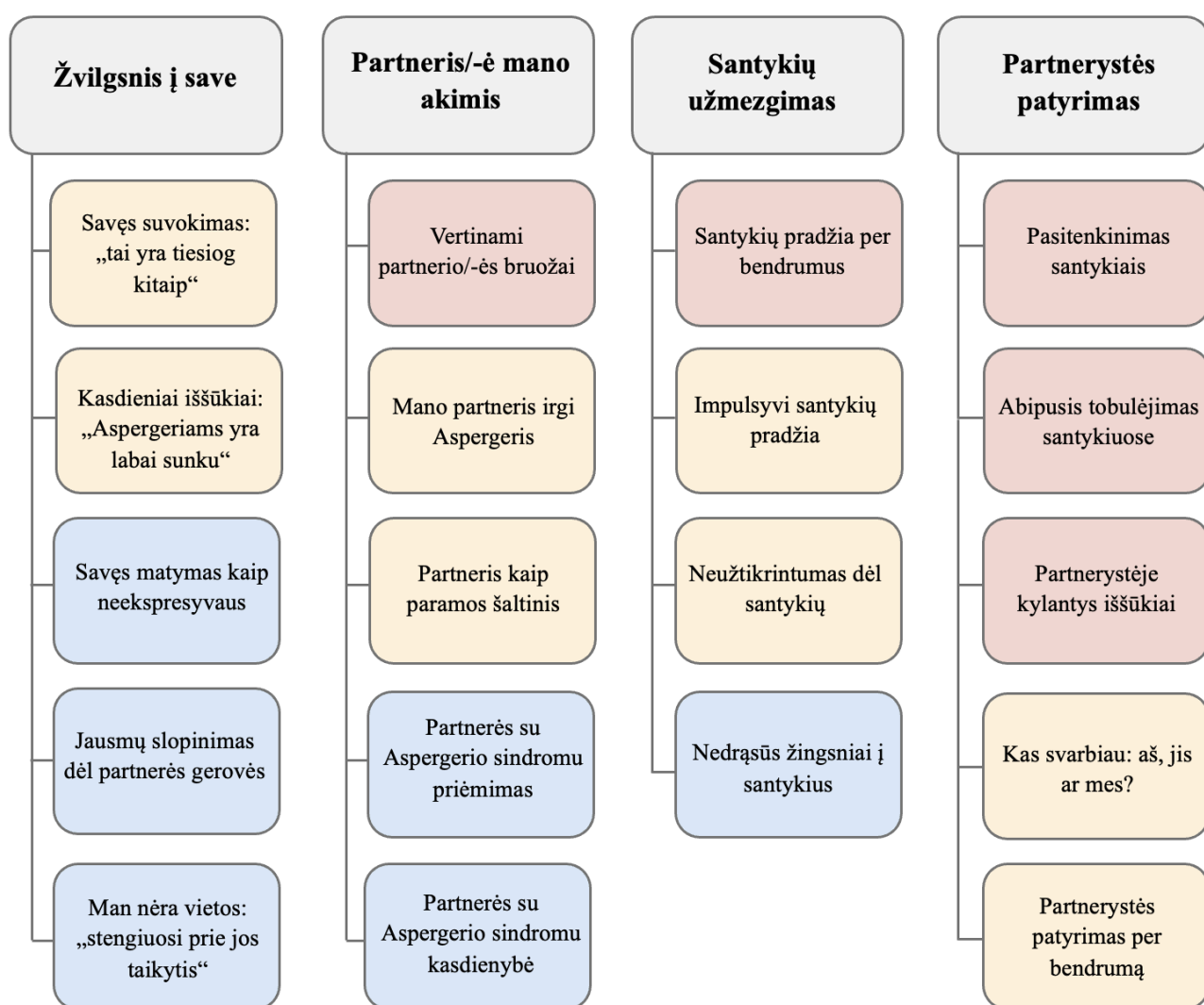
3.8.3. Partnerystės iššūkiai

Visi dalyviai dalinosi, kad santykiuose patiria skirtingų iššūkių. Pavyzdžiui, Remigijus pasakojo, kad neretai su partnere **dalyvauja „varžybose“ dėl teismo**: „Diskusijų prasme <...> mes abu linkę į nuomonės dominavimą. Tai reiškia, aaam... labai norime, kad ir kitas mąstytytų taip, kaip ir aš (juokiasi) <...> Tai tas vat vienas kito įtikinėjimas nu būna, kad nelabai sveikus... mmm... nu... (atsidūsta) nueina toliau negu būtų išmintinga“, o kartais **partnerės įtampa „užkrečia“**: „O kadangi gyvenu su žmogumi, kuris kuris, taip sakant, įsitempęs ir be racionalių priežasčių, tai ta įtampa... tai ir man užkėlinėja įtampą“. Kaip kitą dažnai pasikartojantį iššūkį dalyviai įvardina **sunkumą suprasti partnerės su Aspergerio sindromu perspektyvą**: „Tiesiog pats nežinau kaip tai jaučiasi... <...> arba tai, kas man atrodo, nu lyg čia... čia nieko blogo, viskas čia gerai, jai tai yra... na kaip ir pakeltas tas pojūtis irgi“ (Jonas), „NU... (atsidūsta). Nu būdavo, kad ten kartais aš jos nesuprasdavau, ji manęs nesuprasdavo <...> tai... atrodo tokie nu elementarūs dalykai... kodėl jinai to nesupranta man buvo nesuprantama“ (Darius), „Jo... na, šiaip pagrindinis iššūkis man buvo suprast kaip viskas veikia toj galvoj“ (Marijus). Na, o Jonas nepaisant savo pastangų padėti partnerei kartais **jaučiasi bejėgiškai**: „Man iš tikrųjų yra truputį baisu, kad tokie... na sąlyginai man nedide- ne- tokie, nu, dalykai, kurie, kuriuos aš jaučiu ne taip stipriai, kaip jinai, kad tokie dalykai ją taip veikia. Man kartais tiesiog kyla toks... na, nežinau.. ne ramybės jausmas <...> aš jaučiuosi, nu... nesmagiai, nes aš nežinau kaip jai padėti, kaip ją užjausti <...> bet jo... nežinau kaip kitaip padėti.. ir vat šitas, nuu... negalėjimo kaip nors pagelbėti jausmas kartais mane... nuu, pradeda graužti“.

4. REZULTATŲ APITARIMAS

Šio tyrimo tikslas buvo atskleisti abipusį partnerių patyrimą poroje, kai vienas iš jų turi Aspergerio sindromą. Jau atlikus tyrimą buvo atskirai atskleisti tiek Aspergerio sindromą turinčiųjų, tiek jų partnerių patyrimai. Analizuojant abiejų grupių duomenis atsiskleidė keturios bendros temos: dalyvių savęs suvokimas, partnerio/-ės suvokimas ir patyrimas santykiuose bei santykių užmezgimo ir partnerystės patirtys. Nors išskirtos temos yra bendros, atskirose dalyvių grupėse išryškėjo skirtingos potemės, todėl rezultatai bus aptariami ne tik kitų tyrimų kontekste, bet ir lyginami tarpusavyje. Bendras temas ir skirtingų grupių (Aspergerių ir partnerių) potemės žiūrėti 4 paveiksle.

4 pav. Teminės analizės metu išskirtos temos ir potemės (bendrai abiejų partnerių)

Paveiksle vaizduojamos potemės pažymėtos skirtingomis spalvomis, tam, kad būtų lengviau diferencijuoti, kurios potemės tarp partnerių yra bendros bei kurios atspindi partnerių patyrimą atskirai. Taigi, šviesiai geltona spalva pažymėtos dalyvių su Aspergerio sindromu potemės, šviesiai mėlyna spalva pažymėtos jų partnerių potemės, o rausva spalva – pasikartojančios abiejose grupėse.

4.1. Aspergerio sindromą turinčių asmenų ir jų partnerių interviu palyginimas

Prieš rezultatų aptarimą ir palyginimą su kita mokslinė literatūra, svarbu apibūdinti pokalbių su poromis skirtumus. Pavyzdžiui, dalyvių su Aspergerio sindromu interviu buvo ilgesni bei išsamesni lyginant su jų partnerių pokalbiais. Pastarieji į klausimus atsakinėjo gana lakoniškai, struktūruotai, per daug neišsiplečiant. Nors labiau tikėtina, kad asmenys su Aspergerio sindromu dėl patiriamų socialinių sunkumų dalinsis mažesniu informacijos kiekiu, šiame tyrime partneriai pasirodė uždaresni. Tai gali būti susiję su dalyvių motyvacija dalyvauti tyrime, kadangi į tyrimo kvietimą atsiliepė tik asmenys su Aspergerio sindromu, o ne jų partneriai. Prie pokalbių sklandumo galėjo prisidėti ir kai kurių dalyvių darbas su savimi, pavyzdžiui, psichologo konsultacijos, dėl ko joms lengviau reikšti savo mintis bei funkcionuoti socialinėse situacijose. Taip pat svarbu paminėti, kad Aspergerio sindromą turinčių dalyvių pirminė reakciją į atvirus klausimus buvo nuostaba, nežinojimas ką atsakyti. Tik kurį laiką pagalvojusios galėdavo išsamiai dalintis atsakymais. Tai gali būti susiję su šių asmenų poreikiu struktūrai, planui, aiškumui, todėl ir klausimų nekonkretumas galėjo prisidėti prie nežinojimo, ko iš jų tyrime tiksliai tikimasi. Taip pat beveik visos dalyvės su Aspergerio sindromu savo kalboje naudojo nemažai angliškų išsireiškimų, o partnerių interviu tai neišryškėjo. Nors anglicizmų naudojimas gali būti susijęs su įvairiomis priežastimis, tikėtina, kad šio tyrimo kontekste tai buvo susiję su dalyvių specialiaisiais interesais ir specifine informacija, kurią joms buvo lengviau perteikti anglų kalba. Prie šios kalbos naudojimo gali prisidėti tai, kad informacija apie Aspergerio sindromo ypatumus neretai būna pateikiama būtent anglų kalba. Pokalbių metu buvo vartojami tokie terminai kaip: hyper-sensitive, selective mutism, special interest – jie apibūdina Aspergerio sindromo bruožus, kurie yra išsamiau aprašyti angliškoje, nei Lietuviškoje literatūroje.

Taip pat svarbu paminėti šiame tyrime atsiskleidusią lytiškumo temą tarp Aspergerio sindromą turinčių asmenų. Viena dalyvė buvo homoseksualiuose santykiuose, o kita savo lytinę tapatybę apibrėžia kaip nebinarinę, laiko save tik pusiau mergina. Kitaip tariant, savęs iki galo netapatina nei su moteriška, nei su vyriška lytimi. Apžvelgus mokslinę literatūrą galima pastebėti, kad autistiškiems asmenims (įskaitant ir Aspergerio sindromą) yra padidėjusi lytinės tapatybės įvairovė ir lyties disforijos paplitimas (Sala et al., 2020), taip pat šie žmonės dažniau užmezga homoseksualius, biseksualius santykius arba save patiria kaip asexualius (George & Stokes, 2017). Vis dėlto, šio tyrimo tikslas yra orientuotas į santykių patyrimą poroje su neurotipišku partneriu, todėl lytiškumo klausimai atskirai nebus aptariami.

4.2. Žvilgsnis į save

Šioje temoje atsiskleidė kaip dalyviai save suvokia santykių kontekste, kai vienas iš partnerių turi Aspergerio sindromą. Galima pastebėti, kad tiek dalyvės su Aspergerio sindromu, tiek jų

partneriai savo asmenybės daugiausiai apibūdino per Aspergerio sindromo prizmę. Kitaip tariant, dalyvės su Aspergerio sindromu šį sutrikimą laikė neišvengiama savo asmenybės dalimi ir visi įvardinti bruožai buvo susiję būtent su šia diagnoze, o partneriai save dažniausiai apibūdino per vaidmenį santykiuose, kurį atlieka dėl savo partnerių, turinčių Aspergerio sindromą, gerovės. Moterų savęs tapatinimas su Aspergerio sindromo simptomais atrodo gana natūralus, kadangi jie apima ne tik fizinius, bet ir psichologinius potyrius kasdienybėje. Dalyvių apibūdinti kasdieniai iššūkiai, susiję su Aspergerio sindromu taip pat gana išsamiai aprašomi mokslinėje literatūroje. Pavyzdžiui, Ennis-Cole (2019), Mirkovic ir Gérardin (2019), Robertson ir Baron-Cohen (2017) taip pat aprašo Aspergeriams būdingus sensorinius sunkumus, išskiriant jautrumą garsui, šviesai, skoniui, lytėjimui. Šių žmonių akių kontakto palaikymo sunkumai, tvarkos ir struktūros poreikis bei sąmoningas socialinių taisyklių mokymasis atsiskleidė ir Attwood (2013) klinikiniuose aprašymuose. Dalyvių patiriamas emocijų intensyvumas ir jų valdymo sunkumai taip pat atsispindi Samson ir kolegų (2013) tyrime, o selektyvų mutizmą dėl patiriamo stipraus nerimo socialinių situacijų metu išsamiai atskleidžia Muris ir Ollendick (2021). Taip pat mokslinėje literatūroje aptarti ir kiti Aspergerio sindromui būdingi bruožai, kuriuos paminėjo dalyvės – nuolatinis maskavimasis socialinėse situacijose, dėl ko tampa sunku suprasti savo tapatumą (Miller et al., 2021; Mirkovic & Gérardin, 2019), pastabumas detalėms, o ne visumai (Robertson & Baron-Cohen, 2017). Dalyvių tiesmukiškumas, loginis mąstymas taip pat atspindi moksliniuose tyrimuose aprašomus tipinius Aspergerio sindromo bruožus (Humaira, 2015; Molins et al., 2024), o dalyvių tiesmukiškumas išskirtinai siejasi su pragmatikos trūkumu (Humaira, 2015). Vienos dalyvės savęs apibūdinimas kaip infantilios šiame darbe prie Aspergerio bruožų nėra paminėtas, tačiau tikėtina, kad ji gali taip jaustis dėl didesnio pagalbos poreikio iš aplinkos, kas sumažina savarankiškumą kasdienybėje ir priartina prie savęs kaip „vaikiškos“ suvokimo.

Aptariant partnerių savęs suvokimą svarbu pabrėžti, kad santykiuose jie save patiria kaip ne tokius svarbius, kadangi pagrindinis dėmesys krypta į partnerę su Aspergerio sindromu, kuriai reikia daugiau pagalbos. Partneriai neretai prisitaiko prie partnerės su Aspergerio sindromu poreikių, mitybos ypatumų ir pan. bei tampa atsakingi už partnerės gerbūvį. Toks neurotipiškų santykių patyrimas kaip globėjų, o ne antrųjų pusių, atsiskleidžia Millar-Powell ir Warburton (2020) tyrime. Neurotipiški partneriai neretai vengia konfliktų, slopina savo neigiamas emocijas ir išlieka pasyvūs, tam, kad santykiuose neeskaluotų didesnės įtampos. Toks neurotipiškų partnerių pasitraukimas iš konfliktų, pasyvumas atsispindi ir Winn bei kolegų (2016) tyrimo rezultatuose. Dėl partnerės su Aspergerio sindromu laikymo santykių prioritetu gali nebelikti vietos neurotipiškų partnerių saviraiškai ir atvirai emocijų raiškai. Millar-Powell ir Warburton (2020) atskleidžia, kad neretai partneriai savo poreikiais gali pasirūpinti tik už santykių ribų, kadangi didžiausias dėmesys skiriamas autistiškam partneriui. Visgi, šiame tyrime neatsiskleidė kaip neurotipiški partneriai rūpinasi savo

fizine bei psichologine būkle. Galima daryti prielaidą, kad partneriai šia informacija nesidalino, nes interviu klausimai buvo orientuoti į santykių patyrimą, o ne individualių poreikių patenkinimą. Taip pat neurotiški partneriai save apibūdina kaip neekspresyvius – išsako, kad jiems trūksta emocijų raiškos ir spontaniškumo. Kituose tyrimuose nepastebima, kad neurotiški partneriai patirtų tokio pobūdžio sunkumus, todėl galima kelti prielaidą, kad tai gali būti susiję su Lietuvos kultūriniu kontekstu, kuomet kai kuriems vyrams yra sudėtinga išreikšti savo jausmus. Taip pat remiantis Attwood (2013), labai tikėtina, kad dalyvės su Aspergerio sindromu pasirinko į save panašius partnerius, kurie taip pat nepasižymi emocijų raiškos gebėjimais.

4.3. Partneris/-ė mano akimis

Tiek dalyvės su Aspergerio sindromu, tiek jų partneriai išskyrė vienas kito savybes, kurias labai vertina ir laiko stiprybėmis. Atrodo visiškai natūralu, kad partneriai gali išskirti vienas kito pozityvius bruožus, kadangi santykius neretai palaiko patiriami pozityvūs aspektai. Smith ir kolegų (2020) tyrime dalyviai taip pat skyrė dėmesį savo partnerių teigiamų savybių apibūdinimui. Taigi, šiame tyrime dalyvės su Aspergerio sindromu buvo apibūdintos kaip fiziškai patrauklios, turinčios gerą humoro jausmą, ekspresyvią veido išraišką, autentiškos. Taip pat partneriai vertina jų protą, smalsumą, gerumą ir aktyvų siekį spręsti problemas, o ne nuo jų bėgti. Toks įvardijamas partnerių su Aspergerio sindromu proaktyvumas nėra tyrimuose dažnai aptinkamas reiškinys. Pavyzdžiui, remiantis Wilson ir kolegų (2017) priklausomybės nuo paskatinimų modeliu ir Wilson bei bendraautorių (2023) tyrimu, atsiskleidžia Aspergerio sindromą turinčių asmenų pasyvumas, pokalbių apie problemines sritis vengimas ir pan. Visgi, šiame tyrime atsiskleidusį dalyvių su Aspergeriu proaktyvumą santykiuose gali paaiškinti šių moterų investavimas į savo psichologinę gerovę. Visos dalyvės save analizuoja, siekia suprasti savo elgesio priežastis ir pasekmes bei nuolat stengiasi tobulėti, o kai kurios iš jų lanko psichologo konsultacijas, kurios, anot jų, padėjo daugiau suprasti apie save. Dalyvės su Aspergerio sindromu savo partnerius apibūdino kaip ryžtingus, atkaklius, tvirtus, gebančius kontroliuoti emocijas, darbščius, intelektualius, ramius bei švelnius. Tai yra partnerių bruožų rinkinys, kurį dalyvės pastebi ir vertina. Tyrimų, kurie išsamiai apibūdintų autistiškų asmenų partnerių bruožus nerasta, tačiau galima daryti prielaidą, kad dalyvėms su Aspergerio sindromu gali tapti patrauklios tos partnerių savybės, kurių jos norėtų, bet neturi. Pavyzdžiui, dalyvėms su Aspergerio sindromu trūksta emocinio stabilumo, aiškaus identiteto jausmo, todėl partnerių tvirtybė, emocijų kontrolė bei ramybė gali būti itin pageidaujama. Taip pat kai kurios autistiškos moterys įtaria, kad ir jų partneriai turi Aspergerio sindromą. Tokius įtarimus kelia neįprastas partnerių elgesys ir emocinės raiškos sunkumai.

Partneriai savo antrąsias puses su Aspergerio sindromu apibūdino remiantis šio sutrikimo simptomatika ir pabrėžė tuos pačius sunkumus, kuriais dalinosi ir pačios dalyvės su Aspergerio sindromu. Pavyzdžiui, impulsyvumas, jautrumas socialinei aplinkai, tiesmukiškumas, sensorinis jautrumas, selektyvus mutizmas ir pan., o Smith ir kolegų (2020) tyrime taip pat atsiskleidžia partnerių apibūdintas autistiškų antrųjų pusių tiesmukiškumas. Neurotipiški partneriai išsakė, kad jie susitakė su savo partnerių Aspergerio sindromo ypatumais ir priima jas kaip asmenybes, netapatinant su diagnoze. Toks partnerio priėmimas su visomis jo savybėmis ir individualiais poreikiais, netapatinant jo su diagnoze taip pat atsispindi Edge ir Parker (2025) tyrime. Svarbu pabrėžti, kad žinojimas apie partnerių diagnozę padeda juos geriau suprasti, išvengti galimų konfliktų ir kartu santykiuose tobulėti (Edge & Parker, 2025) bei neurotipiskam partneriui suteikia palengvėjimą (Smith et al., 2020), kas taip pat atsispindėjo šiame tyrime. Rezultatai taip pat atskleidžia, kad dalyvės su Aspergerio sindromu pačios suvokia, kad dėl jų patiriamų kasdienių sunkumų joms santykiuose reikia daugiau dėmesio ir įvairiapusės pagalbos iš partnerių ir už tai jaučiasi jiems dėkingos, kas taip pat atsiskleidžia Millar-Powell ir Warburton (2020) tyrime. Šio tyrimo dalyvės labai vertina, kad santykiuose gali jaustis priimtos tokios, kokios yra, kas atspindi neuroįvairovės požiūrio esminę idėją, kad šiems žmonėms labai svarbu jaustis besąlygiškai priimtais (Pellicano & den Houting, 2022) ir tokio priėmimo svarbą atskleidžia Yew ir kolegų (2023) tyrimas. Dalyvėms su Aspergerio sindromu itin svarbi partnerio pagalba socialinėse situacijose, kadangi jis moko kaip elgtis skirtinguose kontekstuose (Sedgewick et al., 2019), taip pat be galo svarbu, kad partneriai padeda spręsti su Aspergerio sindromo simptomais susijusias problemas, pavyzdžiui, įveikti sensorinius iššūkius (Millar-Powell & Warburton, 2020), kas atsiskleidžia ir šiame tyrime. Millar-Powell ir Warburton (2020) tyrime taip pat nurodoma, kad neurotipiški partneriai labai rūpinasi savo antromis pusėmis, kas pastebima ir šio tyrimo rezultatuose. Atsižvelgus į šio ir kitų tyrimų rezultatus, galima daryti prielaidą, kad neurotipiško partnerio prisitaikymas santykiuose ir globėjo vaidmens prisiėmimas yra būdas būti santykiuose su Aspergerio sindromą turinčiu asmeniu.

4.4. Santykių užmezgimas

Šio tyrimo rezultatai atskleidžia, kad tiek neurotipiški partneriai, tiek dalyvės su Aspergerio sindromu santykių pradžią apibūdina panašiai. Abiejose grupėse išryškėja bendrų interesų, požiūrių, vertybių svarba, kas literatūroje apibūdinama kaip pagrindiniai veiksniai, skatinantys romantinių santykių užmezgimą (Attwood, 2013; Yew, 2021; Singer, 1987 cit. iš Teoh et al., 2023). Nors tiek dalyvės su Aspergerio sindromu, tiek neurotipiški partneriai į romantinius santykius žengė nedrąsiai, visgi išryškėja subjektyvūs santykių pradžios patyrimo skirtumai tarp šių grupių. Kitaip tariant, neurotipiški partneriai romantinių santykių vystymąsi patyrė kaip nuoseklų, lėtą procesą, palaipsni

perėjimą, o dalyvės su Aspergerio sindromu tai apibūdina kaip impulsyvią, greitą ir netikėtą pradžią. Tokį skirtingą tų pačių santykių patyrimą gali paaiškinti skirtingas neurotipiškų ir Aspergerio sindromą turinčių asmenų pasaulio suvokimas. Pavyzdžiui, Aspergerio sindromą turinčios partnerės, kurios yra labai jautrios socialinei aplinkai (Attwood, 2013; Muris & Ollendick, 2021), suartėjimą su kitu asmeniu gali išgyventi jautriau, nei tai patiria neurotipiškas partneris. Prie dalyvių su Aspergerio sindromu socialinio jautrumo gali prisidėti ir ankstesnės nevykusių santykių patirtys, todėl neužtikrintumas dėl naujų santykių ateities didėja. Taip pat svarbu paminėti kaip viena dalyvė dalijosi impulsyvia santykių pradžia per intymumą – apsvaigę nuo alkoholio su būsimu partneriu permiegojo ir taip tapo pora. Toks Aspergerio sindromą turinčių asmenų polinkis elgtis impulsyviai taip pat atsispindi Hlavatá ir kolegų (2018) tyrime. Vis dėlto, šiame tyrime dalyviai apie seksualinius santykius daugiau nekalbėjo, o tikslingai to nebuvo klausiama. Galima daryti prielaidą, kad poros nesidalino apie savo seksualinius santykius dėl kultūrinių ypatumų, kuomet žmonės yra linkę sekso temą palikti nuošalyje, tai laiko privačiu santykių aspektu. Arba tai gali būti ir specifiskai susiję su Aspergerio sindromą turinčių asmenų seksualumu santykiuose, kadangi ir mokslinėje literatūroje šios temos tyrimų randama itin mažai. Taip pat šiame tyrime atsiskleidė vienos dalyvės su Aspergerio sindromu baimė, kad jos partneris išsigąs jos diagnozės ir galimai atstums. Tokia baimė autistiškiems asmenims yra natūrali, kadangi jie yra įpratę maskuotis tam, kad išvengtų kitų žmonių neigiamų reakcijų ar stigmatizacijos (Cook et al., 2021), o romantinių santykių užmezgimas asmenims su Aspergerio sindromu paprastai kelia didesnę nerimą ir neužtikrintumą dėl santykių ateities, nei neurotipiškiems (Hancock et al., 2019). Santykių pradžioje itin svarbus sąmoningas įsipareigojimas su tam tikru asmeniu tęsti santykius (Smith et al., 2020), o šiame tyrime taip pat atsiskleidė abipusis pasiryžimas ir sąmoningas įsipareigojimas tęsti santykius jau žinant partnerių diagnozę.

4.5. Partnerystės patyrimas

Šioje temoje išskirtos trys potėmės, kurios sutampa abiejose dalyvių grupėse: „Pasitenkinimas santykiais“, „Abipusis tobulėjimas santykiuose“ ir „Partnerystėje kylantys iššūkiai“. Vėliau atskirai bus aptariamos dvi papildomos potėmės, kurios išryškėjo tik pas dalyvių su Aspergerio sindromu: „Partnerystės patyrimas per bendrumą“ bei „Kas svarbiau: aš, jis ar mes?“.

Akcentuojant bendrumus, svarbu pabrėžti, kad abi dalyvių grupės jaučia pasitenkinimą santykiuose, o neurotipiški partneriai santykius apibūdina kaip pozityvius. Sedgewick ir bendraautorė (2019) tyrime taip pat atsiskleidė neuroįvairių santykių patyrimas kaip pozityvių. Šio tyrimo rezultatai taip pat atskleidžia, kad tiek neurotipiškiems partneriams, tiek Aspergeriams labai svarbus humoras ir juokas, kas santykiuose jiems sukelia teigiamas emocijas. Visgi, literatūroje akcentuojama, kad asmenys su Aspergerio sindromu susiduria su sunkumais suprasti kitų žmonių

humorą, sarkazmą ir pan. (Attwood, 2013), o Mention ir kolegų (2024) atliktoje sisteminėje apžvalgoje išryškėjo šių asmenų sunkumai juokauti, suprasti ironiją ir nurodoma, kad Aspergerio sindromą turintys asmenys humorą retai vertina kaip pasitenkinimo šaltinį. Šio tyrimo rezultatų neatitikimas su rasta tyrimais gali būti paaiškinamas įvairiai. Pavyzdžiui, skirtinguose tyrimuose humoras ir jo kiekybiniai matavimai atliekami skirtingai, todėl sunku daryti apibendrintas išvadas, kad šie žmonės apskritai nesupranta humoro. Visgi, aiškinant šio tyrimo rezultatus galima daryti prielaidą, kad dalyvės su Aspergerio sindromu ir jų partneriai santykiuose naudoja savitą humorą, kuris tenkina abi puses, todėl tai ir tampa pasitenkinimą santykiais didinančiu veiksmu. Taip pat galima manyti, kad dalyvės su Aspergerio sindromu surado partnerius panašius į jas pačias, todėl galima tikėtis, kad jų humoro stilius yra panašus. Tyrimo rezultatai taip pat atskleidžia, kad abi dalyvių grupės draugystę laiko santykių pagrindu. Sedgewick ir bendraautorių (2019) tyrimas iš dalies atitinka šiuos rezultatus, nes atskleidžia, kad moterims su autizmo spektro sutrikimais partneris neretai būna vienintelis draugas, todėl romantiniuose santykiuose artima draugystė su partneriu tampa labai svarbi ir atstojanti kitus socialinius santykius. Šio tyrimo rezultatai taip pat atskleidžia, kad neurotiški partneriai santykiuose jaučiasi patogiai, jiems gera būti kartu su savo partnerėmis, o tylos pauzės su jomis būna jaukios. Tokie rezultatai gali rodyti užmegztą gana intymų, artimą tarpusavio ryšį, paremtą emocine gerove. Kituose tyrimuose rezultatai rodo priešingai: kad neurotiški partneriai neretai jaučiasi nusivylę santykiais, išsekę ir vis tiek nepasiekę emocinio artumo (Millar-Powell & Warburton, 2020; Wilson et al., 2017; Wilson et al., 2023). Šio tyrimo rezultatus galima aiškinti per partnerių asmenybinius ypatumus. Kaip minėta anksčiau, neurotiški partneriai patys yra linkę slopinti savo emocijas, jiems trūksta emocinės raiškos ir spontaniškumo, tad galima daryti prielaidą, kad šiems asmenims užtenka tokio emocinio artumo, kokį partnerės su Aspergerio sindromu gali suteikti. Apskritai, neurotiški partneriai šiame tyrime neatskleidė, kad partnerių emocinis neprieinamumas keltų problemų santykiuose, o vienas partneris dalyvės su Aspergerio sindromu emocinį užsidarymą tik įvardino kaip jos kasdienybės dalį, o ne santykiuose pasireiškiančią problemą. Iš to galima daryti prielaidą, kad šiame tyrime dalyvavusiems neurotiškiems partneriams emocijų raiška santykiuose nėra prioritetas, todėl tai nekelia problemų. Kaip kita tokių rezultatų priežastis gali būti, kad neurotiški partneriai, kurie yra nepatenkinti santykiais nesutiko dalyvauti tyrime. Pavyzdžiui, šiame tyrime norėjo dalyvauti ir daugiau asmenų turinčių Aspergerio sindromą, tačiau nedalyvavo, kadangi nepavyko prikalbinti, kad dalyvautų ir neurotiški jų partneriai.

Rezultatai atskleidžia ir tai, kad prie Aspergerio sindromą turinčių moterų pasitenkinimo santykiais prisideda meilės raiška. Viena dalyvė išsako, kad su partneriu jie vienas kitą myli ir nuolat tą meilę demonstruoja skirtingais būdais – išsako žodžiais, parodo veiksmais. O kita tyrimo dalyvė su Aspergerio sindromu išsakė, kad jai svarbu, kad partneris pasakytų, kad ją myli. Mokslinėje literatūroje nepavyko rasti tyrimų, kurie būtų siekę atskleisti Aspergerio sindromą turinčių asmenų

meilės patyrimą, todėl sudėtinga šį meilės jausmą su kuo nors palyginti. Nepaisant to, remiantis šio tyrimo rezultatais, galima daryti prielaidą, kad Aspergerio sindromą turinčioms moterims meilės jausmo verbalizavimas ir demonstravimas santykiuose yra svarbus, nors ir trūksta žinių kaip šie asmenys santykiuose patiria meilę.

Taip pat šio tyrimo rezultatai atskleidžia, kad tiek Aspergerio sindromą turinčios dalyvės, tiek jų partneriai išsako, kad santykiai paremti abipusiu tobulėjimu ir darbu. Santykiuose patiriami sunkumai sprendžiami komunikuojant, ieškant kompromisų, stengiantis vienas kitam padėti. Kai kurie tyrimai nepatvirtina šių rezultatų ir atskleidžia priešingas patirtis. Pavyzdžiui, Millar-Powell ir Warburton (2020), Wilson ir kolegos (2017) pabrėžia, kad neuroįvairiose porose daugiausiai pastangų ir darbo įdeda neurotipiškas partneris ir ta pagalba neretai būna vienpusė. Visgi, galima rasti ir tokių tyrimų, kurie patvirtina šio tyrimo rezultatus, kad pagalba ir tobulėjimas santykiuose sprendžiant įvairius sunkumus būna abipusis ir sėkmingas. Pavyzdžiui, Winn ir kolegos (2016) atskleidė, kad konfliktai santykiuose sprendžiami efektyviai vienas su kitu derinantis ir kartu priimant praktiškus sprendimus, o Smith ir kitų (2020) tyrime dalyviai išsako, kad nepaisant įvairių pakilimų ir nuosmukių santykiuose, jie vis tiek su partneriais deda abipuses pastangas ir stengiasi įveikti įvairius sunkumus. Šiame tyrime dalyvavusios moterys su Aspergerio sindromu nurodė, kad jos labai daug dirba su savimi asmeniškai, kad būtų lengviau komunikuoti ir su partneriais. O partneriai pastangas dėl santykių vertina per naudos prizmę sau – padėdami autistiškoms partnerėms jie patys išmoksta naujų dalykų. Tad šio tyrimo rezultatai priešingi Wilson ir kolegų (2017) aprašytam priklausomybės nuo paskatinimų modeliui, kadangi santykiuose stengiasi ne tik neurotipiški, bet ir Aspergerio sindromą turintys partneriai.

Rezultatuose išryškėja, kad tiek neurotipiški partneriai, tiek antrosios pusės su Aspergerio sindromu santykiuose patiria iššūkių. Kaip bendras iššūkis įvardijamas sunkumas suprasti vienas kito perspektyvą. Winn ir kolegų (2016) tyrime taip pat atskleidžiami vienas kito perspektyvų suvokimo sunkumai ir pabrėžiama, kad autistiškiems asmenims svarbi aiškesnė komunikacija iš neurotipiškų partnerių. Nepaisant to, kad šio tyrimo dalyviai susiduria su dvigubos empatijos problema (Milton et al., 2022), atsakomybė perkeliama ne tik asmeniui su Aspergerio sindromu, bet partneriai linkę kartu prisiimti atsakomybę už iškylančių problemų sprendimą. Taip pat rezultatai atskleidžia patiriamus komunikacijos ir derinimosi tarpusavyje iššūkius, kas taip pat būdinga neuroįvairioms poroms ir atsiskleidžia kituose tyrimuose (Smith et al., 2020; Wilson et al., 2017; Wilson et al., 2023). Dalyvės su Aspergerio sindromu neretai jaučiasi santykiuose kylančių iššūkių priežastimi, ypač dėl buitės ar socialinių situacijų. Winn ir kolegų (2016) tyrimas iš esmės atspindi šiuos rezultatus, kadangi taip pat apibūdina autistiškų partnerių simptomus kaip konfliktų katalizatorių.

Svarbu aptarti ir tas potemes, kurios papildomai atsiskleidė tarp dalyvių su Aspergerio sindromu. Pavyzdžiui, dalyvės pabrėžė, kad pozityviam santykių patyrimui itin svarbios bendros

veiklos, laiko leidimas kartu, panašus partnerių požiūris ir vertybės. Attwood (2013) bei Yew ir kolegos (2021) pabrėžia, kad asmenims su Aspergerio sindromu bendri pomėgiai ir interesai yra vienas iš pagrindinių kriterijų renkantis romantinį partnerį, todėl natūralu, kad jau santykių eigoje šie poreikiai santykiuose išlieka svarbūs ir vertinami. Taip pat šio tyrimo rezultatai atskleidė, kad dalyvėms su Aspergerio sindromu santykiuose itin svarbi asmeninė erdvė. Toks autistiškų asmenų asmeninės erdvės poreikis atsispindi ir kituose tyrimuose (Beato & Correia, 2022).

Viena vertus, daugelis šio tyrimo rezultatų yra patvirtinami ir kituose tyrimuose ir atskleidžia panašias santykių patirtis. Kita vertus, kai kurie rezultatai skiriasi, todėl šis tyrimas įneša naujų įžvalgų apie Aspergerio sindromą turinčio asmens ir jo partnerio santykių patyrimą Lietuvos kontekste. Apibendrinus, rezultatuose išryškėjo trys santykių patyrimo dimensijos: aš, mano partneris/-ė ir mes. Kalbant apie pirmąją – „aš“ dimensiją, Aspergerio sindromą turinčios dalyvės save suvokia per šio sutrikimo prizmę, tačiau tai priima kaip įprastą savo asmenybės dalį ir nesistengia į šį sindromą žvelgti tik kaip į trūkumą. Partneriai save suvokia taip pat per Aspergerio sindromo perspektyvą ir vaidmenį santykiuose. Visgi, save apibūdina kaip neekspresyvius, slopinančius savo neigiamas reakcijas dėl partnerės ir santykių gerovės. Akcentuojant antrąją – „tu“ dimensiją, Aspergerio sindromą turinčios dalyvės įvardija nemažai teigiamų neurotipiško partnerių bruožų, kuriuos be galo vertina. Itin pabrėžiamas partnerio rūpestingumas, jo suteikiama įvairiapusė parama. Dalyvėms ypač svarbu, kad partneriai jas besąlygiškai priima, todėl santykiuose gali būti savimi. Neurotipiški partneriai taip pat įvardina antrųjų pusių su Aspergerio sindromu teigiamus asmenybės bruožus, jų stiprybes. Visgi, pabrėžiama ir tai, kaip Aspergerio sindromas bei jo sukelti simptomai prisideda prie autistiškų partnerių kasdienybės. Neurotipiški partneriai taip pat akcentuoja, kad susitaikė su antrosios pusės Aspergerio sindromo ypatumais ir priima jas kaip asmenybės, netapatinant su diagnoze. Kalbant apie paskutiniąją – „mes“ dimensiją, svarbu išskirti kaip poros patiria partnerystę. Visų pirma, tiek neurotipiški, tiek Aspergerio sindromą turintys dalyviai, draugystę užmezgė per bendras veiklas, o santykių pradžioje jautėsi neužtikrintai. Visgi, tarp šių grupių skyrėsi santykių patyrimas – Aspergeriai santykių pradžią suvokė kaip netikėtą, greitą, o partneriai, kaip nuoseklų, nedrąsų procesą. Tačiau praėjus kuriam laikui, santykiuose visos poros jaučia pasitenkinimą, bendrystę, mėgsta užsiimti panašiomis veiklomis. Ypatingas dėmesys skiriamas abipusiam ir asmeniniam tobulėjimui, kuris prisideda prie santykių gerėjimo. Šiuose rezultatuose atsiskleidžia, kad Aspergerio sindromą turinčioms dalyvėms santykiuose svarbi meilės išraiška. Nepaisant to, santykiuose kyla įvairių iššūkių, kurių didelė dalis susijusi su Aspergerio sindromo ypatumais. Visgi, komunikacijos pagalba partneriai stengiasi spręsti iškilusias problemas. Dalyvės su Aspergerio sindromu papildomai išsako, kad santykiuose itin svarbus bendrumas, tačiau tenka ieškoti balanso tarp noro turėti savo asmeninę erdvę ir rūpestio partnerio poreikiais.

4.6. Tyrimo ribotumai, tolimesnių tyrimų kryptis

Nepaisant to, kad Lietuvos kontekste toks tyrimas yra pirmasis, vis tik jo rezultatus galėjo paveikti tam tikri tyrimo ribotumai, kuriuos svarbu aptarti. Visų pirma, tyrimo rezultatus galėjo paveikti tai, kad visos Aspergerio sindromą turinčios dalyvės buvo moterys. Galbūt rezultatai būtų pasikeitę jeigu su šia diagnoze būtų dalyvavę ir vyrai, kadangi neretai literatūroje aprašomi lyčių skirtumai kalbant apie autizmo spektro sutrikimus. Taip pat svarbu paminėti, kad į šį tyrimą kai kurios poros neįsitraukė, nes neurotiški partneriai dalyvauti nenorėjo. Tad nėra aišku dėl kokių priežasčių partneriai dalyvauti nesutiko ir koku patyrimu jie dalintųsi. Gali būti, kad šiame tyrime dalyvavo tik tie partneriai, kurie susitaikę ir priėmę savo partneres su Aspergerio sindromu. Kaip dar vieną ribotumą svarbu pabrėžti dalyvių imtį. Nepaisant to, kad tyrime dalyvavę partneriai neturi oficialios Aspergerio sindromo diagnozės, kai kurie iš jų svarsto, kad galimai šį sutrikimą turi. Dėl šios priežasties rezultatai negali iki galo būti pritaikyti nei neurotiškiems, nei Aspergerio sindromą turintiems partneriams. Taip pat prie tyrimo rezultatų galėjo prisidėti siekis apsaugoti porų konfidencialumą. Dėl šios priežasties tyrime nebuvo išsamiau atkleidžiami Aspergerio sindromą turinčių asmenų ir jų partnerių (vyrų bei moterų) santykiai.

Kadangi Lietuvoje tai buvo pirmasis tyrimas, nagrinėjantis asmenų, turinčių Aspergerio sindromą, ir jų partnerių patirtis, svarbu atlikti daugiau panašių tyrimų, kurie gilintų supratimą apie šių žmonių tarpusavio santykių ypatumus. Ypač vertinga būtų atlikti tyrimus, kuriuose dalyvautų ir vyrai su Aspergerio sindromu ir būtų galima palyginti moterų bei vyrų su šiuo sutrikimu patyrimą santykiuose. Taip pat ateities tyrimuose būtų pravartu naudoti labiau struktūruotus, konkretesnius klausimus, kurie dalyviams su Aspergerio sindromu padėtų lengviau išreikšti mintis bei būtų prasminga atkreipti dėmesį į mažiau tyrinėtus santykių sritis – meilės patyrimą, seksualinį gyvenimą poroje ir pan. Svarbu akcentuoti, kad į porą galima žvelgti kaip į vienetą ir būtų vertinga ateities tyrimuose atlikti atvejo analizę – siekti giliau suprasti individualios poros santykių dinamiką bei abipusį santykių supratimą.

4.7. Praktinės rekomendacijos

Šio tyrimo rezultatai prisideda prie geresnio kompleksinės santykių temos supratimo Lietuvos kontekste, todėl verta formuluoti ir praktines rekomendacijas specialistams, kurie dirba su Aspergerio sindromą turinčiais žmonėmis. Šio darbo rezultatai leidžia manyti, kad Aspergerio sindromą turintiems asmenims labai svarbus santykių palaikymas su kitais, nors tai ir kelia nemažai iššūkių. Dėl šios priežasties vertinga vienišus asmenis su Aspergerio sindromu skatinti dalyvauti įvairiose jų interesus atitinkančiose veiklose, kuriose jie turėtų galimybę surasti antrą pusę. Taip pat

galima šiems asmenims organizuoti psichoedukacines grupes, kuriose būtų pateikiama naudinga informacija apie santykių pradžią, etapus ar poros santykiams įprastus buitinius iššūkius ir pan. Tokios grupės galėtų įnešti daugiau aiškumo apie nepažintą romantinių santykių sritį, kadangi ir taip šie asmenys patiria daug neužtikrintumo ir nerimo santykių pradžioje. Svarbu atkreipti dėmesį, kad kai kuriems asmenims su Aspergerio sindromu lankytis grupėse gali būti nedrąsu, todėl šią informaciją galima pateikti ir individualių konsultacijų su specialistu metu. Šio tyrimo rezultatai taip pat rodo, kad Aspergerio sindromą turintys asmenys gali turėti gana sėkmingus romantinius santykius, jeigu tik įdeda sąmoningų pastangų, todėl labai svarbu šiuos žmonės įgalinti veikti, neakcentuojant tik jų patiriamų sunkumų. Pavyzdžiui, porų terapijoje vertinga tokias poras skatinti verbaliai vienas kitam iškomunikuoti savo poreikius, kadangi jų aiškus žinojimas santykiuose gali padėti išvengti nemažai konfliktų. Taip pat ir diagnozės žinojimas abiem partneriams yra labai svarbus aspektas, kuris įneša daugiau supratimo ir leidžia ieškoti veiksmingesnių būdų kaip santykiuose vienas prie kito prisitaikyti. Taip pat galima skirti atskirą dėmesį neurotipiškiems partneriams, akcentuojant jų saviraiškos svarbą santykiuose, kadangi dėl partnerės su diagnoze prioretizavimo jie gali pamiršti save. Galima jiems organizuoti įvairias palaikymo, psichoedukacines ar savitarpio pagalbos grupes.

Svarbu pabrėžti ir tai, kad remiantis šiuo ir kitais kokybiniais darbais, tyrinėjančiais šią temą, atskleistus rezultatus būtų galima patikrinti sukuriant kiekybines pasitenkinimo santykiais anketas ir pan. Atsižvelgiant į šių asmenų socialinį pažeidžiamumą, kiekybinė apklausa būtų tinkamas būdas surinkti didesnę atsakymų skaičių.

IŠVADOS

Šiame darbe buvo atskleistos moterų su Aspergerio sindromu ir jų partnerių abipusės santykių patirtys. Tyrimo rezultatuose šios patirtys atsispindi per tris santykių suvokimo dimensijas: aš, mano partneris/-ė ir mes. Dalyviai apibūdino kaip santykiuose patiria save, partnerį ir bendrai – partnerystę. Visos šios dimensijos suvokiamos per Aspergerio sindromo prizmę.

Savęs patyrimas. Aspergerio sindromą turinčios dalyvės savo asmenybės ypatumus apibūdina remiantis šio sutrikimo simptomais, tačiau tai priima kaip kitoniškumą, o ne trūkumą. Aspergerio sindromas yra jų asmenybės dalis. Neurotiški partneriai save apibūdina kaip neekspresyvius, slopinančius savo neigiamas emocijas dėl partnerių bei santykių gerovės. Santykiuose jaučiasi antrame plane, prioritetą teikia ne sau, o partnerei su Aspergerio sindromu.

Partnerio/-ės patyrimas. Aspergerio sindromą turinčios dalyvės savo partnerius patiria kaip turinčius daug teigiamų savybių ir stiprybių, kuriomis žavisi, tačiau neatmeta galimybės, kad ir jie turi Aspergerio sindromą. Taip pat dalyvės jaučiasi besąlygiškai priimtos ir savo partnerius laiko pagrindiniais paramos šaltiniais. Partneriai savo antrąsias puses su Aspergerio sindromu taip pat patiria kaip turinčias daug teigiamų savybių ir stiprybių, tačiau pabrėžia ir jų apsunkintą kasdienybę su pasireiškiančiais Aspergerio sindromo simptomais. Nepaisant šių sunkumų, partneriai yra susipažinę su savo antrų pusių savybėmis, su jomis susitaikę ir partnerių netapatina su diagnoze, o priima kaip asmenybes.

Partnerystės patyrimas. Visi dalyviai draugystę užmezgė per bendras veiklas, o santykių pradžią patyrė kaip neužtikrintą. Visgi, dalyvės su Aspergerio sindromu santykių pradžią patyrė kaip greitą, netikėtą, o neurotiški partneriai kaip palaipsniui besivystančią. Tiek dalyvės su Aspergerio sindromu, tiek jų partneriai patiria pasitenkinimą santykiais, kaip santykių pagrindas įvardijama draugystė, patiriamos pozityvios emocijos. Santykiuose daug dėmesio skiriama abipusiam tobulėjimui, dedamos abipusės pastangos santykių gerovės palaikymui ir akcentuojamas nuolatinis darbas su savimi. Partnerystėje kyla nemažai iššūkių, kurių dauguma susiję su Aspergerio sindromo ypatumais: kyla komunikacijos, vienas kito perspektyvos supratimo problemos. Aspergerio sindromą turinčioms dalyvėms santykiuose labai svarbus bendrumo patyrimas su partneriu bei siekis atrasti balansą tarp noro turėti savo asmeninę erdvę ir rūpesčio neurotiško partnerio gerove.

LITERATŪRA

- American Psychiatric Association. (1994). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (4th ed.). American Psychiatric Association.
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th ed.). American Psychiatric Publishing.
- American Psychological Association. (2015). *APA Dictionary of Psychology* (G. R. VandenBos, Ed.; 2nd ed.). American Psychological Association.
- Arumugam, A., Shanmugavelu, G., Parasuraman, B., Ariffin, K., Manickam, M., Vadivelu, M., & Kanapathy, K. (2021). Effective communication skills among married couples: an overview. *EPRA International Journal of Research & Development (IJRD)*, 6(8), 35–45. <https://doi.org/10.36713/epra8135>
- Asperger, H. (1944). Die “Autistischen Psychopathen” im Kindesalter. *Archiv Für Psychiatrie Und Nervenkrankheiten*, 117(1), 76–136. <https://doi.org/10.1007/bf01837709>
- Aston, M. (2012). Asperger syndrome in the bedroom. *Sexual and Relationship Therapy*, 27(1), 73–79. <https://doi.org/10.1080/14681994.2011.649253>
- Attwood, T. (2013). *Aspergerio sindromas. Išsamus vadovas*. Margi raštai.
- Bargiela, S., Steward, R., & Mandy, W. (2016). The Experiences of Late-diagnosed Women with Autism Spectrum Conditions: an Investigation of the Female Autism Phenotype. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 46(10), 3281–3294. <https://doi.org/10.1007/s10803-016-2872-8>
- Beato, A., & Correia, M. (2022). Love and intimate relationships in adolescents and adults with autism spectrum disorders. *Psychological Applications and Trends*, 1(1), 282-286. <https://doi.org/10.36315/2022inpact066>
- Beato, A., Mariana Reis Sarmiento, & Correia, M. (2024). Experiencing Intimate Relationships and Sexuality: A Qualitative Study with Autistic Adolescents and Adults. *Sexuality and Disability*, 42. <https://doi.org/10.1007/s11195-024-09838-x>
- Beaulieu, N., Bergeron, S., Brassard, A., Byers, E. S., & Péloquin, K. (2022). Toward an integrative model of intimacy, sexual satisfaction, and relationship satisfaction: A prospective study in long-term couples. *The Journal of Sex Research*, 60(8), 1100-1112. <https://doi.org/10.1080/00224499.2022.2129557>
- Birt, K. (2015). *Adult autism spectrum Disorder and intimate relationships* (Doctoral dissertation, Deakin University).
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <http://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>

- Braun, V., & Clarke, V. (2012). Thematic analysis. In H. Cooper, P. M. Camic, D. L. Long, A. T. Panter, D. Rindskopf, & K. J. Sher (Eds.), *APA handbook of research methods in psychology, Vol. 2. Research designs: Quantitative, qualitative, neuropsychological, and biological* (pp. 57–71). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/13620-004>
- Braun, V., & Clarke, V. (2013). *Successful Qualitative Research: A Practical Guide for Beginners*. Sage.
- Braun, V., & Clarke, V. (2021). One size fits all? What counts as quality practice in (reflexive) thematic analysis? *Qualitative Research in Psychology*, 18(3), 328–352. <https://doi.org/10.1080/14780887.2020.1769238>
- Chambers, B., Murray, C. M., Boden, Z. V. R., & Kelly, M. P. (2019). “Sometimes labels need to exist”: exploring how young adults with Asperger’s syndrome perceive its removal from the Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders fifth edition. *Disability & Society*, 35(4), 589–608. <https://doi.org/10.1080/09687599.2019.1649121>
- Cook, J., Crane, L., Hull, L., Bourne, L., & Mandy, W. (2021). Self-reported camouflaging behaviours used by autistic adults during everyday social interactions. *Autism*, 26(2), 136236132110267. <https://doi.org/10.1177/13623613211026754>
- Cresswell, L., Hinch, R., & Cage, E. (2019). The experiences of peer relationships amongst autistic adolescents: A systematic review of the qualitative evidence. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 61(1), 45–60. <https://doi.org/10.1016/j.rasd.2019.01.003>
- Crompton, C. J., Hallett, S., Ropar, D., Flynn, E., & Fletcher-Watson, S. (2020). “I never realised everybody felt as happy as I do when I am around autistic people”: A thematic analysis of autistic adults’ relationships with autistic and neurotypical friends and family. *Autism*, 24(6), 136236132090897. <https://doi.org/10.1177/1362361320908976>
- Edge, J. J., & Parker, S. (2025). “He was very confusing to me in the beginning”: a qualitative exploration of the romantic relationship experiences of neurotypical individuals with autistic partners. *SN Social Sciences*, 5(3). <https://doi.org/10.1007/s43545-025-01048-2>
- Ennis-Cole, D. (2019). Sensory Systems and Autism. *Seeing Autism through Parents’ Feedback, Sketchnotes, Technology, and Evidence-based Practices*, 51-62.
- Evans, J. A., Krumrei-Mancuso, E. J., & Rouse, S. V. (2023). What You Are Hiding Could Be Hurting You: Autistic Masking in Relation to Mental Health, Interpersonal Trauma, Authenticity, and Self-Esteem. *Autism in Adulthood*, 6(2). <https://doi.org/10.1089/aut.2022.0115>
- George, R., & Stokes, M. A. (2017). Sexual Orientation in Autism Spectrum Disorder. *Autism Research*, 11(1), 133–141. <https://doi.org/10.1002/aur.1892>

- Hancock, G., Stokes, M. A., & Mesibov, G. (2019). Differences in Romantic Relationship Experiences for Individuals with an Autism Spectrum Disorder. *Sexuality and Disability*, 38(38). <https://doi.org/10.1007/s11195-019-09573-8>
- Heasman, B., & Gillespie, A. (2018). Perspective-taking is two-sided: Misunderstandings between people with Asperger's syndrome and their family members. *Autism*, 22(6), 740–750. <https://doi.org/10.1177/1362361317708287>
- Hendrickx, S. (2024). *Women and Girls on the Autism Spectrum, Second Edition*. Jessica Kingsley Publishers.
- Hlavatá, P., Kašpárek, T., Linhartová, P., Ošlejšková, H., & Bareš, M. (2018). Autism, impulsivity and inhibition a review of the literature. *Basal Ganglia*, 14, 44-53. <https://doi.org/10.1016/j.baga.2018.10.002>
- Hogan, A. J. (2019). Moving Away from the “Medical Model”: The Development and Revision of the World Health Organization's Classification of Disability. *Bulletin of the History of Medicine*, 93(2), 241–269. <https://doi.org/10.1353/bhm.2019.0028>
- Hosseini, S. A., & Molla, M. (2024). *Asperger syndrome*. In StatPearls. StatPearls Publishing. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK557548/>
- Humaira, S. A. (2015). Pragmatic deficits of asperger syndrome. *LiNGUA: Jurnal Ilmu Bahasa Dan Sastra*, 10(1), 39. <https://doi.org/10.18860/ling.v10i1.3032>
- Huynh, S., McCrimmon, A., & Strong, T. (2020). The Change in Classification of Asperger Syndrome: An Exploration of its Effects on Self-Identity. *The Qualitative Report*, 25(2). <https://doi.org/10.46743/2160-3715/2020.4122>
- Jumah, F., Ghannam, M., Jaber, M., Adeeb, N., & Tubbs, R. S. (2016). Neuroanatomical variation in autism spectrum disorder: A comprehensive review. *Clinical Anatomy*, 29(4), 454–465. <https://doi.org/10.1002/ca.22717>
- Kansky, J. (2018). What's love got to do with it? Romantic relationships and well-being. *Handbook of well-being*. Salt Lake City, UT: DEF Publishers.
- Kocaman, R. (2024). A Practical Guideline for Addressing Data Trustworthiness in Qualitative Research. *Advances in Library and Information Science (ALIS) Book Series*, 317–346. <https://doi.org/10.4018/979-8-3693-3069-2.ch011>
- Le, B., Huang, Y., Wang, L., Hu, H., Wang, X., Wang, Y., Wang, Y., Huang, J., Simon, & Raymond. (2024). Individuals with high levels of autistic traits exhibit impaired cognitive but not affective theory of mind and empathy. *PsyCh Journal*. <https://doi.org/10.1002/pchj.727>
- LeFevre-Levy, R., Melson-Silimon, A., Harmata, R., Hulett, A. L., & Carter, N. T. (2023). Neurodiversity in the workplace: Considering neuroatypicality as a form of

- diversity. *Industrial and Organizational Psychology*, 16(1), 1–19. <https://doi.org/10.1017/iop.2022.86>
- Lim, W. M. (2024). What Is Qualitative research? an Overview and Guidelines. *Australasian Marketing Journal (AMJ)*, 33(2), 1–31. <https://doi.org/10.1177/14413582241264619>
- Lupindo, B. M., Maw, A., & Shabalala, N. (2022). Late Diagnosis of autism: Exploring Experiences of Males Diagnosed with Autism in Adulthood. *Current Psychology*, 42. <https://doi.org/10.1007/s12144-022-03514-z>
- Machia, L. V., Tan, K., & Agnew, C. R. (2024). Relationship commitment regulation: Influencing a partner's commitment to achieve one's commitment goals. *Social and Personality Psychology Compass*, 18(7), e12986. <https://doi.org/10.1111/spc3.12986>
- Mathersul, D., McDonald, S., & Rushby, J. A. (2013). Understanding advanced theory of mind and empathy in high-functioning adults with autism spectrum disorder. *Journal of Clinical and Experimental Neuropsychology*, 35(6), 655–668. <https://doi.org/10.1080/13803395.2013.809700>
- Mention, B., Pourre, F., & Andanson, J. (2024). Humor in autism spectrum disorders: A systematic review. *L'Encéphale*, 50(2), 200–210. <https://doi.org/10.1016/j.enceph.2023.10.002>
- Millar-Powell, N., & Warburton, W. A. (2020). Caregiver Burden and Relationship Satisfaction in ASD-NT Relationships. *Journal of Relationships Research*, 11. <https://doi.org/10.1017/jrr.2020.11>
- Miller, D., Rees, J., & Pearson, A. (2021). “Masking is life”: Experiences of masking in autistic and nonautistic adults. *Autism in Adulthood*, 3(4). <https://doi.org/10.1089/aut.2020.0083>
- Milton, D. (2012). On the ontological status of autism: the “double empathy problem.” *Disability & Society*, 27(6), 883–887. <https://doi.org/10.1080/09687599.2012.710008>
- Milton, D., Gurbuz, E., & Lopez, B. (2022). The “double empathy problem”: Ten years on. *Autism*, 26(8), 1901–1903. <https://doi.org/10.1177/13623613221129123>
- Minhat, H. S. (2015). An overview on the methods of interviews in qualitative research. *International Journal of Public Health and Clinical Sciences*, 2(1), 210-214.
- Mirkovic, B., & Gérardin, P. (2019). Asperger’s syndrome: What to consider? *L'Encéphale*, 45(2), 169–174. <https://doi.org/10.1016/j.enceph.2018.11.005>
- Molins, F., Nour Ben-Hassen Jemni, Garrote-Petisco, D., & Miguel Ángel Serrano. (2024). Highly logical and non-emotional decisions in both risky and social contexts: understanding decision making in autism spectrum disorder through computational modeling. *Cognitive Processing*, 25(3), 503–512. <https://doi.org/10.1007/s10339-024-01182-4>
- Mottron, L., & Bzdok, D. (2020). Autism spectrum heterogeneity: fact or artifact?. *Molecular psychiatry*, 25(12), 3178-3185. <https://doi.org/10.1038/s41380-020-0748-y>

- Muris, P., & Ollendick, T. H. (2021). Selective Mutism and Its Relations to Social Anxiety Disorder and Autism Spectrum Disorder. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 24(2). <https://doi.org/10.1007/s10567-020-00342-0>
- Øverland, E., Åshild Lappégard Hauge, Orm, S., Merete Glenne Øie, Erik Winther Skogli, Pellicano, E., & Per Normann Andersen. (2024). “I have to charge my social battery”: Perspectives from autistic young adults on Quality of Life. *Autism*. <https://doi.org/10.1177/13623613241245578>
- Pasaulio sveikatos organizacija. (1993). *Tarptautinė ligų klasifikacija, 10-asis pataisytas leidimas* (TLK-10). Pasaulio sveikatos organizacija.
- Pasaulio sveikatos organizacija. (2011). *Tarptautinė statistinė ligų ir sveikatos sutrikimų klasifikacija: 10-asis pataisytas ir papildytas leidimas (Australijos modifikacija, TLK-10-AM). Sisteminis ligų sąrašas*. Vilnius: Vaistų žinios.
- Pellicano, E., & den Houting, J. (2022). Annual Research Review: Shifting from ‘normal science’ to neurodiversity in autism science. *Journal of child psychology and psychiatry*, 63(4), 381–396. <https://doi.org/10.1111/jcpp.13534>
- Reese-Weber, M. (2015). Intimacy, communication, and aggressive behaviors: Variations by phases of romantic relationship development. *Personal Relationships*, 22(2), 204–215. <https://doi.org/10.1111/pere.12074>
- Riaukaitė-Stankė, L., & Klizaitė, J. (2024). Penkerių–šešerių metų vaikų, turinčių autizmo spektro sutrikimą, bendravimo ypatumai. *Verslas, technologijos, biomedicina: inovacijų įžvalgos 2024: straipsnių rinkinys.*, (1), 447–456.
- Roberson, P. N. E., Norona, J. C., Lenger, K. A., & Olmstead, S. B. (2018). How do Relationship Stability and Quality Affect Wellbeing?: Romantic Relationship Trajectories, Depressive Symptoms, and Life Satisfaction across 30 Years. *Journal of Child and Family Studies*, 27(7), 2171–2184. <https://doi.org/10.1007/s10826-018-1052-1>
- Robertson, C. E., & Baron-Cohen, S. (2017). Sensory perception in autism. *Nature Reviews Neuroscience*, 18(11), 671–684. <https://doi.org/10.1038/nrn.2017.112>
- Sala, G., Pecora, L., Hooley, M., & Stokes, M. A. (2020). As Diverse as the Spectrum Itself: Trends in Sexuality, Gender and Autism. *Current Developmental Disorders Reports*, 7(2), 59–68. <https://doi.org/10.1007/s40474-020-00190-1>
- Samson, A. C., Huber, O., & Gross, J. J. (2012). Emotion regulation in Asperger’s syndrome and high-functioning autism. *Emotion*, 12(4), 659–665. <https://doi.org/10.1037/a0027975>
- Samson, A. C., Phillips, J. M., Parker, K. J., Shah, S., Gross, J. J., & Hardan, A. Y. (2013). Emotion Dysregulation and the Core Features of Autism Spectrum Disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 44(7), 1766–1772. <https://doi.org/10.1007/s10803-013-2022-5>

- Santomauro, D. F., Erskine, H. E., Herrera, A. M. M., Miller, P. A., Shadid, J., Hagins, H., ... & Sankararaman, S. (2025). The global epidemiology and health burden of the autism spectrum: findings from the Global Burden of Disease Study 2021. *The Lancet Psychiatry*, 12(2), 111-121. [https://doi.org/10.1016/s2215-0366\(24\)00363-8](https://doi.org/10.1016/s2215-0366(24)00363-8)
- Sedgewick, F., Crane, L., Hill, V., & Pellicano, E. (2019). Friends and Lovers: The Relationships of Autistic and Neurotypical Women. *Autism in Adulthood*, 1(2), 112–123. <https://doi.org/10.1089/aut.2018.0028>
- Simpson, J. A. (2007). Psychological Foundations of Trust. *Current Directions in Psychological Science*, 16(5), 264–268. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8721.2007.00517.x>
- Smith, O., & Jones, S. C. (2019). “Coming out” with autism: Identity in people with an asperger’s diagnosis after DSM-5. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 50(2). <https://doi.org/10.1007/s10803-019-04294-5>
- Smith, R., Netto, J., Gribble, N. C., & Falkmer, M. (2020). ‘At the end of the day, it’s love’: an exploration of relationships in neurodiverse couples. *Journal of autism and developmental disorders*, 51, 3311-3321. <https://doi.org/10.1007/s10803-020-04790-z>
- Sternberg, R. J. (1986). A triangular theory of love. *Psychological Review*, 93(2), 119–135. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.93.2.119>
- Strunz, S., Schermuck, C., Ballerstein, S., Ahlers, C. J., Dziobek, I., & Roepke, S. (2017). Romantic relationships and relationship satisfaction among adults with Asperger syndrome and high-functioning autism. *Journal of clinical psychology*, 73(1), 113-125. <https://doi.org/10.1002/jclp.22319>
- Teoh, P. H., Hashim, I. H. M., & Bono, S. A. (2023). Romantic relationship and well-being: a review of the role of trust, love expression, commitment. *Journal of Human Development and Communication (JoHDeC)*, 12, 1–9. <https://doi.org/10.58915/johdec.v12.2023.624>
- Thenhausen, N., Kuss, M., Wiater, A., & Schlarb, A. A. (2017). Sleep problems in adolescents with Asperger syndrome or high-functioning autism. *Somnologie*, 21(3), 218–228. <https://doi.org/10.1007/s11818-017-0126-4>
- Tuzgöl Dost, M., & Aras, S. (2021). Close relationship belief and self-change as predictors of romantic relationship quality in university students. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 11(1), 135–162. <https://doi.org/10.14527/pegegog.2021.004>
- Van Lankveld, J., Jacobs, N., Thewissen, V., Dewitte, M., & Verboon, P. (2018). The associations of intimacy and sexuality in daily life. *Journal of Social and Personal Relationships*, 35(4), 557–576. <https://doi.org/10.1177/0265407517743076>
- Wilson, B. M., Main, S., O’Rourke, J., & Slater, E. (2023). Needing More, Needing less: Unravelling why a Prompt Dependency Cycle Forms in Neurodiverse Relationships. *Journal of Social*

- and *Personal Relationships*, 40(9), 026540752311613.
<https://doi.org/10.1177/02654075231161308>
- Wilson, B., Hay, S., Beamish, W., & Attwood, T. (2017). The communication “Roundabout”: Intimate relationships of adults with Asperger’s syndrome. *Cogent Psychology*, 4(1).
<https://doi.org/10.1080/23311908.2017.1283828>
- Wing, L. (1981). Asperger’s syndrome: a clinical account. *Psychological Medicine*, 11(1), 115–129.
<https://doi.org/10.1017/s0033291700053332>
- Winn, B., Gameiro, S., Shelton, K. H., & Leekam, S. R. (2016). Conflict management in couple relationships: The experiences of individuals with Asperger syndrome and their partners. *Good Autism Practice*, 17(2), 72-80.
- World Health Organization. (2019). *ICD-11: International classification of diseases* (11th revision). <https://icd.who.int/>
- World Health Organization. (2019). *ICD-11: International classification of diseases (11th Revision)*. <https://icd.who.int/>
- Yardley, L. (2000). Dilemmas in qualitative health research. *Psychology & Health*, 15(2), 215–228.
<https://doi.org/10.1080/08870440008400302>
- Yew, R. Y., Hooley, M., & Stokes, M. A. (2023). Factors of relationship satisfaction for autistic and non-autistic partners in long-term relationships. *Autism*, 27(8), 136236132311602.
<https://doi.org/10.1177/13623613231160244>
- Yew, R. Y., Samuel, P., Hooley, M., Mesibov, G. B., & Stokes, M. A. (2021). A systematic review of romantic relationship initiation and maintenance factors in autism. *Personal Relationships*, 28(4). <https://doi.org/10.1111/per.12397>

1 priedas. Kvietimas dalyvauti moksliniame tyrime

Kvietimas dalyvauti moksliniame tyrime

**Santykiai poroje: aš, mano partneris/-ė ir
Aspergerio sindromas**

- Dalyvauti kviečiami **pilnamečiai** asmenys, turintys **Aspergerio sindromą** ir jų **romantiniai partneriai/-ės**.
- Dalyvauti kviečiamos poros, tačiau pokalbis vykdomas su kiekvienu dalyviu **atskirai**. Atsižvelgiant į Jūsų poreikius, galima dalyvauti ir **nuotoliu**.
- Tyrimo duomenys išliks anonimiški ir bus naudojami tik moksliniais tikslais.

Kodėl verta dalyvauti?

- Tyrimo metu turėsite galimybę pasikalbėti, reflektuoti apie savo santykius ir tokiu būdu reikšmingai prisidėsite prie mokslo žinių plėtros.

Dėl išsamesnės informacijos kreiptis į
VU Klinikinės psichologijos magistrantę
Justiną Eismantaitę:

El. paštu: XXXX@gmail.com
arba tel. nr. +XXX XXX XX XXX

VILNIAUS UNIVERSITETAS

Santykiai poroje: aš, mano partneris/-ė ir Aspergerio sindromas

INFORMACIJOS APIE MOKSLINĮ TYRIMĄ LAPAS DALYVIUI

1. Kodėl atliekamas šis tyrimas?

Atliekamas kokybinis mokslinis tyrimas siekiant atskleisti santykių patirtis poroje, kai vienas iš partnerių turi Aspergerio sindromą.

2. Kodėl esu pakviestas (-a) dalyvauti šiame tyrime?

Esate kviečiamas (-a) dalyvauti tyrime, nes šiuo metu esate santykiuose ir Jūs arba Jūsų partneris turi Aspergerio sindromą.

3. Ar aš privalau dalyvauti tyrime?

Dalyvavimas tyrime nėra privalomas. Prieš priimdamas (-a) sprendimą dalyvauti ar ne, galite užduoti klausimus apie tyrimą. Jei Jūs sutinkate dalyvauti, bet kuriuo metu galėsite pasitraukti iš tyrimo, nenurodymas (-a) priežasties ir apie savo sprendimą pranešdamas (-a) tyrėjai.

4. Kokia bus tyrimo eiga, jei aš sutiksiu dalyvauti tyrime?

Jūs būsite pakviestas (-a) į susitikimą su tyrėja, kurio metu bus prašoma užpildyti informuoto dalyvio sutikimo formą, trumpą socio-demografinių duomenų anketą ir atsakyti į interviu klausimus apie savo romantinius santykius. Pokalbiai su tyrėja bus organizuojami tyliose patalpose, kurios yra izoliuotos nuo kitų, pvz., universiteto tyrimo kabinete, auditorijoje, bibliotekos darbo kambaryje ir pan. bei turėtų trukti apie vieną valandą. Susitikimas, Jūsų patogumui, gali būti organizuojamas ir nuotoliu. Jūs galėsite prašyti padaryti pertrauką, nutraukti pokalbį ar atšaukti susitikimą. Turėdami Jūsų sutikimą dalyvauti tyrime ir siekiant tiksliai atkurti Jūsų mintis, darysime interviu garso įrašą. Pokalbio įrašo klausys ir transkripciją darys tik tyrėja. Garso įrašai ir nuasmenintos interviu transkripcijos bus saugomos atsietai nuo asmeninės dalyvių informacijos ir apsaugotos kodais. Visi asmenį identifikuojantys duomenys ir interviu garso įrašai bus iškart sunaikinti pasibaigus tyrimui, bet ne vėliau kaip 2025 m. birželį.

5. Ar yra kokia nors rizika dalyvauti tyrime?

Ne. Norėdami sumažinti bet kokią galimą riziką, pirmiausiai dalyvauti tyrime kviečiame Jus ir tik vėliau kviesime dalyvauti Jūsų partnerį, todėl pokalbiai bus vykdomi atskirai. Visi tyrimo metu gauti asmeniniai duomenys bus anonimizuoti, taip bus užtikrinamas konfidencialumas, o pristatant rezultatus nebus galima identifikuoti asmens.

6. Ar yra kokia nors nauda dalyvaujant tyrime?

Dalyvaudamas (-a) šiame tyrime Jūs negausite nei tiesioginės, nei asmeninės naudos. Tačiau turėsite galimybę reflektuoti apie savo romantinių santykių patirtį su Aspergerio sindromą turinčiu partneriu arba pačiam turint šį sindromą. Tai padės suprasti Lietuvos kontekste dar netyrinėtas santykių patirtis, kai vienas iš partnerių turi Aspergerio sindromą. Tikimės, kad atskleista santykių patirtis prisidės prie teikiamų psichologinių ir psichoterapinių paslaugų kokybės dirbant su poromis, kai vienas iš partnerių turi Aspergerio sindromą.

7. Kaip bus valdomi surinkti duomenys?

Informacija, kurią pateikiate tyrimo metu – tai tyrimo duomenys. Bet kokie tyrimo duomenys, iš kurių galite būti identifikuoti (sutikimo forma, garso įrašas) yra traktuojami kaip asmens duomenys. Jie bus laikomi atsietai nuo tyrimo rezultatų (nuasmenintų interviu transkripcijų, anketų), kurie bus užkoduoti. Visa asmeninė informacija, iš kurios būtų galima Jus identifikuoti, bus pašalinta arba pakeista. Tyrimo metu gauti asmeniniai duomenys bus iškart sunaikinti tyrimui pasibaigus ir apgynus mokslinį magistro darbą. Prie duomenų prieigą turės tik tyrėja ir darbo vadovė. Atsakingiems asmenims, nepriklausantiems tyrėjų grupei (pvz., mokslo ir studijų institucijos Komitetui ir / ar duomenų apsaugos pareigūnui, Lietuvos Respublikos Akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus tarnybai, Valstybinei duomenų apsaugos inspekcijai, Žurnalistų etikos inspektoriatui tarnybai, teismui) gali būti suteikta prieiga prie duomenų, skirtų tyrimams stebėti, auditui atlikti ir Akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus tarnybai nagrinėjant galimą akademinės etikos ir / ar procedūrų pažeidimą. Jeigu tyrimo eigoje nuspręstumėte pasitraukti iš tyrimo, duomenys toliau nebus kaupiami, tačiau nebus ištrinti iki tyrimo pabaigos. Norėtume gauti Jūsų sutikimą naudoti nuasmenintus duomenis ir tiesiogines Jūsų citatas pakeitus asmeninius identifikacinius duomenis.

8. Ar tyrimas bus paskelbtas?

Tyrimo rezultatai bus publikuojami moksliniuose darbuose, publikacijose ir konferencijose tik nuasmenintų duomenų pagrindu.

9. Kas finansuoja tyrimą?

Tyrimas nėra finansuojamas.

10. Su kuo galėčiau susisiekti, jei norėčiau pranešti apie tyrimą?

Jei nerimaujate dėl šio tyrimo aspektų, susisiekite su tyrimo vadove doc. dr. Neringa Grigutyte apačioje nurodytais kontaktais.

11. Kontaktinė informacija

Jei norite iš anksto aptarti tyrimą (arba jei turėsite klausimų po tyrimo), susisiekite su tyrimo vadove doc. dr. Neringa Grigutyte el. paštu: neringa.grigutyte@fsf.vu.lt

3 priedas. Informuoto asmens sutikimo forma

INFORMUOTO ASMENS SUTIKIMO FORMA

Santykiai poroje: aš, mano partneris/-ė ir Aspergerio sindromas

Atliekamas kokybinis mokslinis tyrimas, kurio metu siekiama atskleisti santykių patirtis poroje, kai vienas iš partnerių turi Aspergerio sindromą. Šiame tyrime kviečiami dalyvauti pilnamečiai asmenys, turintys diagnozuotą Aspergerio sindromą ir jų romantiniai partneriai.

	Jei sutinkate, pažymėkite varnelę	Jei nesutinkate, pažymėkite varnelę
1. Aš patvirtinu, kad perskaičiau ir suprantu minėto mokslinio tyrimo „Santykiai poroje: aš, mano partneris/-ė ir Aspergerio sindromas“ informacinį lapą. Turėjau galimybę susipažinti su informacija, užduoti klausimus ir į juos gauti atsakymus.	☐	☐
2. Aš esu informuotas, kad mano dalyvavimas yra savanoriškas ir, kad aš galiu iš tyrimo pasitraukti bet kuriuo metu, nenurodydamas priežasties, nepatirdamas jokių neigiamų padarinių ar negaudamas baudų.	☐	☐
3. Aš esu informuota/-as, kad tyrimo metu surinktus duomenis gali peržiūrėti įgalioti asmenys, nepriklausantys tyrėjų grupei (pvz., mokslo ir studijų institucijos Komitetui ir / ar duomenų apsaugos pareigūnui, Lietuvos Respublikos Akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus tarnybai, Valstybinei duomenų apsaugos inspekcijai, Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybai, teismui).	☐	☐
4. Aš esu informuota/-as, kad šio tyrimo projektą peržiūrėjo Vilniaus universiteto Atitikties mokslinių tyrimų etikai komitetas ir šis tyrimas buvo patvirtintas.	☐	☐
5. Aš esu informuota/-as, kas turės prieigą prie mano pateiktų asmens duomenų, kaip duomenys bus saugomi ir kas bus su duomenimis pasibaigus projektui.	☐	☐
6. Aš esu informuota/-as, kad tyrimo rezultatai bus paskelbti viešai.	☐	☐
7. Aš esu informuota/-as, kur kreiptis dėl tyrimo.	☐	☐
8. Aš sutinku, kad būtų daromas garso įrašas.	☐	☐
9. Aš esu informuota/-as, kaip garso įrašai bus naudojami apibendrinant tyrimų rezultatus.	☐	☐
10. Aš sutinku, kad mano citatos būtų anonimizuotos apibendrinant tyrimų rezultatus.	☐	☐
11. Aš sutinku, kad mano pasisakymai / citatos būtų cituojamos tik nenurodant mano asmens duomenų.	☐	☐
12. Aš sutinku dalyvauti tyrime.	☐	☐

Dalyvio vardas, pavardė

Data

Parašas

4 priedas. Socio-demografinių duomenų anketa dalyviams

1. Jūsų amžius (*parašykite atsakymą*): _____
2. Jūsų lytis (*tinkamą pažymėti*):
 - ☐ Moteris
 - ☐ Vyras
 - ☐ Kita
3. Išsilavinimas (*tinkamą pažymėti*):
 - ☐ Pagrindinis
 - ☐ Vidurinis
 - ☐ Aukštasis neuniversitetinis
 - ☐ Aukštasis universitetinis
4. Santykių trukmė (*atsakymą parašykite mėnesiais*): _____
5. Šeimyninė padėtis (*tinkamą pažymėti*):
 - ☐ Nevedęs/netekėjusi
 - ☐ Vedęs/ištekėjusi
 - ☐ Susižadėję
6. Ar turite vaikų
 - ☐ Ne
 - ☐ Taip (vaikų skaičius ir amžius _____).

5 priedas. Transkribavimo ženklai

Simbolis	Paaškinimas
[]	Laužtiniuose skliaustuose rašomi tikriniai vardai pakeisti į bendrinius. Pvz., vietoj „Justina“, rašoma „[Vardas]“
(tylos pauzė)	
(nusijuokia)	Skliausteliuose nurodyta informacija reiškia dalyvio pauzę ar emocinę reakciją
(juokiasi)	
.hh	Reiškia dalyvio ilgesnį atodūsį ar iškvėpimą
ŽODIS	Didžiosiomis raidėmis parašyti žodžiai reiškia, kad dalyviai juos pabrėžė ar išsakė garsiau
<i>Žodis</i>	<i>Italic</i> šriftu parašyti žodžiai reiškia užsienio kalbos išsireiškimus, anglicizmus
Žod-	Žodžio gale nurodytas minusas reiškia, kad nepabaigus žodžio jis nutraukiamas, nebesigirdi

6 priedas. Informacija apie interviu trukmę ir transkripcijų ilgį

Pseudonimas*	Interviu trukmė (minutėmis)	Transkripcijos ilgis (puslapių skaičius)
Agnė	68 min.	16 psl.
Darius	38 min.	10 psl.
Jonas	53 min.	9 psl.
Jurgita	95 min.	25 psl.
Lina	62 min.	14 psl.
Marijus	51 min.	12 psl.
Monika	49 min.	11 psl.
Remigijus	50 min.	11 psl.
	466 min.	108 psl.

**Pastaba:* siekiant išsaugoti dalyvių konfidencialumą, duomenys pateikiami neskirstant į poras, o naudojant pseudonimus, išdėstytus abėcėles tvarka. Taip pat dėl konfidencialumo vienos dalyvės vardas pakeistas į vyrišką.

7 priedas. Temų ir potemių formavimo pavyzdys taikant teminės analizės metodą

Citata	Kodas	Potemė	Tema
„Aš labai jį myliu <...> labai atvirai vienas kitam parodom ir pasakom, kad mylim. Pavyzdžiui, ammm, jeigu aš laukiu jo iš darbo <...> aš visada einu ir nuperku jam kažkokią mažą dovanėlę, ten būna ar kažką.. kažkoks minkštas žaisliukas, ar ten gėlytė, ar panašiai ir... jis taip pat, kitais veiksmais, nes šiek tiek skiriasi mūsų meilės kalbos. Bet vat man yra dovanos, aš visada noriu jam viską padovanoti (nusijuokia)“ (Monika)	Meilės raiška santykiuose		
„Čia atrodo kur nežinai kodėl, tačiau tau kyla emocijos geros, tiesiog į jį žiūrint ir su juo būnant, tiesiog būnant su juo labai gera ir ramu... <...> „Tai tikrai jaučiuos šiuo metu ramiai su juo... lyg viskas bus gerai“ (Agnė)	Ramybės jausmas būnant kartu		
„Ir mano partneris, ir mano gyvūnai – mano vaikai, yra to dalis. Taai... man tai yra toks absoliutus ramybės uostas, visiškai, visiškai tas prieglobstis.“ (Jurgita)	Santykiai paremti saugumo jausmu		Partnerystės patyrimas:
„Ir dabar buvo čia neseniai, taip, kad jis kažką pasakojo pasakojo vakare ir paskui ten uždavė man kažkokį klausimą ir aš pradėjau labai juoktis ir jisai sako: „ką, vėl nuplaukei galvoj kažkur savo?“ (juokiasi) <...> mes iš tokių dalykų tiesiog pasijuokiam.“ (Lina)	Santykiuose svarbus juokas ir teigiamos emocijos	Pasitenkinimas santykiais	„būsime kartu, kol mums bus geriau kartu negu atskirai“
„ir mes abu, ir jis ir aš šiais metais tapome valdybos dalimi (juokiasi), galim tuo pasidžiaugt.“ (Agnė)	Džiaugsmas dėl bendrų pasiekimų		
„Ir aš galvoju kas mūsų santykius palaiko gerais yra ta draugystė, vienas kito adekvatus suvokimas, kad tu gali neturėti.. ką žinau.. tu gali ten, pavyzdžiui, neturėti lytinių santykių kelis mėnesius, bet tai nereiškia, kad jūs romantiškai atitolę.“ (Jurgita)	Draugystė kaip santykių pagrindas		
„Žinau, <...> kad galiu pas jį ateiti bet kuriuo laiku, ten jam paskambinti, parašyti, kad jis palaikys, atsakys ir galės pabūti su manimi, jeigu man reikės to.. ir taip pat aš esu pasirošęs jam duoti tą patį. Irgi, jeigu man paskambins, parašys, ateis, atvažiuos, aš visada jį palaikysiu, būsiu šalia.“ (Monika)	Santykiai orientuoti į pagalbą vienas kitam		